

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

KNJIŽNICA

Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti

Programska zasnova

KNJIŽNICA je začela izhajati leta 1957 kot glasilo Društva bibliotekarjev Slovenije. Leta 1984 je po preimenovanju Društva postala glasilo Zveze bibliotekarskih društev Slovenije. KNJIŽNICA objavlja najnovejša znanstvena spoznanja in strokovne dosežke s področij bibliotekarstva, informacijske znanosti in knjigarstva ter sorodnih ved. Poslanstvo revije KNJIŽNICA je prispevati k razvoju teorije in prakse ter dvigu ravni znanja in strokovne usposobljenosti zaposlenih na teh področjih. Izhaja trikrat letno (dve enojni in ena dvojna številka).

Indeksirana je v:

LISA (CSA), LISTA (EBSCO), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Proquest Research Library, ProQuest Library Science in IBZ. Prispevki v celotnem besedilu so prosto dostopni na spletni strani revije in v zbirkah podatkov LISA, Google Scholar, dLib in COBISS/OPAC.

Uredniki revije so bili doslej:

Maks Veselko 1957–1958

dr. Branko Berčič 1958–1962

Maks Veselko 1963–1964

Jože Munda 1965–1969

Maks Veselko 1970–1971

Vlasta Pacheiner 1972–1973

dr. Bruno Hartman 1974–1979

Jože Šifrer 1980–1985

mag. Jelka Gazvoda 1986–1999

dr. Melita Ambrožič 2000–2005

dr. Eva Kodrič-Dačić 2005–2009

dr. Primož Južnič (odg. ur.) 2010–2011

mag. Branka Badovinac (gl. ur.) 2010–2011

dr. Alenka Kavčič-Čolić (odg. ur.) 2012–2015

dr. Ines Vodopivec (gl. ur.) 2012–2015

dr. Gorazd Vodeb (odg. ur.) 2016–2019

Damjana Vovk (gl. ur.) 2016–2020

dr. Irena Eiselt (odg. ur.) 2019–2020

dr. Mojca Rupar Korošec (gl. ur.) 2021–2023

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Založba Univerze v Ljubljani

68/4

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)
ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)
Ljubljana, november 2024

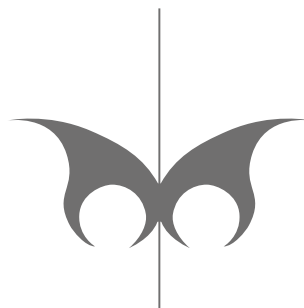
KNJIŽNICA

**Revija za področje bibliotekarstva
in informacijske znanosti**

LIBRARY

***Journal of Library
and Information Science***

*Slovenian Library Association
University of Ljubljana Press*

KNJIŽNICA. Revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti

Letnik 68, številka 4 (2024)

UDK 02

ISSN 0023-2424 (tiskana izdaja)

ISSN 1581-7903 (elektronska izdaja)

Ustanovitelj: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Založnika: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije in Založba Univerze v Ljubljani

Za založnika: Damjana Vovk, predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
in dr. Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdajatelj: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije in Znanstvena založba
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Damjana Vovk, predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije
in dr. Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Urednica: dr. Polona Vilar

Tehnična urednica: Mojca Preglau

Uredniški odbor: dr. Melita Ambrožič, mag. Branka Badovinac, dr. Doris Dekleva Smrekar,
Romana Fekonja, mag. Dunja Legat, dr. Sabina Fras Popović, dr. Jan Pisanski

Mednarodni uredniški odbor: dr. Boris Bosančić, Univerza J. J. Strossmayerja v Osijeku (Hrvaška),
dr. Wolfram Horstmann, Državna in univerzitetna knjižnica, Göttingen (Nemčija), dr. Sofija
Klarin Zadravec, Narodna in univerzitetna knjižnica (Hrvaška), dr. Günter Mühlberger, Univerza
v Innsbrucku (Avstrija), dr. Kornelija Petr Balog, Univerza J. J. Strossmayerja v Osijeku (Hrvaška),
mag. Abigail Potter, Kongresna knjižnica (ZDA), dr. Jurgita Rudžionienė, Univerza v Vilniusu
(Litva), dr. David Bawden, City, University of London (Združeno kraljestvo), dr. Drahomira Cupar,
Univerza v Zadru (Hrvaška), Jasmina Ninkov, Biblioteka grada Beograda (Srbija)

Uredniški svet: Polonca Kavčič (predsednica), Marijana Abe,
dr. Jerneja Ferlež, mag. Branka Kerec Prekošek, dr. Tanja Merčun Kariž

Jezikovni pregled slovenščine: Anja Muhvič

Jezikovni pregled angleščine in prevodi angleščine: Lea Greenberg

Prevodi hrvaščine: dr. Polona Vilar

Jezikovni pregled hrvaščine: Renata Petrušić

Natis številke po naročilu: 33 EUR (natisne se zgolj celoten letnik)

Za člane področnih društev ZBDS oziroma drugih pravnih oseb, ki so redni člani Zveze
bibliotekarskih društev Slovenije, je letnik brezplačen.

Naslov uredništva: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije,
Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

Elektronska pošta: revija.knjiznica@zbds-zveza.si

Spletna stran: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica>

Oblikovanje platnic: Miha Golob

Oblikovanje logotipa: Zdravko Vatovec

Oblikovanje, prelom: Grafični atelje Visočnik

Tisk: Dravski tisk

Naklada: 500 izvodov

Izdajanje revije omogočajo: Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za znanstvenoraziskovalno
in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije, člani regionalnih društev bibliotekarjev in
Zveza bibliotekarskih društev Slovenije

Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 mednarodna (CC BY-SA 4.0)

VSEBINA

CONTENTS

ČLANKI – CONTRIBUTIONS

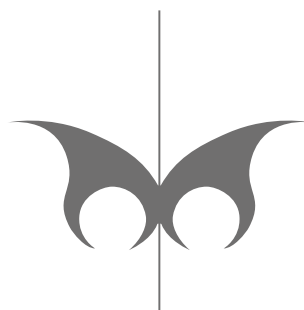
Nika Papež, Tanja Merčun Kariž	9
Vrednotenje knjižničnih prostorov splošnih knjižnic
na študiji primera Osrednje knjižnice Ajdovščina (OKA)
<i>Evaluation of Public Library Facilities
on a Case Study of Central Library Ajdovščina</i>	
Alenka Kavčič Čolič	37
Knjižnični sistemi nordijskih držav
<i>Library Systems of the Nordic Countries</i>	
Maja Šefman	71
Tipologija izvedbe ure pravljic v splošni knjižnici:
primer Mestne knjižnice Ljubljana
<i>Typology of storytelling in public library:
a case study of Ljubljana City Library</i>	
Žozefina Žentil Barič	113
Anime club in the public library: case study
<i>Anime klub v splošni knjižnici: študija primera</i>	

BIBLIOGRAFIJA – BIBLIOGRAPHY

Mojca Dolgan Petrič, Špela Zupanc	141
Slovenske bibliografije v letu 2021
<i>Slovenian bibliographies published in 2021</i>	

ČLANKI

CONTRIBUTIONS

Vrednotenje knjižničnih prostorov splošnih knjižnic na študiji primera Osrednje knjižnice Ajdovščina (OKA)¹

*Evaluation of Public Library Facilities on a Case Study
of Central Library Ajdovščina*

Nika Papež, Tanja Merčun Kariž

Oddano: 5. 11. 2023 – Sprejeto: 23. 1. 2024

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific paper*

UDK 027:022(497.4Ajdovščina)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.4.1>

Izvleček

Namen: Namen članka je predstaviti pregled različnih metod in vidikov vrednotenja knjižničnih prostorov in opreme ter na podlagi vrednotenja knjižničnega prostora Osrednje knjižnice Ajdovščina prikazati njihovo možno uporabo, prednosti in slabosti.

Metodologija/pristop: Za potrebe raziskave smo uporabili tri metode: intervjuje s strokovnimi delavkami knjižnice, ekspertno študijo za ugotavljanje skladnosti knjižničnih prostorov in opreme s standardi in priporočili ter anketiranje uporabnikov.

Rezultati: Z izvedbo raziskave in analizo preteklih raziskav smo ugotovili, da lahko v sklopu vrednotenja knjižničnih prostorov ocenjujemo vidike, ki so vezani na površino in prostore knjižnice, opremo, klimatske in okoljske vidike, ter vidike, vezane na dostopnost za uporabnike z oviranostmi. Evalvacijo lahko izvedemo z uporabo različnih metod, še posebej priporočljiva je kombinacija metod, saj ena sama metoda ne pokaže nujno realnega stanja.

¹ Članek je nastal na podlagi magistrskega dela Nike Papež z naslovom Vrednotenje prostorov splošnih knjižnic na študiji primera Lavričeve knjižnice Ajdovščina (Papež, 2023) pod mentorstvom izr. prof. dr. Tanje Merčun Kariž.

Omejitve raziskave: Raziskava je bila izvedena le na primeru manjše slovenske splošne knjižnice, prav tako niso bile preizkušene vse možne metode.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Članek predstavi nabor vidikov in metod za vrednotenje knjižničnih prostorov, ki je lahko v pomoč knjižnicam pri izbiri in načrtovanju evalvacije njihovih prostorov in opreme.

Ključne besede: vrednotenje knjižničnih prostorov, splošne knjižnice, metode vrednotenja, knjižnična oprema, Osrednja knjižnica Ajdovščina

Podatkovni set: Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobene drugem viru.

Abstract

Purpose: The purpose of this article is to provide an overview of various methods and aspects for the evaluation of library spaces and equipment. Using a case study of the Ajdovščina Central Library, we aim to demonstrate their potential, strengths, and limitations.

Methodology/approach: For the purposes of the research, we conducted interviews with the professional workers in the library, an expert study for assessing the compliance of library spaces and equipment with standards and recommendations, and a user survey.

Results: Through our research and an analysis of previous studies, we found that when evaluating library spaces, we can consider aspects related to library layout and facilities, equipment, climate and environmental aspects, as well as aspects related to accessibility for users with disabilities. While various assessment methods can be employed, it is advisable to use a combination of methods, as a single method may not necessarily provide the most accurate overall picture.

Research limitations: The study was conducted in a single Slovenian public library, and not all possible methods were tested.

Originality/practical implications: The article identifies a set of aspects and methods for evaluation of library spaces, which can serve public libraries in selecting and designing their facilities and spaces.

Keywords: evaluation of library facilities, public libraries, evaluation methods, library equipment, Central Library Ajdovščina

Data set Metadata: All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

Splošne knjižnice ne predstavljajo več le prostora za oblikovanje knjižnične zbirke, posredovanje gradiva in razvijanje bralne kulture, temveč tudi prostor,

ki stremi k potrebam sodobnega človeka in družbe (Podgornik, 2019). Prostori splošne knjižnice morajo biti prostor navdiha (namenjen razvijanju bralne kulture, razmišljanja, uporabi različnih medijev, razvijanju lastne ustvarjalnosti in igri), prostor srečevanj in druženj (izvajanje javnih debat, diskusij, predavanj, delavnic in razstav) ter prostor različnih oblik izobraževanja (neformalno izobraževanje, priložnostno ali samostojno učenje, svetovanje, pomoč in informiranje o možnostih dostopa do znanja) (Bon idr., 2012). Na podlagi predstavljene večplastnosti knjižničnih nalog splošne knjižnice vse pogosteje označujemo kot »tretji prostor« – prostor, ki je namenjen organiziranemu ali sproščenemu preživljanju prostega časa (Vogrinčič Čepič, 2017).

Ker splošne knjižnice izvajajo množico raznolikih storitev, potrebujejo za izvedbo le-teh ustrezne prostore. Pogosto se zgodi, da uporabniki splošnih knjižnic niso zadovoljni s prostorskimi danostmi knjižnice, zaposleni oziroma vodstveni delavci pa ne vedo, kakšni knjižnični prostori bi bili za uporabnike ustrežnejši in učinkovitejši (Podbrežnik, 2016). Gill (2001) ob tem poudarja, da mora biti zasnova knjižničnih prostorov in opreme v njih prilagojena knjižničnim storitvam, hkrati pa tudi vsem skupinam njihovih uporabnikov.

Kakšni morajo biti prostori in oprema v slovenskih splošnih knjižnicah, natančneje narekujejo Zakon o knjižničarstvu (Zknj1, 2001), Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023) ter Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028) (2019). Gre za dokumente, ki opredeljujejo minimalne standarde ali priporočila za prostore slovenskih splošnih knjižnic. Za izvajanje najkakovostnejših knjižničnih storitev in zadovoljevanje potreb vseh uporabniških skupin pa si moramo pri oblikovanju ustreznih prostorov in opreme v njih pomagati tudi z vrednotenjem obstoječih prostorov in opreme.

Evalvacija je pomembna, saj nam lahko pomaga pri odločanju o tem, kako bolje oblikovati in izkoristiti prostore, da bodo zadostili potrebam uporabnikov, hkrati pa nas usmerja pri prepoznavanju področij knjižnice, kjer je mogoče storitve izboljšati ali razširiti, da bodo uporabnikom bolj zanimive (May, 2011). Pri tem obstaja cela paleta različnih raziskovalnih metod, s katerimi lahko ugotavljamo potrebe uporabnikov ter ocenjujemo ustreznost obstoječih prostorov in opreme ter vrsto drugih vidikov, ki so pomembni v kontekstu knjižničnih prostorov. S pregledom primerov uporabe v dosedanjih raziskavah smo zato identificirali potencialne raziskovalne metode in vidike raziskovanja, ki jih lahko knjižnice uporabijo v okviru evalvacije. Na primeru vrednotenja Osrednje knjižnice Ajdovščina pa smo želeli prikazati tudi možno uporabo naših izbranih metod in vpoglede, ki jih lahko dobimo s posamezno metodo.

2 Načrtovanje knjižničnega prostora

Da so knjižnični prostori ustrezni za zaposlene, (potencialne) uporabnike in samo knjižnico, se mora vodstveno osebje v sodelovanju s financerji splošnih knjižnic (občina, Ministrstvo za kulturo, morebitni sponzorji) najprej posvetiti procesu njihovega načrtovanja. Najbolje je, da pri tem sodelujejo tako strokovnjaki s področja arhitekture, gradbeništva in varstva pri delu kot tudi bibliotekarji in knjižničarji, ki zastopajo stroko in uporabnike storitev (Koler Povh in Dovjak, 2019).

American Library Association (2011) navaja, da moramo v začetku procesa načrtovanja knjižničnih prostorov analizirati trenutno stanje knjižnice, pri čemer nas zanima, kje ima knjižnica postavljena okna, vrata, električno napeljavo, vodovodne odtoke ipd. Zatem moramo premisliti, pregledati in raziskati vse prostorske možnosti, ki so za knjižnico uporabne, dosegljive in sprejemljive. Posvetiti se moramo vprašanju, kakšen tip opreme knjižnica potrebuje, kje bo postavljena, kje bo osrednji prostor knjižnice, kakšne storitve se bodo v njem izvajale itd. V nadaljevanju procesa se moramo vprašati, kaj bi v knjižničnem prostoru izboljšali, da bi odpravili opažene pomanjkljivosti. Opažanja primerjamo z drugimi splošnimi knjižnicami, na podlagi česar pridobimo informacije o tem, kaj se nam pri drugih knjižnicah zdi boljše in bi lahko uporabili pri oblikovanju svoje.

V procesu načrtovanja je treba, po McDonaldu (2007), upoštevati tudi deset značilnosti kakovostnega knjižničnega prostora, ki naj bo:

- funkcionalen,
- prilagodljiv,
- dostopen,
- raznolik,
- navdihujoč,
- interaktiven – dobro organiziran in zmožen izvedbe promocijske vezi med uporabnikom in knjižničnimi storitvami, ki so mu na voljo,
- primeren z vidika relativne zračne vlage, svetlobe in temperature,
- varen,
- učinkovit in
- primeren za rabo sodobne informacijsko-komunikacijske opreme.

2.1 Velikost in razporeditev knjižničnega prostora

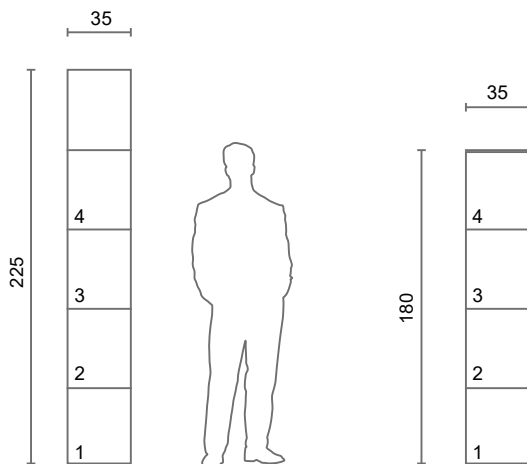
Da lahko izpolnimo zahteve za kakovosten knjižnični prostor, moramo najprej vedeti, kako veliko knjižnično zgradbo potrebujemo ter kako bodo prostori in oprema v njih razporejeni. Lega tako prvih kot druge mora biti premišljena, predvsem pa praktična in varna (Grdešič, 2019).

Kopuz (2016) navaja, da mora vsaka splošna knjižnica imeti naslednje prostore: prostor za garderobo, prostor za razstave, prostor za izposojlo in informacije, oddelek za otroke in mladino, čitalnico, osrednji prostor knjižnice, arhiv/skladišče, toaletne prostore ter upravo.

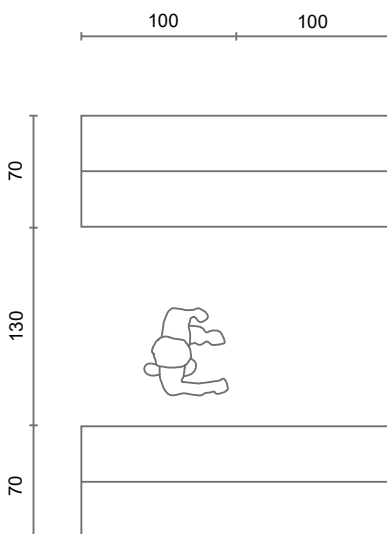
Ob vstopu v knjižnico se mora uporabnik tako najprej srečati s predprostorom. Ta naj mu nakaže nadaljnjo pot obiska knjižnice – pot k informacijsko-izposojevalnemu pultu, garderobi ter oddelku za otroke in mladino. Ker so tla predprostora pogosto uporabljena, s tem pa bolj umazana in izpostavljena večjim obremenitvam, morajo biti iz kamna, keramike ali drugega materiala, ki je primeren za pogosto čiščenje. Znotraj ali zunaj predprostora naj je garderoba. V manjših knjižnicah lahko garderobo uredimo kar s stenskimi obešalniki, večje knjižnice pa naj imajo varovane shranjevalne omarice. V naslednjih korakih obiska splošne knjižnice se mora uporabnik srečati z razstavnim prostorom. Ta je lahko samostojen ali pa se razprostira čez več drugih. Vključuje lahko vodovodne in navpične vitrine ter sedeže, njegova tla pa morajo biti hladna. Glavno stičišče knjižnice predstavlja prostor z informacijsko-izposojevalnim pultom. Število prostorov je odvisno od same velikosti knjižnice. Po priporočilu Khana (2009) naj je/so prostor(i) z informacijsko-izposojevalnim pultom v bližini glavnega vhoda, saj lahko le tako uporabniki knjižnice že ob vstopu vanjo vrnejo staro in si izposodijo novo knjižnično gradivo ter pridobijo želene informacije. Za prostorom z informacijsko-izposojevalnim pultom naj je čitalnica z mizami in stoli, primernimi za samostojno delo.

Del prostorov splošne knjižnice predstavlja tudi prostor za dogodke in prireditve (Kopuz, 2016). Ker se tovrstni prostor pogosto uporablja za izvajanje pravljčnih uric, je zaželeno, da je blizu oddelka za otroke in mladino. Slednji naj bo postavljen tako, da otroci ob stopu v knjižnico pridejo direktno vanj in se pri tem ne srečujejo s prostori z gradivom za odrasle. Oddelek za otroke in mladino naj vključuje otrokom prilagojeno opremo: okrogle mize z manjšimi stoli in knjižnične regale, ki v višino merijo največ 1,50 m (Khan, 2009).

Za razliko od knjižničnih regalov na oddelku za otroke in mladino morajo biti regali v drugih oddelkih knjižnice višji, lahko so eno- ali dvostransko orientirani. Regali s petimi policami lahko v višino merijo največ 2,25 m, globina polic pa naj bo od 0,25 do 0,35 m (slika 1). Da se lahko uporabnik med dvema regaloma nemotenop remika, mora biti najmanjši razmik med njima 1,30 m (slika 2). Za optimalno uporabo opreme so predpisane tudi posebne mere za mize za branje. Te naj merijo najmanj 0,70 × 1,00 m, osna razdalja med njimi pa 1,65 m (Kopuz, 2016, po smernicah v Njofert, 2012).

Slika 1: Višina regala (Vir: Kopuz, 2016, str. 7)

Slika 2: Prehod med regali (Vir: Kopuz, 2016, str. 7)

2.2 Ustrezne okoljske razmere (osvetlitev, vlaga in temperatura zraka v prostoru)

Ko opravimo z načrtovanjem razporeditve knjižničnih prostorov in opreme v njih, se moramo posvetiti tudi okoljskim oziroma klimatskim razmeram. V okviru teh se moramo osredotočiti na vzdrževanje primerne osvetlitve posameznih

prostorov ter ustrezne relativne zračne vlage in temperature zraka v prostoru (Koler Povh in Dovjak, 2019).

Pri zagotavljanju primerne osvetljenosti prostorov je najpomembnejše, da so prostori knjižnice, zlasti kjer so mize za samostojno delo, postavljeni ob oknih, s čimer zagotovimo maksimalen izkoristek dnevne svetlobe (Koler Povh idr., 2019). Velikost površin delovnih mest, ki so osvetljena z naravno svetlobo, mora v posameznem prostoru znašati najmanj 1/8 talne površine, pri čemer mora prozorni del okna, v razmerju do globine prostora, znašati minimalno 1 m² pri globini prostora do 4 m oziroma 1,5 m² pri globini prostora nad 4 m. Pri tem višina in širina posameznega okna ne smeta biti manjši od 1 m (Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje varnosti in zdravja delavcev na delovnih mestih, 2005). Odmerek dnevne svetlobe moramo načrtovati po standardu SIST EN 17037 (2019). Na mestih, kjer knjižnica ne more zagotavljati zadostne naravne dnevne svetlobe, moramo zagotoviti visokokakovostno umetno razsvetljavo, ki je enakomerno razpršena. Ta mora v čitalniških prostorih znašati od 250 do 300 lx², v arhivskem delu knjižnice pa od 100 do 200 lx (Neufert, 2008).

Del klimatskih razmer predstavlja tudi vzdrževanje idealne relativne zračne vlage in temperature zraka v prostoru. Da se izognemo izsušenemu in drobljivemu materialu ali plesni, je po Adcocku (2005) priporočljivo, da se v vseh prostorih knjižnice vzdržuje $50 \pm 5\%$ relativna zračna vlaga. Temperatura pa mora biti v vseh prostorih, razen v arhivu, $20 \pm 2^\circ\text{C}$, v arhivskem delu knjižnice pa $18 \pm 2^\circ\text{C}$.

2.3 Prilagoditev prostora za osebe s posebnimi potrebami

V procesu načrtovanja prostorov se moramo posvetiti tudi uporabniškim skupinam. Pri tem moramo, po Irvall in Skat (2015), posebno pozornost nameniti uporabnikom, ki do knjižnice ne morejo dostopati po običajnih poteh. Avtorici v *IFLA Smernicah za dostop za uporabnike z oviranostmi* tako navajata, da mora vsaka knjižnica uporabnikom s posebnimi potrebami omogočiti primeren dostop do knjižnice in vhod v njo. Knjižnice, ki ne zagotavljajo prilagojenega dostopa do vhodnih vrat s klančino, morajo zagotoviti stopniščno dvigalo. Če knjižnica ne more ustrezno prilagoditi glavnega vhoda, mora zagotoviti stranski vhod, opremljen z avtomatskimi vrati, pred katerimi je nedrseča podlaga. Ta mora biti tudi na klančini in vseh stopniščih znotraj knjižnice. Ob vhodu mora imeti knjižnica tudi domofon, ki je prilagojen gluhih in naglušnim uporabnikom. Ko ima

² lx je oznaka za luks, enoto za merjenje osvetljenosti.

knjižnica urejen dostop in vhod v svoje prostore, se moramo posvetiti ustrezni prilagojenosti le-teh. Vsaka splošna knjižnica mora zagotavljati dovolj velike prostore in dovolj široka vrata, da se lahko uporabniki na invalidskih vozičkih nemoteno gibajo. Poleg prilagojenih prostorov mora zagotoviti tudi prilagojeno opremo, pri čemer govorimo o ustrezno visokih in širokih mizah in stoli ter prilagojeni računalniški opremi. Del takšne opreme predstavljajo tudi razumljive in enostavno berljive usmerjevalne table s piktogrami, ki poenostavijo uporabnikove iskalne poti, ter stopnišča, označena s kontrastnimi barvami.

Knjižnice z več nadstropji morajo uporabnikom z oviranostmi ponujati še prilagojeno dvigalo, ki je dobro osvetljeno, opremljeno z gumbi in oznakami v brajici ter govornimi navodili.

Pri načrtovanju prostorov in opreme, prilagojenih za uporabnike z oviranostmi, ne smemo pozabiti še na ustrezne toaletne prostore. Pri slednjih moramo poleg že omenjenih dovolj širokih vrat in prostora za nemoteno premikanje uporabnikov invalidskih vozičkov načrtovati tudi prilagojeno straniščno školjko, ob kateri je na ustrezni višini držalo, ki pomaga uporabniku pri presedanju z vozička na školjko in obratno, ustrezen umivalnik, ogledalo ter SOS³ gumb (Irvall in Skat, 2015).

2.4 Zakonska določila in smernice

Kljub različnim vidikom, ki jih je za sodoben knjižnični prostor treba upoštevati, je treba pri načrtovanju in vrednotenju knjižnične zgradbe upoštevati tudi temeljne državne in lokalne dokumente, ki predpisujejo zakonska določila, smernice ali priporočila za oblikovanje slovenskih knjižnic.

Zakon o knjižničarstvu (Zknj-1, 2001) ter njegova dopolnitev, Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (Zknj1-1A, 2015), določata minimalne pogoje, ki jih morajo slovenske knjižnice izpolnjevati, da lahko opravljajo knjižnično dejavnost kot javno službo. Zknj1-1A (2015) tako v 36. členu navaja, da mora imeti knjižnica za izvajanje knjižnične javne službe ustrezen obseg in izbor strokovnega gradiva, ustrezen prostor in opremo ter ustrezno organizacijo knjižnične dejavnosti in ustrezno število usposobljenih strokovnih delavcev. Natančnejša določila za posamezno vrsto knjižnice najdemo v Pravilniku o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023) (v nadaljevanju: Pravilnik) – dokumentu, ki ga sprejme minister, pristojen za kulturo, in predpisuje minimalne

³ SOS je mednarodni Morsejev znak za stisko.

vrednosti pogojev v povezavi s knjižničnim prostorom in opremo. V 4. členu navaja, da mora imeti vsaka knjižnica, ki izvaja knjižnično dejavnost kot javno službo, prostor, katerega velikost je določena na podlagi poslanstva in obsega knjižnične dejavnosti, hkrati pa tudi sorazmerna s številom potencialnih uporabnikov. Knjižnica mora za delovanje in izvajanje nalog zagotavljati tehnično in drugo opremo, ki mora biti prilagojena tudi uporabnikom z oviranostmi. Pravilnik v 12. členu predstavlja tudi zahteve za ustrezen knjižnični prostor, pri čemer navaja, da mora splošna knjižnica zagotavljati prostore za delo z uporabniki, postavitve in uporabo knjižničnega gradiva in opreme ter za upravne naloge in strokovno delo, v 13. členu pa opredeljuje zahteve za knjižnično opremo, pri čemer navaja, da mora splošna knjižnica imeti opremo za obdelavo, zaščito, postavitve, predstavljanje, uporabo, varovanje, izposajo in reproduciranje knjižničnega gradiva, računalniško in komunikacijsko opremo ter opremo, ki jo potrebuje za dejavnosti, ki jih izvaja. Omenjena oprema mora biti prilagojena vsem uporabniškim skupinam in mora slediti tehnološkemu napredku. V skladu s 13. členom naj bi vsaka splošna knjižnica zagotavljala najmanj tri uporabniška mesta na 1.000 prebivalcev svojega lokalnega okolja.

Če načrtujemo ali vrednotimo prostore osrednjih knjižnic, se moramo posvetiti še 15. in 16. členu Pravilnika; 15. člen govori o tem, da mora osrednja knjižnica obsegati najmanj 50 m² neto uporabne površine na 1.000 prebivalcev območja svojega delovanja, vendar ne manj kot 500 m², 16. člen pa o tem, da mora imeti osrednja knjižnica najmanj tri uporabniška mesta, opremljena z računalniško delovno postajo. Pravilnik tovrstnih zahtev ne določa zgolj za osrednje knjižnice, ampak tudi krajevne. Prostor krajevne knjižnice I, ki izvaja knjižnično dejavnost v naseljih z najmanj 2.500 prebivalci, mora po 22. členu obsegati najmanj 150 m² neto uporabne površine, prostor krajevne knjižnice II, ki izvaja knjižnično dejavnost v naseljih z največ 2.500 prebivalci, pa najmanj 80 m² neto uporabne površine (29. člen). Krajevna knjižnica I mora po 23. členu zagotavljati najmanj tri uporabniška mesta na 1.000 prebivalcev, vendar v skupnem ne manj kot pet uporabniških mest, krajevna knjižnica II pa mora po 30. členu zagotavljati najmanj dve uporabniški mesti na 1.000 prebivalcev, vendar v skupnem ne manj kot dve uporabniški mesti.

Naslednji dokument, ki vključuje priporočila za ustrezno načrtovanje knjižničnih zgradb, prostorov in opreme, so Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2019). Dokument za optimalno delovanje splošne knjižnice priporoča 1.200 m² neto uporabne površine na 10.000 prebivalcev ter pet uporabniških mest in en računalnik na 1.000 prebivalcev. Poleg tega navaja tudi priporočeno površino za posamezen tip knjižnega gradiva – 10,8 m² na 1.000 enot gradiva za odrasle, 13,1 m² na 1.000 enot gradiva za otroke, 10 m² za 100 naslovov periodičnega tiska in od 4,3 do 21,3 m² za 1.000 enot neknjižnega gradiva ter priporočeno

površino za posamezna uporabniška mesta. Ta morajo za eno mesto znašati od 2 do 2,5 m²; za uporabo gradiva na otroškem oddelku 2 m²; za opremo IKT⁴ od 1,5 do 3,7 m²; za usposabljanje in izobraževanje pa od 3 do 3,5 m² na eno uporabniško mesto in 7 m² za mesto učitelja. Večnamenski prostor mora obsegati 1 m² na sedež in 7 m² na izvajalca dogodka, prostori za sprostitev in druženje pa od 4 do 8 m². Izposojevalni pult naj po standardih obsega 10 m², informacijski pa 5 m². Prostor, ki je namenjen nabavi in obdelavi gradiva, mora obsegati 15 m², pisarna za administrativno delo 12 m², prostor vodstvenega osebja pa od 18 do 24 m². Vsi predstavljeni parametri za izračun potrebne površine so oblikovani po standardu ISO/TR 11219 (2012).

Pri načrtovanju in vrednotenju knjižničnih prostorov in opreme v njih morajo splošne knjižnice pozornost nameniti tudi razvojnemu dokumentu knjižničarske dejavnosti, ki opredeljuje njihovo vizijo in poslanstvo ter na podlagi katerega je zastavljen kratko-, srednje- in dolgoročen razvoj knjižnice, tj. strateški načrt (Strateški načrt Lavričeve knjižnice Ajdovščina 2015–2020, 2015).

3 Vrednotenje knjižničnih prostorov

3.1 Metode

S predstavljenimi dokumenti si lahko pomagamo pri načrtovanju in vrednotenju knjižničnih prostorov in opreme. Ker pa tovrstna analiza omogoča zgolj uresničevanje kvantitativnih kazalnikov, je smiselno v proces vrednotenja knjižničnih prostorov in opreme vključiti še druge metode in tehnike, s katerimi lahko dobimo vpogled tudi v potrebe knjižnice, njenih zaposlenih ter (potencialnih) uporabnikov. V nadaljevanju smo, po vzoru May (2011), pripravili nabor metod in tehnik za vrednotenje in načrtovanje knjižničnih prostorov, ki smo jih podprli z vsebinskimi primeri.

3.1.1 Metoda opazovanja

Pogosto uporabljena metoda v povezavi z raziskovanjem knjižničnih prostorov je opazovanje. Lahko se uporablja pri kvantitativnem (na primer zasedenost posameznih čitalniških mest), kot tudi pri kvalitativnem raziskovalnem pristopu (na primer opazovanje vedenja uporabnikov knjižnice), ugotovitve pa so lahko tudi

⁴ IKT je informacijsko-komunikacijska tehnologija.

v pomoč pri oblikovanju vprašanj za intervjuje ali anketne vprašalnike (Given in Leckie, 2003).

Metodo opazovanja lahko izvedemo tako v naravnem kot umetnem okolju. Opazovanje v naravnem okolju predstavlja izvedbo opazovanja situacije, kjer le-ta običajno poteka, pri čemer je vpliv raziskovalca minimalen. Prednost tovrstnega opazovanja je v tem, da je omogočeno boljše razumevanje naravnega vedenja opazovanca, slabost pa predstavlja otežena primerjava in popolna kontrola spremenljivk. V nasprotju z opazovanjem v naravnem okolju je izvedba opazovanja v umetnem okolju strogo kontrolirana. Opazovalec ima popoln nadzor nad vplivom ene spremenljivke na drugo, kar mu omogoča lažje in bolj zanesljive zaključke vzrokov/posledic opazovanja (Baker, 2006).

Pri opazovanju moramo razmisliti o morebitnem vplivu opazovanja na vedenje opazovancev ter o možnostih seznanitve uporabnikov glede izvedbe opazovanja v knjižnici. Če raziskovalec prepozna vedenje opazovanca, ki je preveč v skladu z določenimi pričakovanji, mora tovrstna opažanja ustrezno filtrirati in jih ne sme vključiti v končno analizo rezultatov (May, 2011).

Metodo opazovanja lahko izvedemo na več različnih načinov, izbor pa je odvisen od raziskovalnega problema in konteksta raziskave, kjer se bo metoda uporabila (Ciesielska idr., 2018). V nadaljevanju predstavljamo le nekaj možnosti.

Pri izvedbi opazovanja z udeležbo lahko opazovalec zavzame različne vloge glede na svojo vpletenost v dogajanje (May, 2011): nastopa lahko kot popolni opazovalec in z opazovanci nima interakcije, opazuje lahko kot udeleženec in z opazovanci vzpostavi interakcijo na profesionalni ravni, sodeluje lahko z opazovanci v aktivnosti (opazovanci so seznanjeni z njegovo vlogo) ali kot čisti udeleženec, kjer opazovanci ne poznajo njegove vloge (Baker, 2006). Vrste opazovanja tako ločimo tudi glede na stopnjo seznanjenosti opazovanih oseb (prikrito ali odkrito), glede na način izvedbe opazovanja (etnografsko opazovanje ali opazovanje, kjer opazovalec vpliva na aktivnosti opazovanca) ali glede na posredovanje raziskovalca (moteče ali nemoteče).

Pri prikitem opazovanju lahko podatke zbiramo na različne načine. V kontekstu knjižničnih prostorov večkrat zasledimo uporabo vedenjskega zemljevida, ki omogoča zapisovanje opažanj na shemo prostora. Pred izvedbo takšnega opazovanja je treba opredeliti območja opazovanja, pripraviti grafične sheme prostora in izbrati najprimernejše tehnike beleženja (Goličnik Marušič, 2010). Opazovalec ali skupina le-teh mora pred začetkom opazovanj jasno definirati parametre in vrsto vedenj, ki bodo opazovani, šteti, opisani ali upodobljeni, ter izdelati urnik ponavljanja opazovanj in zapisa podatkov. Za čim lažje zapisovanje opazovanj

morajo postopek sistematično organizirati in izdelati kakovosten kodirni sistem (Goličnik in Ward-Thompson, 2002; May, 2011). Primer tovrstnega opazovanja najdemo v delu Julien in Duggana (2000), ki sta v okolju visokošolske knjižnice preučevala vedenje uporabnikov knjižnice ter njihov stik z informacijskimi viri in fizičnimi oziroma digitalnimi storitvami knjižnice.

V nasprotju s prikritim opazovanjem se pri odkritem opazovanju opazovanci zavedajo, da so opazovani, in se s tem tudi strinjajo (May, 2011). V okviru preučevanja knjižničnih prostorov je bilo odkrito opazovanje uporabljeno v več raziskavah. McKechnie (2006) je, na primer, tovrstno opazovanje uporabila z namenom preučevanja uporabe knjižničnih prostorov dveh različnih skupin uporabnikov – tistih, ki so obiskovali pravljične urice, in tistih, ki so se udeležili kluba za pletenje, Hughes (2011) pa je na tak način raziskovala uporabo fizičnih prostorov (delovnih prostorov in prostorov za skupinsko učenje) knjižnice s strani študentov. Ob koncu raziskave je ugotovila, da lahko rezultati tovrstne študije pomagajo pri načrtovanju bodočih knjižničnih prostorov, saj lahko pridobimo razumevanje tega, kako se trenutni knjižnični prostori uporabljajo in kaj bi uporabniki še potrebovali.

Običajno raziskovalci skušajo izvesti nemoteče opazovanje, katerega glavna značilnost je, da se raziskovalec skuša »zliti« z okolico in s svojo prisotnostjo ne vplivati na dogajanje znotraj raziskave. Ob tem lahko pride do pomanjkanja interakcije med raziskovalcem in opazovanci, kar lahko pripelje do okrnjenih rezultatov. Nemoteče opazovanje lahko opravi en sam raziskovalec, skupina raziskovalcev, opazovanci sami (z uporabo dnevnikov) ali posrednik (May, 2011). V kontekstu vrednotenja knjižničnih prostorov so ga v svoji študiji uporabili Bryant idr. (2009) za preučevanje uporabe osrednjega prostora knjižnice. Ugotovili so, da ima ta način izvedbe opazovanja potencial za vodje knjižnic, saj lahko pridobijo informacije o tem, v kolikšni meri je knjižnični prostor primeren za uporabnike ter kaj bi bilo smiselno izboljšati za večje zadovoljstvo uporabnikov in doseganje ciljev knjižnice. Nemoteče opazovanje v okolju visokošolskih knjižnic so uporabili tudi May in Black (2010) ter Faletar Tanacković idr. (2014), ki so ugotavljali, kako študentje uporabljajo prostore visokošolskih knjižnic in kakšna je vloga visokošolske knjižnice kot prostora. Mandel (2010) pa je z nemotečim opazovanjem preučeval uporabnikove poti iskanja, ob tem pa je izvedel tudi intervjuje z uporabniki. Triangulacijo metod je avtor uporabil ob spoznanju, da zgolj z uporabo nemotečega opazovanja ne more pridobiti vseh potrebnih podatkov za izvedbo relevantne študije.

Zanimiv primer izvedbe nemotečega opazovanja je tudi »pometanje pod sedeži« (angl. *Seating sweeps method*), ki se izvaja med »pometanjem« oziroma sprehajanjem po nekem preučevanem območju, kjer se opazovalec v določenih časovnih

intervalih sprehaja čez prostor, med tem pa beleži informacije o posameznikih in dejavnostih, s katerimi se ukvarjajo.. Za hiter in natančen zapis opazovanj uporablja stenografsko kodo (Given in Leckie, 2003). V okviru vrednotenja knjižničnih prostorov sta takšen način izvedbe, v kombinaciji še z drugimi metodami, uporabila Leckie in Hopkins (2002), ki sta ocenjevala uporabo dveh večjih osrednjih kanadskih knjižnic, ter May in Black (2010), ki sta ugotavljali uporabo prostorov visokošolskih knjižnic s strani študentov.

3.1.2 Metode spraševanja

Za vrednotenje knjižničnih prostorov so pogosto uporabljene tudi metode spraševanja, med katere spadajo fokusna skupina, intervju in anketa.

Intervju in fokusna skupina predstavljata voden pogovor, v katerem je v osredju zbiranje kvalitativnih podatkov, ki omogočajo razumevanje stališč, izkušenj ali potreb uporabnikov, medtem ko pri anketi s pomočjo vprašalnika zbiramo pretežno kvantitativne podatke (Ambrožič, 2005). Za razliko od intervjujev, ki so usmerjeni na pogovor raziskovalca s posameznikom, je za fokusno skupino značilen načrtovan pogovor z izbrano skupino oziroma skupinami ljudi na vnaprej opredeljeno temo, pri čemer je njen cilj pogosto pridobitev mnenj in stališč sodelujočih, generiranje novih idej ter pridobivanje kvalitativnih podatkov v socialnem kontekstu (Klemenčič in Hlebec, 2007). Za izvedbo fokusne skupine je značilna udeležba šestih do osmih sodelujočih, izvedba navadno traja od 45 minut do največ 1,5 ure. Moderator vodi pogovor, skrbi za ohranjanje rdeče niti pogovora in ustrezno izmenjavo mnenj med udeleženci. Izvedbe fokusne skupine se ponavljajo, dokler raziskovalec ne doseže t. i. teoretične nasičenosti, kar pomeni, da pri novih fokusnih skupinah ne dobi več novih informacij. Za dosego tega navadno potrebujemo tri do pet ponovitev (Connaway in Redford, 2017; Wildemuth, 2017). Primere uporabe metod spraševanja v procesu vrednotenja knjižničnih prostorov lahko zasledimo v številnih študijah. Hayes in Morris (2005) sta intervju uporabila za raziskovanje vlog splošne knjižnice kot ponudnice prostora za preživljanje prostega časa, Beak (2013) pa za preučevanje primernosti knjižničnega prostora za izvajanje vseživljenjskega izobraževanja na področju znanosti, tehnologije, inženirstva in matematike (angl. STEM – *science, technology, engineering, mathematics*).

Poleg intervjuja so Shin idr. (2022) v svoji študiji uporabili tudi anketne vprašalnike in tako s kombinacijo metod ocenjevali potrebe uporabniških skupin in knjižnične storitve z namenom izgradnje splošne knjižnice v regijah, ki nimajo kulturne infrastrukture. Zgolj anketne vprašalnike pa so v svojih študijah uporabili May in Black (2010), ko sta ugotavljali vlogo prostora splošne knjižnice

kot javnega prostora, Webb idr. (2008), ko so želeli raziskati vpliv knjižničnih prostorov na učno vedenje študentov, Aabø idr. (2010), ki so preučevali, kako in kdo uporablja knjižnice kot prostor za srečanja, kot tudi Ambrožič in Badovinac (2009), ki sta ugotavljali zadovoljstvo uporabnikov s knjižničnim okoljem, prostorom in opremo.

Uporabo fokusnih skupin redkeje zasledimo v objavljenih študijah, kot primer pa lahko izpostavimo raziskavo Sandlian (2008), kjer so v sklopu načrtovanja otroškega oddelka v Denverski splošni knjižnici skupinam otrok zastavili vprašanje, kakšen knjižnični prostor si želijo. Pri tem so spoznali, da si otroci želijo knjižnico kot prostor, v katerem učenje postane raziskovanje in pustolovščina.

3.1.3 Ekspertna študija

Kot zadnjo metodo za vrednotenje knjižničnih prostorov v tem prispevku predstavljamo še ekspertno študijo. Gre za teoretični strokovni pregled oziroma vrednotenje strokovnjaka, ki sestoji iz sistematične primerjave določene storitve, sistema, informacijskega vira, dejavnosti, pojava ipd. (Žumer, 2005). Prednost ekspertne študije je relativno hitra in enostavna izvedba, ki je neodvisna od zunanjih okoliščin, je ponovljiva in ekonomična. Z njo lahko ugotavljamo tudi izpolnjevanje standardov. Predstavlja dobro osnovo za nadaljnje raziskave z uporabniki.

Primer ekspertne študije lahko vidimo v magistrskem delu Grdešič (2019), ki je z uporabo te metode analizirala skladnost prostorov črnomaljske splošne knjižnice z zakonskimi določili in standardi.

3.1.4 Eksperiment

Knjižnične prostore je mogoče vrednotiti tudi z uporabo metode eksperimenta, kjer raziskovalec v nadzorovanih okoliščinah ugotavlja vzročno-posledične odnose med posameznimi pojavi, da ugotovi, kako ena spremenljivka (neodvisna) vpliva na drugo (odvisno) (Mesec in Rode, b. d.).

May (2011) kot primer izvedbe eksperimenta v okviru vrednotenja knjižničnih prostorov predstavlja raziskavo, v kateri so opazovali obiskovalce in spremljali njihove iskalne poti v splošnih in visokošolskih knjižnicah. Gre za raziskavo, ki so jo izvedli v dveh krogih, po načelu »prej in potem«. V prvem krogu so sledili neizkušenim uporabnikom knjižnice, ki so poskušali najti določeno knjižnično gradivo. Pri iskanju so jih spodbujali k ubeseditvi misli, ki so jih tudi posneli.

Na podlagi pridobljenih rezultatov, ki so pokazali, da nobeden od neizkušanih obiskovalcev ni našel iskanega, so v knjižnici izboljšali signalizacijo prostorov in organizacijo zbirk. Zatem so izvedli drugi krog raziskave, kjer so ugotovili, da lahko na podlagi izboljšav isti udeleženci najdejo štiri do deset enot gradiva (Larsen in Tatarka, 2008; Mandel, 2010).

3.1.5 Miselni zemljevid

Miselni zemljevid (angl. *Mental mapping*) je vizualna metoda, ki se uporablja za raziskovanje na različnih področjih (na primer geografija, psihologija, informacijsko vedénje), možno pa jo je uporabiti tudi za raziskovanje posameznikovega dožemanja fizičnega prostora knjižnic (May, 2011). May (2011) predlaga, da se uporabi v kombinaciji z drugimi metodami, najlažje pa jo je izvesti tako, da posamezniki narišejo zemljevid določenega prostora (vizualno predstavitev knjižničnega prostora) ali pot med lokacijami (med knjižnimi regali / izposojevalnim pultom itd.). Z analizo in primerjavo skic zemljevidov lahko ugotavljamo, kateri elementi knjižničnih prostorov se na zemljevidih pogosto in kateri redko pojavljajo, ter raziskujemo morebitne povezave med zaznavo prostora in vedénjem uporabnikov.

Na področju vrednotenja knjižničnih prostorov je uporabnost miselnih zemljevidov med prvimi prepoznal James (1983, v May, 2011), ki je z njimi preučeval uporabo prostorov visokošolskih knjižnic in tako pridobil informacije o tem, kako uporabniki knjižnice dojemajo knjižnične prostore. Ugotovil je, da so uporabniki v miselni zemljevid vključili pogostejše uporabljene dele knjižničnega prostora, neznane ali redkeje uporabljene dele pa so zgolj omenili ali celo izpustili.

3.2 Vidiki vrednotenja

Po pregledu literature s področja vrednotenja knjižničnih prostorov ter preizkusa izvedbe ekspertne študije, intervjujev in anketnih vprašalnikov na primeru vrednotenja OKA smo pridobili boljši vpogled v vidike in metode za vrednotenje knjižničnih prostorov.

V okviru vrednotenja knjižničnih prostorov knjižnic torej ocenjujemo naslednje štiri kategorije vidikov (preglednica 1): površina in prostor, oprema, klimatske in okoljske razmere ter dostopnost za uporabnike z oviranostmi.

Preglednica 1: Vidiki za vrednotenje knjižničnih prostorov in opreme

Površina in prostor
• površina knjižnice
• površina za posamezen tip knjižničnega gradiva
• površina za uporabniška mesta
• površina za zaposlene
• število ustreznih prostorov za splošne knjižnice
• razporeditev prostorov
• tip tal v posameznih prostorih knjižnice
• (uporabniško) dojemanje knjižničnega prostora
• način uporabe knjižničnih prostorov
• razumevanje razporeditve knjižnice (kako se uporabniki orientirajo v knjižničnih prostorih, kakšne so njihove iskalne poti)
• razumevanje uporabniškega vedenja pri uporabi knjižničnih prostorov
• prilagodljivost knjižničnih prostorov (za morebitne spremembe)
• funkcionalnost knjižničnih prostorov (ali prostor učinkovito služi svojemu namenu)
• interaktivnost prostora (ali je prostor dobro organiziran in omogoča izvedbo interakcije med uporabnikom in knjižničnimi storitvami, ki so mu na voljo)
• varnost prostora
Oprema
• število uporabniških mest
• število uporabniških mest, opremljenih z računalniško delovno postajo
• ustreznost opreme (velikost knjižničnih regalov in miz za branje ter primerna razdalja med enimi in drugimi)
• razumevanje uporabniškega vedenja pri uporabi določene opreme
• kakovost opreme (npr. sodobna oprema IKT)
Klimatske in okoljske razmere
• idealna temperatura zraka
• idealna relativna zračna vlaga
• osvetljenost
Dostopnost za uporabnike z oviranostmi
• dostop do knjižnice
• površina za nemoteno gibanje po prostorih
• prilagojenost knjižnične opreme
• prilagojeni toaletni prostori

4 Primer uporabe treh metod za vrednotenje prostorov OKA

Na podlagi pregleda različnih možnih vidikov ocenjevanja knjižničnih prostorov in opreme ter raziskovalnih metod in tehnik za vrednotenje in načrtovanje knjižničnih prostorov smo na primeru Osrednje knjižnice Ajdovščina (v nadaljevanju: OKA) pripravili raziskavo, v kateri smo uporabili tri različne metode zbiranja podatkov. Najprej smo, med 27. novembrom in 1. decembrom 2022, s tremi strokovnimi delavkami Lavričeve knjižnice Ajdovščina (v nadaljevanju: LKA) izvedli polstrukturirani intervju, s katerim smo želeli dobiti globlji vpogled v prostorsko situacijo z vidika zaposlenih. Nato smo v prvem tednu decembra 2022 v sodelovanju z direktorjem knjižnice izvedli dvodelno ekspertno študijo, s katero smo želeli pridobiti podatke o ustreznosti prostorov in opreme OKA v primerjavi z zakonskimi določili in standardi s področja slovenskih splošnih knjižnic ter v primerjavi s priporočili za oblikovanje modernega knjižničnega prostora. Nazadnje smo med uporabniki OKA izvedli še anketiranje o njihovem zadovoljstvu s prostori in opremo knjižnice. Izvedba tega je potekala tako v tiskani (od 2. do 7. decembra 2022) kot elektronski (od 1. do 9. decembra 2022) obliki. Anketne vprašalnike v pisni obliki, ki so bili za reševanje na voljo vsem fizičnim uporabnikom OKA, je v celoti rešilo 18 anketirancev, v elektronski obliki, ki je bila dostopna na Facebook strani LKA, pa 85.

4.1 Intervju

Z intervjuji smo pridobili globlji vpogled v prostorsko situacijo OKA z vidika zaposlenih. Ugotovili smo, da zaposlene intervjuvanke že same precej dobro vidijo težave in pomanjkljivosti, ki jih trenutna prostorska situacija OKA prinaša tako njim kot (potencialnim) uporabnikom knjižnice. Rezultati intervjujev so namreč pokazali, da strokovne delavke prostore OKA vidijo kot premajhne in neprilagojene za vse uporabniške skupine. Razporeditev samih prostorov se jim, glede na velikost knjižnične zgradbe, niti ne zdi tako slaba – imajo, na primer, oddelek za otroke in mladino, ki je ločen od oddelka za odrasle, med njima pa je prostor z informacijsko-izposojevalnim pultom ipd. Se pa, po njihovih mnenjih, večje težave kažejo na področju zastarele opreme, ki tako njih kot uporabnike knjižnice ovira pri optimalnem delovanju oziroma rabi knjižničnih storitev. Poleg tega se težave kažejo tudi na področju klimatskih in okoljskih razmer (vzdrževanje idealne relativne zračne vlage, primerne osvetljenosti in ustrezne temperature zraka v prostoru). Ker knjižnica oziroma njeni zaposleni slednjih ne evidentirajo redno, so lahko intervjuvane zaposlene podale zgolj subjektivno oceno. Po njihovi oceni temperatura zraka v knjižnici zelo niha – poleti jim je prevroče, pozimi premrzlo. Kljub uporabi klimatskih naprav so pri vzdrževanju idealne temperature nemočni, saj je knjižnica v stari, neizolirani

zgradbi. V okviru okoljskih razmer jim težave predstavlja tudi vzdrževanje primerne osvetljenosti. Naravna dnevna svetloba je precej odvisna od vremena – ko je zunaj oblačno, deževno vreme, je knjižnica zelo slabo osvetljena, umetna svetloba pa je, zlasti med knjižnimi regali in nad mizami za samostojno delo, prešibka in neenakomerno razpršena. Težave opažajo tudi pri vzdrževanju idealne relativne zračne vlage. Ta je, po oceni intervjuvank, previsoka, zlasti v arhivskem delu knjižnice, kjer se na stenah skladišča in nekaterih enotah gradiva razvija plesen.

V intervjujih smo izvedeli, da ima OKA nekaj težav tudi na področju zagotavljanja prilagojenih prostorov in opreme za uporabnike z oviranostmi, ki jim ne zagotavlja prilagojene knjižnične opreme ter dovolj velikih prostorov in dovolj širokih vrat za nemoteno gibanje, prav tako ni na voljo niti enega prilagojenega toaletnega prostora.

4.2 Ekspertna študija

Po izvedbi intervjujev je sledila izvedba dvodelne ekspertne študije. S slednjo smo želeli pridobiti podatke o ustreznosti prostorov in opreme OKA v primerjavi z zakonskimi določili in standardi s področja slovenskih splošnih knjižnic ter v primerjavi s priporočili za oblikovanje modernega knjižničnega prostora, ki smo jih spoznali med preučevanjem literature. V prvem delu ekspertne študije smo posamezne vidike knjižničnih prostorov in opreme tako primerjali s Pravilnikom o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (2023) (v nadaljevanju: Pravilnik) in Strokovnimi priporočili in standardi za splošne knjižnice (2019) (v nadaljevanju: Strokovna priporočila in standardi). Ugotovili smo, da je OKA glede na Pravilnik premajhna za 503 m², glede na Strokovna priporočila in standarde pa kar za 1.903 m². Razlog za tako veliko razliko med površinama se skriva v dejstvu, da Pravilnik določa minimalno površino za knjižnične prostore, Strokovna priporočila in standardi pa navajajo le okvirna priporočila zanje. Tako glede na Pravilnik kot Strokovna priporočila in standarde ima OKA premalo (74) čitalniških in uporabniških mest, ima pa, glede na Pravilnik, ustrezno število računalnikov – celo pet več kot je treba. V nadaljevanju prvega dela ekspertne študije smo se osredotočili še na površino za posamezna uporabniška mesta (za uporabo gradiva, za uporabo gradiva na oddelkih za otroke, z opremo IKT) in prostore (prostori za usposabljanje in izobraževanje, prostor za sprostitev in družabnost, prostor za dogodke). Pri tem smo ugotovili, da ima OKA za omenjena uporabniška mesta in prostore, glede na Priporočila in standarde, v skupnem premajhno površino, in sicer med 109,7 in 203,7 m². Za tem smo se osredotočili še na površino za zaposlene, pri čemer smo spoznali, da imajo zaposleni v OKA površinsko najbolj idealne prostore. Težava se pojavi le pri pomožni pisarni za

osebje, ki dela z uporabniki, ki je OKA nima, ter pri pisarni za delo v nabavi, pri katalogizaciji in opremljenosti knjižničnega gradiva, ki je, glede na tri delovna mesta, premajhna za 3 m².

Po izvedbi prvega dela ekspertne študije smo se posvetili še pregledu lastnosti prostorov OKA glede na smernice za načrtovanje modernejših knjižničnih prostorov. Pri tem smo podali ocene pomembnosti in nujnosti odprave posamezne težave pri določeni lastnosti prostorov in opreme OKA, ki so se gibale v razponu od 0 do 3 (0 – ni težave, 1 – manjša težava, ki ni prioriteta za reševanje, 2 – srednje pomembna težava, ki zahteva redno obravnavo, 3 – pomembna težava, ki zahteva nujno obravnavo). Med ocenjevanjem smo ugotovili, da ima OKA največje težave pri vzdrževanju idealne relativne zračne vlage (v prostorih OKA je previsoka za 15 %, v arhivu za 25 %) ter pri tem, da uporabnikom z oviranostmi ne omogoča dostopa do vseh prostorov in premikanja po njih, ne zagotavlja njim prilagojene knjižnične opreme in niti enega prilagojenega toaletnega prostora. Manjše, a še vedno pomembne težave, ki zahtevajo redno obravnavo, pa so v neustrezno razporejenih knjižničnih prostorih (OKA nima samostojnega garderobnega prostora, čitalnica ni neposredno ob oknih, kot svetujejo priporočila in smernice), neustrezni razdalji med knjižničnimi regali (ponekod manjša od 1,30 m), pri vzdrževanju idealne temperature (previsoka za 3°C) in osvetljenosti (prešibka in neenakomerno razpršena umetna svetloba med knjižničnimi regali in nad mizami za samostojno delo) ter zagotavljanju razumljivih in enostavno berljivih usmerjevalnih tabel s piktogrami, ki pomagajo uporabnikom z oviranostmi.

4.3 Anketni vprašalniki

Nazadnje smo med uporabniki OKA izvedli še anketiranje o njihovem zadovoljstvu s prostori in opremo OKA. V končno analizo rezultatov smo zajeli 103 anketirance, med katerimi je bilo najmanj (13 %) predstavnikov najstarejše starostne skupine (65 let in več), druge starostne skupine pa so bile zastopane v 20 do 35 %. Med anketiranci slabe štiri petine predstavljajo ženske (81), dobro petino (22) pa moški. Od skupno 103 anketirancev jih skoraj dve tretjini (63 %) obiskuje OKA že več kot 15 let, 30 % od 5 do 15 let, 7 % anketirancev pa 5 let ali manj. Med anketiranci je največ (46 %) takšnih, ki OKA obiskuje pogosto (vsaj enkrat na mesec), sledijo anketiranci (28 %), ki knjižnico obiskujejo občasno (nekajkrat letno), anketiranci (22 %), ki knjižnico obiskujejo redno (vsak teden), in tisti (4 %), ki knjižnico obiskujejo redko (enkrat na leto ali manj).

Rezultati anketiranja so pokazali, da je kar (dobre) tri četrtine anketirancev s prostori (79 %) in opremo (75 %) OKA (zelo) zadovoljnih.

Od 103 anketirancev se polovici OKA zdi ravno prav velika, 61 % dobro prostorsko razporejena, 67 % dobro opremljena, 83 % primerno ogrevana ter 44 % zelo uporabna za njihovo uporabniško skupino, 43 % pa le deloma uporabna za njihovo uporabniško skupino.

Del rezultatov anketiranja je pokazal, da je več kot 50 % anketiranih uporabnikov s posameznimi prostori OKA zadovoljnih, pri čemer so najbolj zadovoljni s prostorom za izposajo, najmanj pa z garderobnim prostorom, s katerim je za razliko od ostalih zadovoljnih le 46 % anketirancev.

V nadaljevanju vprašalnika smo se posvetili še vprašanju knjižnične opreme. Ugotovili smo, da so anketiranim uporabnikom najbolj všeč regali s knjižnimi novostmi (63 %), najbolj pa jih moti starost računalnikov (55 %).

Zanimivo je, da kar slabe tri četrtine (74 %) anketirancev ne vidi potrebe po dodatnih prostorih, se pa tako pri uporabi prostorov kot opreme v njih skoraj vsi počutijo varno.

V sklopu analize rezultatov anketnih vprašalnikov smo kot zanimivost naredili še nekaj podrobnejših analiz odgovorov. Pri tem smo ugotovili, da so anketirane ženske nekoliko bolj zadovoljne s prostori OKA kot moški, da so s prostori OKA najmanj zadovoljni anketiranci, ki so stari 65 let in več, ter da so s prostori OKA najmanj zadovoljni tisti, ki knjižnico obiskujejo redno (vsak teden), najbolj pa tisti, ki jo obiskujejo redko (enkrat na leto ali manj). Glede na izbrane uporabniške skupine so s prostori OKA najbolj zadovoljni dijaki in študenti.

5 Diskusija

Na podlagi izvedene raziskave smo ugotovili, da lahko širok nabor možnih vidikov vrednotenja relativno dobro naslovimo s kombinacijo izvedbe intervjujev, anketnih vprašalnikov in ekspertne študije; vendar te metode niso edine primerne za vrednotenje knjižničnih prostorov. Glede na pregled in analizo vsebine preteklih raziskav, ki so se ukvarjale z vrednotenjem knjižničnih prostorov in opreme, smo ugotovili, da je primernost posamezne metode odvisna od tega, kaj želi knjižnica z njeno uporabo doseči. Tako ne moremo enoznačno določiti, katera raziskovalna metoda je za vrednotenje knjižničnih prostorov najbolj primerna in katera manj. O naboru najprimernejših metod za vrednotenje knjižničnih prostorov in opreme v njih lahko podamo zgolj oceno, ki smo jo oblikovali na podlagi lastne uporabe raziskovalnih metod ter temeljite analize preteklih raziskav.

Kot prvo primernejšo metodo za vrednotenje knjižničnih prostorov smo tako ocenili metodo spraševanja, intervju. Zaradi dolžine posameznih intervjujev (v našem primeru je vsak intervju trajal približno 30 minut) jih je smiselno izvesti le z manjšim številom ljudi. V našem primeru smo si za intervjuvance izbrali strokovne delavce knjižnice. Ti nam lahko, skozi predstavitev neposrednih izkušenj s strokovnim delom in delom z uporabniki, omogočijo globlji vpogled v prostorsko situacijo knjižnice, s čimer lahko vodstveno osebje knjižnice pridobi informacije o tem, kaj bi bilo v okviru knjižničnega prostora in opreme treba spremeniti oziroma izboljšati, da bi bila primernejša tako za knjižničarje kot knjižnične uporabnike.

Res je, da z izvedbo intervjujev ne moremo vrednotiti vidikov, ki temeljijo na številskih podatkih, kot je ustrezna neto uporabna površina knjižnice, a nam kljub temu lahko intervjuvani strokovni delavci na podlagi svojih vsakodnevnih opažanj in večletnih delovnih izkušenj povedo, kje pogosto opažajo težave. Med svojim strokovnim delom in delom s knjižničnimi uporabniki tako vidijo, kaj in kako bi se dalo na posameznem oddelku spremeniti, da bi le-ta bolje funkcioniral (na primer onemogočeno premikanje oseb z otroškimi vozički), in lahko podajo svoje mnenje o tem, ali je na primer oddelek za otroke in mladino ustrezno velik, razporejen in opremljen.

Med izvedbo intervjujev, ki je potekala v živo, ena na ena, smo imeli tudi bistveno večje možnosti, da dobimo odgovore na vsa vprašanja, ki bi sicer zgolj z uporabo ankete verjetno ostala neodgovorjena. Menimo, da izvedba ankete med strokovnimi delavci ne bi bila najbolj optimalna, saj bi z njo, v primerjavi z intervjujem, verjetno dobili bolj površne odgovore, ki pa jih od strokovnih delavcev, ki imajo najboljši vpogled v prostore in opremo knjižnice, za kakovostno vrednotenje ne potrebujemo.

Metoda spraševanja, ki smo jo prav tako ocenili kot eno najprimernejših in jo izvedli tudi sami, je anketa. Izvedba ankete je dokaj enostavna, relativno hitra in ekonomična. Z njeno uporabo pridobimo številne kvantitativne podatke, ki jih lahko med seboj primerjamo in jih vizualno prikažemo. Vendar pa so rezultati anketiranj pogosto boljši od realnosti, kar se je potrdilo tudi v naši anketi. Anketiranci namreč pogosto podajo bolj družbeno zaželeno odgovore, ali so z obstoječim stanjem zadovoljni, ker niti ne vedo, kaj naj bi jim knjižnica po pravilniku, standardih in smernicah ponujala. Zato je zaželeno, da se anketa v kontekstu raziskav s področja vrednotenja knjižničnih prostorov kombinira še s kakšno drugo metodo, na primer z intervjujem in/ali ekspertno študijo. Med izvedbo anketiranja smo, na primer, ugotovili, da je kar tri četrtnine uporabnikov s prostori OKA v splošnem zadovoljnih, čeprav so rezultati ekspertne študije pokazali, da so prostori OKA, glede na pravilnik, premajhni za 503 m². Enako velja tudi za

zadovoljstvo z opremo OKA. Kar 97 % anketiranih uporabnikov je z opremo OKA v splošnem zadovoljnih, rezultati ekspertne študije pa kažejo na to, da OKA svojim uporabnikom ponuja kar 74 čitalniških in uporabniških mest premalo. (Pre)majhnosti knjižničnih prostorov, pomanjkanja posameznih uporabniških mest in drugih pomanjkljivosti, vezanih na prostor in opremo OKA, pa niso pokazali zgolj rezultati ekspertne študije, temveč tudi odgovori intervjuvank. Tako lahko sklepamo, da je kombinacija raziskovalnih metod za kakovostno vrednotenje knjižničnih prostorov in opreme nujno potrebna. Pri samem oblikovanju ankete pa moramo biti pozorni na to, kaj želimo z njeno izvedbo izvedeti in na kakšen način bomo rezultate anketiranja uporabili.

Metoda, ki smo jo prav tako preizkusili in jo ocenili kot eno primernejših za vrednotenje knjižničnih prostorov, je ekspertna študija. Uporaba metode v kontekstu vrednotenja knjižničnih prostorov se je izkazala za uporabno, saj smo z njeno uporabo dobili konkretne vrednosti, ki so prikazale odklon od predpisanih vrednosti zakonskih določil in smernic. Ker je to edina raziskovalna metoda, pri kateri neposredno primerjamo številske podatke z zakonsko predpisanimi določili, je ekspertna študija ena primernejših metod, katere rezultate lahko vodstvo knjižnice uporabi pri oblikovanju zahtev za pridobitev določenih namenskih sredstev s strani posameznih financierjev (na primer občine). Pozitivna stran izvedbe omenjene metode je tudi ta, da ima vsaka knjižnica oziroma njeno vodstveno osebje zbranih že veliko podatkov, zato je lahko njena izvedba relativno hitra.

Kljub pozitivnim karakteristikam ekspertne študije pa smo na podlagi lastnega preizkusa le-te ugotovili, da je metoda lahko le delno koristna. Ne poda namreč vedno celovite in povsem ustrezne slike prostora in opreme, kar se je med našo raziskavo izkazalo v primeru števila računalnikov, ki jih predpisuje Pravilnik. OKA ima, glede na Pravilnik, več računalnikov (5), kot je minimalno potrebno, vendar to ne pomaga, saj so računalniki po besedah intervjuvank zastareli in počasni, kar pa potrjujejo tudi rezultati anketiranja, kjer je bila starost računalnikov opredeljena kot najbolj moteči element pri trenutni opremi knjižnice. Iz predstavljenega primera tako dobimo dodatno potrditev, da je za pridobitev ustrezne slike prostora in opreme zahtevana triangulacija raziskovalnih metod.

Na podlagi številnih primerov iz literature bi poleg treh preizkušenih metod med primernejše za vrednotenje knjižničnih prostorov uvrstili še nemoteče opazovanje. Z nemotečim opazovanjem lahko ocenjujemo vidike, kot je razumevanje razporeditve knjižnice – kako se uporabniki orientirajo v knjižničnih prostorih, kakšne so njihove iskalne poti, razumevanje uporabniškega vedenja pri uporabi knjižničnih prostorov ipd. Z izvedbo nemotečega opazovanja lahko torej opazujemo in beležimo vedenje uporabnikov, ki se resnično pojavi, ter identificiramo vedenje ali procese, za katere uporabniki niti ne bi pomislili, da so za

nas pomembni. Z rezultati, ki jih pridobimo z izvedbo tovrstnih opazovanj, lahko prepoznamo trenutne pomanjkljivosti knjižničnih prostorov in njihove opreme ter na podlagi teh posledično dobimo odgovore na vprašanja, kako bi prostor lahko naredili ustrežnejši in učinkovitejši. Pri tem si lahko pomagamo z uporabo dodatnih raziskovalnih metod, na primer spraševanja (intervju, anketni vprašalniki ...), s katerimi preverimo svoja opažanja, pridobimo dodatne informacije in primerjamo, kako dobro podatki opazovanja sovpadajo s podatki poročanja opazovancev.

6 Zaključek

Na podlagi predstavljenega vidimo, da je vrednotenje knjižničnih prostorov in opreme v njih proces, ki zahteva poznavanje zakonskih določil, priporočil, standardov ter drugih smernic. Za uspešno in učinkovito vrednotenje knjižničnih prostorov moramo poznati nabor vidikov, ki jih želimo vrednotiti, ter nabor raziskovalnih metod, s katerimi lahko to opravimo. Pri slednjih pa nikakor ne smemo pozabiti na dejstvo, da je za celovito analizo knjižničnih prostorov in opreme v njih treba kombinirati več različnih raziskovalnih metod, saj lahko le tako bolje razumemo, kako uporabniki in strokovni delavci doživljajo fizični prostor knjižnice, kako ga uporabljajo, ter kakšne so njihove potrebe.

Navedeni viri

Aabø, S., Audunson, R. in Varheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, 32(1), 16–26. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2009.07.008>

Adcock, E. P. (ur.). (2005). *IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/1271/1/ipi1-sl.pdf>

Ambrožič, M. (2005). Anketna metoda. V A. Šauperl (ur.), *Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu* (str. 23–52). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.

Ambrožič, M. in Badovinac, B. (2009). *Mnenje uporabnikov o delovanju in storitvah NUK*. Narodna in univerzitetna knjižnica. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-591TMZTZ>

American Library Association. (2011). *Building blocks for planning functional library space* (3. izd.). Scarecrow Press.

- Applegate, R. (2009). The library is for studying: student preferences for study space. *Journal of Academic Librarianship*, 35(4), 341–346. <https://doi.org/10.1016/j.aca-lib.2009.04.004>
- Baker, L. M. (2006). Observation: a complex research method. *Library trends*, 55(1), 171–189. <https://www.ideals.illinois.edu/items/3831>
- Beak, J. Y. (2013). Public libraries as places for STEM learning: an exploratory interview study with eight librarians. *Science-Technology Activities & Resources For Libraries*, 3–16. https://ncil.spacescience.org/images/papers/Baek_Public%20Libraries%20as%20Places%20for%20STEM%20Learning.pdf
- Bodaghi, N. B. in Zainab, A. N. (2013). Accessibility and facilities for the disabled in public and university library buildings in Iran. *Information Development*, 29(3), 241–250. <https://doi.org/10.1177/0266666912461265>
- Bon, M., Gazvoda, J., Horžen, V., Karun, B., Kek, R., Kovář, B., Podbrežnik Vukmir, B., Resman, S., Rozman Salobir, M., Sirk, I., Vodeb, G. in Žumer, M. (2012). *Slovenske splošne knjižnice za prihodnost: strategija razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2013–2020*. Združenje splošnih knjižnic Slovenije.
- Bryant, J., Graham, M. in Graham, W. (2009). Academic libraries and social and learning space: a case study of Loughborough University Library, UK. *Journal of Librarianship and Information Science*, 41(1), 7–18. <https://doi.org/10.1177/0961000608099895>
- Ciesielska, M., Öhlander, M. in Wolanik Boström, K. (2018). Observation methods. V M. Ciesielska in D. Jemielniak (ur.), *Qualitative Methodologies in Organization Studies: Volume II: Methods and Possibilities* (str. 33–52). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-65442-3_2
- Connaway, L. S. in Redford, M. L. (2017). *Research methods in library and information science* (6. izd.). Libraries Unlimited.
- Faletar Tanacković, S., Lacović, D. in Gašo, G. (2014). Student use of library physical spaces: unobtrusive observation of study spaces in an academic library. V S. Faletar Tanacković in B. Bosančić (ur.), *Assessing Libraries and Library Users and Use: Proceedings of the 13th international conference Libraries in the Digital Age (LIDA)* (str. 69–78). LIDA. file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/762790.LIDA2014_Proceedings.pdf
- Gill, P. (2001). *The public library services: IFLA/UNESCO guidelines for development*. Saur.
- Given, L. M. in Leckie, G. J. (2003). »Sweeping« the library: mapping the social activity space of the public library. *Library & Information Science Research*, 25(4), 365–385. [https://doi.org/10.1016/S0740-8188\(03\)00049-5](https://doi.org/10.1016/S0740-8188(03)00049-5)
- Goličnik, B. in Ward-Thompson, C. (2002). Opazovanje in vedenjski zemljevidi: metoda raziskovanja javnega odprtega prostora v mestu. *Urbani izzivi*, 13(1), 82–89. <https://www.jstor.org/stable/44180406>
- Goličnik Marušič, B. (2010). Uspešni javni odprti prostori. *Annales. Series historia et sociologia*, 20(1), 103–118. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-OMRPLYXM>
- Grdešič, S. (2019). *Primernost prostorov Knjižnice Črnomelj* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=108721&lang=eng>

Hayes, E. in Morris, A. (2005). Leisure role of public libraries: user views. *Journal of Librarianship and Information Science*, 37(3), 131–139. <https://doi.org/10.1177/0961000605057480>

Hughes, A. M. (2011). The library as a preferred place for studying: observation of students' use of physical spaces. *Evidence Based Library and Information Practice*, 6(2), 61–63. <https://doi.org/10.18438/B8VS6Q>

Irvall, B. in Skat, G. (2015). *IFLA Smernice za dostop za uporabnike z oviranostmi*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

ISO/TR 11219:2012. *Information and documentation – Qualitative conditions and basic statistics for library buildings – Space, function and design*. (2012). International Organization for Standardization.

James, R. (1983). Libraries in the mind: how can we see users' perceptions of libraries? *Journal of Librarianship*, 15(1), 19–28. <https://doi.org/10.1177/096100068301500102>

Julien, H. in Duggan, L. J. (2000). A longitudinal analysis of the information needs and uses literature. *Library & Information Science Research*, 22(3), 291–309. [https://doi.org/10.1016/S0740-8188\(99\)00057-2](https://doi.org/10.1016/S0740-8188(99)00057-2)

Khan, A. (2009). *Better by design: an introduction to planning and designing a new library building*. Facet Publishing.

Klemenčič, S. in Hlebec, V. (2007). *Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja*. Andragoški center Slovenije. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=35041>

Koler Povh, T. in Dovjak, M. (2019). Vrednotenje kakovosti notranjega okolja visokošolske knjižnice – primer knjižnice Fakultete za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani. *Knjižnica*, 63(1–2), 141–162. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/7649/7129>

Koler Povh, T., Dovjak M. in Kunič, R. (2019). Načrtovanje knjižnic v smeri kakovostnega dela in izboljšane uporabniške izkušnje. *Knjižnica*, 63(1–2), 97–107. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/7647>

Kopuz, M. (2016). *Zasnova večnamenske stavbe knjižnice* [Projektna naloga]. Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=62399>

Larsen, D. in Tatarka, A. (2008). Wayfinding revisited: improved techniques for assessing and solving usability problems in physical spaces. V S. Hiller, K. Justh, M. Kyrillidou in J. Self (ur.), *Building effective, sustainable, practical* (str. 65–73). Association of Research Libraries.

Leckie, G. J. in Hopkins, J. (2002). The public place of central libraries: findings from Toronto and Vancouver. *Library Quarterly*, 72(3), 326–372. <https://doi.org/10.1086/lq.72.3.40039762>

Logan, L. in Starr, S. (2005). Library as place: results of a delphi study. *Journal of the Medical Library Association*, 93(39), 315–326. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1175798/>

- Mandel, L. H. (2010). Toward an understanding of library patron wayfinding: observing patrons' entry routes in a public library. *Library & Information Science Research*, 32(2), 116–130. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2009.12.004>
- May, F. (2011). Methods for studying the use of public spaces in libraries. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 35(4), 144–156. <https://doi.org/10.1353/ils.2011.0027>
- May, F. in Black, F. (2010). The life of the space: evidence from Nova Scotia public libraries. *Evidence Based Library and Information Practice*, 5(2). 5–34. <https://doi.org/10.18438/B8MS6J>
- McDonald, A. (2007). The top ten qualities of good library space. V K. Latimer in H. Niegaard (ur.), *IFLA library building guidelines: developments & reflections* (str. 13–29). K. G. Saur. <https://doi.org/10.1515/9783598440373.1.13>
- McKechnie, L. (2006). Observations of babies and toddlers in library settings. *Library Trends*, 55(1), 190–201. <https://doi.org/10.1353/lib.2006.0043>
- Mesec, B. in Rode, N. (b. d.) *Raziskovanje vzročno-posledičnih odnosov: Eksperiment*.
- Neufert, E. (2008). *Projektiranje v stavbarstvu: osnove, standardi, predpisi za konstrukcije, gradnja, oblikovanje, potrebni prostor, namembnost prostorov, mere zgradb, prostorov in opreme – s človekom kot merilom in ciljem: priročnik za projektante, izvajalce in študente* (2., dopolnjena in prenovljena izd.). Tehniška založba Slovenije.
- Nojfer, E. (2012). *Arhitektonsko projektovanje* (39. izd.). Građevinska knjiga.
- Podbrežnik, I. (2016). Ugotavljanje zadovoljstva uporabnikov s kakovostjo storitev v slovenski splošni knjižnici. *Knjižnica*, 60(1), 17–44. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6148>
- Podgornik, V. (2019). Pomen knjižnice kot javnega prostora – knjižnica kot »tretji prostor«: primer Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica. *Knjižnica*, 63(1–2), 345–365. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/7657/7137>
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe. (2023). (3. 3. 2023). *Uradni list RS*, št. 28/23, str. 1570–1599. https://www.uradni-list.si/_pdf/2023/Ur/u2023028.pdf
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje varnosti in zdravja delavcev na delovnih mestih. (2005). *Uradni list RS*, št. 39/05.
- Sandlian, P. (2008). Designing a children's library: a review. *Public Library Quarterly*, 13(1), 17–26. https://doi.org/10.1300/J118v13n01_03
- Shin, G. D., Jeon, K. in Lee, H.-E. (2022). Public library needs assessment to build a community-based library: triangulation method with a social media data analysis. *Library & Information Science Research*, 44(1), 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2022.101142>
- SIST EN 17037:2019. Slovenski standard. Dnevna svetloba v stavbah = Daylight of buildings*. (2005). Slovenski inštitut za standardizacijo.
- Strateški načrt Lavričeve knjižnice Ajdovščina 2015–2020*. (2015). Lavričeva knjižnica Ajdovščina.

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028). (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://www.knjiznice.si/sistem-splosnih-knjiznic/pomembni-dokumenti/>

Todaro, A. J. (2005). Library services for people with disabilities in Argentina. *New Library World*, 106(5/6), 253–268. <https://doi.org/10.1108/03074800510595869>

Vogrinčič Čepič, A. (2017). Knjižnica kot (tretji) prostor: družbeni učinki prostorskih praks. *Keria Studia Latina et Graeca*, 19(1), 57–80. <https://doi.org/10.4312/keria.19.1.57-80>

Webb, K. M., Schaller, M. A. in Hunley, S. A. (2008). Measuring library space use and preferences: charting a path toward increased engagement. *Libraries and the Academy*, 8(4), 407–422. <https://doi.org/10.1353/pla.0.0014>

Wildemuth, B. W. (ur.). (2017). *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Libraries Unlimited.

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2442#>

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). (2015). *Uradni list RS*, št. 92/2015. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7216>

Žigon, Z. in Lavričeva knjižnica. (2014). *Kjer knjige najdejo dom: 150 let knjižničarstva v Ajdovščini in Vipavi*. Lavričeva knjižnica.

Žumer, M. (2005). Ekspertna študija. V Šauperl, A. (ur.), *Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu* (str. 96–101). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.

Nika Papež

e pošta: papeznika@gmail.com

dr. Tanja Merčun Kariž, izr. prof.

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e pošta: tanja.mercunkariz@ff.uni-lj.si

Knjižnični sistemi nordijskih držav

Library Systems of the Nordic Countries

Alenka Kavčič Čolić

Oddano: 2.4.2024 – Sprejeto: 5.8.2024

1.02 Pregledni znanstveni članek

1.02 *Review article*

UDK 02(48)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.4.2>

Izvleček

Namen: Pregled knjižničnih sistemov nordijskih držav in proučitev organizacije njihovih knjižnic.

Metodologija/pristop: Prispevek temelji na raziskavi nordijskih knjižničnih sistemov, ki je potekala v okviru širše raziskave v obdobju od leta 2021 do 2023. Pri raziskavi smo uporabili anketni vprašalnik, intervjuje ter pregled literature in zakonodaje obravnavanih držav.

Rezultati: Knjižnice nordijskih držav so se razvile v začetku 20. stoletja pod vplivom ameriških knjižnic in imajo po svojem delovanju skupne značilnosti, zaradi česar lahko govorimo o nordijskem modelu knjižničarstva. Danes so nordijske knjižnice pretežno usmerjene k svojim lokalnim skupnostim in zato uživajo močno politično podporo. Za razliko od drugih evropskih knjižnic se nordijske knjižnice dojemajo kot spodbujevalec družbenih in kulturnih sprememb ter so ključnega pomena pri razvoju demokratične družbe. Nacionalne knjižnice nordijskih držav opravljajo tako nacionalno kot univerzitetno funkcijo, vendar pa ne izvajajo vseh nalog, ki jih navadno izvaja nacionalna knjižnica. Nekatere naloge, kot sta vodenje knjižnične statistike ali medbibliotečna izposoja, se prepuščajo drugim ustanovam. Dodatna značilnost nordijskih knjižnic so repozitorijske knjižnice in novi inovativni modeli knjižnic, kot so »odprta«, »pametna« in »sodelovalna knjižnica«.

Omejitve raziskave: Ključni viri so v izvirnih jezikih nordijskih držav. Obstoječi sistemi za prevajanje še niso tako dobri, da bi prevedli bistvo pogledov nordijskih bibliotekarjev in informacijskih strokovnjakov na knjižničarstvo ter njihovega dojemanja področja.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Ker je bilo izhodišče raziskave slovenski knjižnični sistem, lahko rezultati pomagajo pri razumevanju razlik v nordijskem knjižničarstvu ter pri uvajanju sprememb in novosti v slovenskem knjižničnem sistemu.

Ključne besede: nordijske države, nordijske knjižnice, nordijski knjižnični sistemi, analiza

Podatkovni set: Vsebina prispevka ne temelji na raziskovalnih podatkih.

Abstract

Purpose: Overview of library systems in the Nordic countries and examination of the organization of their libraries.

Methodology/Approach: This contribution is based on research into Nordic library systems conducted as part of a broader study from 2021 to 2023. The research utilized a survey questionnaire, interviews, as well as a review of literature and legislation from the countries under consideration.

Results: Libraries in Nordic countries developed in the early 20th century under the influence of American libraries and share common characteristics in their operations, leading to the recognition of a Nordic model of librarianship. Presently, Nordic libraries are primarily oriented towards their local communities and therefore receive strong political support. Unlike other European libraries, they are perceived as catalysts for social and cultural change and are pivotal in the development of democratic societies. National libraries in Nordic countries serve both national and university functions, although they do not perform all tasks carried out by national libraries elsewhere. Certain tasks, such as library statistics management or interlibrary loan services, are delegated to other institutions. Additional characteristics of Nordic libraries include repository libraries and innovative models such as the “open”, “smart” and “participative library”.

Research limitations: The key sources are in the original languages of the Nordic countries. Existing translation systems are not yet advanced enough to convey the essence of views and perceptions within the field of librarianship from the perspective of Nordic librarians and information professionals.

Originality/practical implications: Since the starting point of the research was the Slovenian library system, the research results can assist in understanding the differences in Nordic librarianship and in implementing changes and innovations in the Slovenian library system

Keywords: Nordic countries, Nordic libraries, Nordic library systems, analysis

Dataset metadata: No research data are associated with this article.

1 Uvod

Na vlogo in razvoj knjižnice v določenem okolju vpliva več dejavnikov, med njimi tudi razvitost in informacijska zrelost družbe. V informacijsko zreli družbi ima knjižnica pomembno vlogo pri razvoju informacijske pismenosti in spodbujanju družbenega razvoja. V takšni družbi je sistem razvoja in sofinanciranja knjižnic ter knjižnične infrastrukture samoumeven.

Severnoevropske države, predvsem nordijske, ki dosegajo visok življenjski standard in omogočajo normalen razvoj knjižnic, izpolnjujejo navedene pogoje. Glede na skupne značilnosti nordijskih knjižnic lahko pritrdimo Torstenssonu (1993), da obstaja model nordijskega knjižničarstva. To je zato, ker na organizacijo in delovanje knjižnic vplivajo družbena zavest in vrednote, ki so se s časom tudi razvile v nordijskih knjižnicah. Družbena vloga knjižnic je zelo pomembna, saj so te gonilo družbenega razvoja, demokracije in multikulturalnosti. So drugačne, kot jih poznamo v naših regijah, saj odpirajo nova vprašanja in naslavljajo različne probleme, ki jim pri nas nismo dajali večje pozornosti.

Poleg tega ne moremo spregledati dejstva, da v statističnem pregledu razvitosti evropskih splošnih knjižnic iz leta 2022¹ pod naslovom *Public Libraries 2030* splošne knjižnice Finske, Švedske in Danske zasedajo prva štiri mesta najrazvitejših knjižnic v Evropski uniji. Poleg omenjenih držav tudi Islandija in Norveška, ki nista zajeti v omenjeni analizi, sodita v nordijsko skupino držav.

Za skupino petih držav v tem prispevku uporabljamo izraz »nordijske države«. Čeprav se danes kot sopomenka pogosteje uporablja izraz »skandinavske države«, se želimo izogniti nesporazumom, saj so bile v preteklosti skandinavske države le Švedska, Norveška in Danska. Islandija je bila zgodovinsko del Norveške in Danske do leta 1944, ko se je osamosvojila, Finska pa del Švedske.²

Zaradi njihove specifičnosti in uspešnega delovanja smo se v tem prispevku odločili za obravnavo le knjižnic nordijskih držav. Predvsem nas zanima, kako so organizirane ter zakaj so te knjižnice uspešne in tako pomembne za okolje, v katerem delujejo.

V *Bibliotekarskem terminološkem slovarju* (Kanič idr., 2009) je knjižnični sistem definiran kot »organizirana, strokovno usklajena povezava knjižnic na

¹ Najnovejša analiza knjižnic je dostopna na spletni strani: <https://publiclibraries2030.eu/2024/02/public-libraries-and-skills-2022-factsheets/>. Norveška in Islandija nista vključeni v raziskavo.

² Britannica, The Editors of Encyclopaedia. »Scandinavia«. *Encyclopedia Britannica*, 22 Jan. 2024, <https://www.britannica.com/place/Scandinavia>.

določenem območju, področju, ki zagotavlja uporabnikom knjižnične storitve«. V tem prispevku uporabljamo besedno zvezo »knjižnični sistem« za označevanje organizacije knjižnic ter njihovo vlogo in delovanje v skupnostih.

Na podlagi pridobljenih virov so v nadaljevanju predstavljeni družbeno in kulturno okolje, ki je vplivalo na razvoj teh knjižnic v Severni Evropi, njihova organiziranost, sodelovanje, strokovni razvoj ter nove smeri razvoja.

2 Metodologija raziskave

Raziskava nordijskih knjižničnih sistemov je potekala v daljšem obdobju, in sicer kot del širše raziskave 14 razvitih evropskih držav od leta 2021 do 2023. Pokritost teh sistemov v različnih virih je precej variirala. V letu 2021 smo pregledali vse dosegljive vire v slovenščini, hrvaščini, angleščini in španščini. Največ objav smo našli o državah na Skandinavskem polotoku. Ker so bili pridobljeni podatki nezadostni in parcialni, smo pripravili vprašalnik, ki smo ga poslali kolegom v tujini, ki so imeli na voljo informacije o celotnem knjižničnem sistemu v svoji državi. To so bili strokovnjaki iz nacionalnih oziroma kraljevih knjižnic in predstavniki nacionalnih združenj knjižnic. Pri oblikovanju vprašalnika smo izhajali iz svojih izkušenj s slovenskim knjižničnim sistemom. Vprašalnik je vključeval vprašanja s področij knjižnične zakonodaje, vloge in funkcij nacionalnih/kraljevih knjižnic, virov financiranja knjižnične dejavnosti, vpetosti knjižnic v raziskovalno in projektno dejavnost, katalogizacije, izgradnje digitalnih knjižnic ter ohranjanja knjižničnih gradiv. Namen vprašalnika je bil preveriti, ali v tujini obstajajo boljše rešitve, ki bi jih lahko uporabili tudi v našem okolju. Iz nordijskih držav smo prejeli delne odgovore na naš vprašalnik. Glavni razlog za to so bile razlike v naših knjižničnih sistemih. Zaradi potrebe po pojasnitvi razlik v organizaciji knjižnic smo se s kolegi iz švedske Kraljeve knjižnice in danskega združenja knjižnic dodatno sestali na spletu. Pogovor je potekal v obliki neformalnega intervjuja. Kljub temu smo ugotovili, da ne obstaja dovolj podatkov o zakonski ureditvi knjižničnega sistema, zato smo od julija 2022 do julija 2023 analizirali predpise s področja knjižnic, ki so večinoma napisani v nacionalnih jezikih. V ta namen smo uporabljali prevajanje z aplikacijo Google Translate, pozneje pa tudi s Chat GPT, različico 3.5. Rezultati, ki jih je avtorica tega prispevka pridobila s pomočjo pregleda literature, odgovorov na anketo in intervjujev, so bili pripravljeni kot interno poročilo za vodstvo Narodne in univerzitetne knjižnice (Kavčič Čolić in Balažic, 2022). Ker pa je besedilo preobsežno za članek, smo se v tem prispevku osredotočili na predstavitev določenih ugotovitev na podlagi izvedene analize.

3 Družbeni in kulturni kontekst razvoja nordijskih knjižnic

Mnogi avtorji (Hansson, 2013; Obelitz Rode, 2015; Kekki, 2012; Karhula, 2015) menijo, da so na zgodovinski razvoj nordijskih knjižnic na koncu 19. in v začetku 20. stoletja znatno vplivale politične, družbene in kulturne spremembe tistega časa. S podporo političnih odločevalcev in lokalnih elit so knjižnice postale nosilke družbenih in kulturnih sprememb ter spodbujevalke demokratizacije družbe. Če jih danes primerjamo z drugimi knjižničnimi sistemi Evrope, lahko rečemo, da imajo nordijske knjižnice določene specifičnosti, ki nakazujejo poseben model organiziranosti in delovanja.

3.1 Razvoj nordijskega modela knjižničarstva

Byberg (1993) ugotavlja, da Evropejci tradicionalno pripisujemo velik pomen učenju in znanju, zato knjiga sama po sebi nosi vrednost, tudi če je ne beremo. Ta koncept je bil v celotni Evropi prisoten konec 19. stoletja. Knjižnica je bila takrat koncipirana kot hram znanja in knjižničarji so strogo varovali knjige. Knjižnica je bila uporabnikom dostopna le dve uri na dan ali manj in jim ni omogočala prostega dostopa do knjig, bili so namreč odvisni od knjižničarja, ki je sam izbiral knjige, za katere je menil, da jih uporabniki potrebujejo. Knjižnice so bile same sebi namen.

Pedersen (2016) pojasnjuje, da je knjižnice na Norveškem že od 19. stoletja dalje delno financirala država. Hkrati je v drugi polovici 19. stoletja ameriška družba doživljala popolno industrializacijo gospodarstva v skladu s filozofijo Taylorizma. Ta pristop je bil prisoten v vseh procesih, vključno s knjižnično dejavnostjo. Iz tega izhaja njihov pragmatizem, ki je poudarjal ne le znanje, temveč tudi uporabnost tega znanja v praksi in vsakdanjem življenju. Ameriška knjižnična ideologija se je v drugi polovici 19. stoletja osredotočala na idejo, da je vsak posameznik odgovoren zase in da potrebuje znanje za uspeh, zato mora imeti priložnost pridobiti to znanje. Knjižnica je bila v tej družbi informacijska in izobraževalna organizacija, ki je bila pomembna za razvoj posameznika in posledično demokracije.

Ta novi pogled na svet je pritegnil pozornost nordijskih držav, saj je bil sam koncept zelo blizu načinu njihovega razmišljanja. Konec 19. in začetek 20. stoletja so mnogi Norvežani, Švedci, Finci in Danci potovali v Ameriko ter spoznavali njihove knjižnice. Američani so bili zanje model demokracije, svobode, razsvetljenstva in nekakšna družbena utopija. Byberg (1993) navaja, da je v tem času vsak četrti Norvežan potoval v Ameriko. Prvi med njimi je bil Haakon Nyhuus, vodja Deichmanove knjižnice v Oslu, ki je preživel štiri leta v ameriških knjižnicah in

od tam prinesel uporabniško usmerjeni model knjižnice v Norveško. Ta model je bil pozneje vzor za vse druge knjižnice v Severni Evropi, predvsem na Švedskem, Danskem in Finskem.

Proti koncu 19. stoletja so te knjižnice uvajale ameriške inovacije, kot so knjižne police s prostim pristopom, klasifikacije del na podlagi vsebine ter nov način organizacije in delovanja. Leta 1902 je norveški parlament sprejel reformo knjižnic, tako da so se te osredotočale na potrebe uporabnika. Takrat je bila tudi uvedena nacionalna centralizirana knjižnična politika, tudi nabava, za katero so skrbele občine. Že obdelane knjige so bile razdeljene knjižnicam za izposajo, kar je omogočalo učinkovito porabo sredstev. Ugotovili pa so, da knjižnice ne poznajo dovolj bralnih navad svojih uporabnikov, zato so uvedli knjižni inšpektorat, ki je skrbel za kakovost knjižničnih zbirk, izposajo in razmere delovanja knjižnice. Inšpektorji so bili tudi svetovalci in so usmerjali delovanje knjižnice. Ti inšpektorji so bili prisotni na Norveškem od leta 1900 do 1980.

Norveški model se je hitro širil po drugih nordijskih državah.

3.2 Knjižnica kot spodbujevalec družbenih in kulturnih sprememb ter razvoja demokratične družbe

Knjižnični sistemi nordijskih držav so tesno povezani z idejo socialne demokracije in spodbujanjem samoučenja (Koren, 2009, str. 322). Splošne knjižnice v nordijskih državah so se razvile kot del procesa industrializacije in demokratizacije šele v petdesetih letih 20. stoletja (Torstensson, 1993). Že v začetku 20. stoletja so Finska, Norveška in Švedska sprejele zakonodajo s področja knjižničarstva, ki danes določa vlogo knjižnic v družbi. Predvsem naj bi krepile demokratični sistem z zagotavljanjem svobodnega in enakopravnega dostopa do informacij za vse državljane ter spodbujale aktivno razširjanje informacij, izobraževanja in kulturne dejavnosti s pomočjo brezplačnih storitev in prostega dostopa do gradiva (Pedersen, 2016; Koizumi in Larsen, 2023). Svoj pomen v družbi morajo knjižnice dokazovati s konkretnimi dejavnostmi, ne le s trditvami.

Torstensson (1993) opisuje, da razvoj splošnih knjižnic na Švedskem ni odvisen zgolj od družbenega razvoja, temveč predvsem od političnih odločitev in aktivnosti knjižničarjev. Posebno pozornost so namenjali knjižničnim storitvam za otroke, uporabnike z nižjo izobrazbo, migrante, ranljive skupine in starejše. Tradicija lokalne samouprave v nordijskih deželah, ki se je razvijala skozi izobraževanje in knjižničarstvo, je omogočila ustanavljanje knjižnic s strani občanov ter njihovo financiranje prek davkov in donacij. Posebej ugodni za švedske knjižnice

so bili cilji kulturne politike iz leta 1974.³ Pozneje, leta 1984, je Državna komisija za splošne knjižnice na Švedskem med nalogami knjižnic navedla: dostop državljanov do knjig, spodbujanje branja, omogočanje svobodnega in enakopravnega dostopa do informacij ter razvoj izobraževalne dejavnosti s pomočjo posrednikov; posebno pozornost je namenila potrebam otrok in njihovemu branju.

Na Finskem je bil pomen knjižnice neprecenljiv pri ohranjanju jezika ter razvoju kulturne in nacionalne identitete. Čeprav je bila finska družba zelo konservativna, je dovolila razvoj knjižnic, ker so te prispevale k nacionalnemu ozaveščanju Fincev (Vatanen, 1993). Po prvi svetovni vojni so se finske knjižnice skušale ločiti od švedskega in ruskega vpliva, saj so se Finci borili za ločitev od Rusije, kar jim je uspelo leta 1917. Knjižnice so bile večinoma namenjene nižjim slojem družbe, pri čemer je bila njihova glavna vloga ozaveščanje in razširjanje znanja med ljudstvom. Finančno so jih podpirale občine (nabavo knjig in plačilo plač knjižničarjev) (Vatanen, 1993).

Finske knjižnice so se zgledovale po švedskih, ki so med prvimi prevzele norveški model delovanja. Društvo za razvoj ljudskega popularnega izobraževanja (KVS)⁴, ustanovljeno leta 1874, je imelo veliko zaslug pri razvoju splošnih knjižnic in ustanavljanju Društva knjižničarjev leta 1910. Takrat je imela Finska okrog tri milijone prebivalcev. Društvo za razvoj ljudskega popularnega izobraževanja je aktivno vplival na oblikovanje mreže knjižnic po zgledu ameriških knjižnic. Leta 1905 je bila uvedena praksa, ki so jo prinesli iz Amerike, vključno s klasifikacijo Dewey.

Na koncu 20. stoletja je nordijske države zajela recesija, kar je privedlo do drastičnega zmanjšanja proračunov knjižnic in njihovega zaprtja (Adrià-Camarasa in Giménez-Chornet, 2019). Z izgubo sovjetskega trga, zapiranjem malih podjetij, večanjem javnega dolga in povečevanjem števila brezposelnih na 20 % je Finska doživela močno ekonomsko krizo. Kljub temu je parlament s 164 glasovi za od skupaj 200 odločil, da sta dostop do javnih knjižnic in izposoja gradiva brezplačna (Salaberría, 2000). Na Švedskem so v devetdesetih letih kot posledica ekonomske krize zaprli 500 lokalnih knjižnic, predvsem na ruralnih območjih. Podobno se je zgodilo tudi na Danskem v letih 2004 in 2005, ko se je z reformo

³ V letu 1974 je švedski parlament določil naslednje cilje kulturne politike: zaščita svobode govora in razvoj možnosti za uveljavljanje te svobode; omogočiti ljudem priložnosti za kreativne dejavnosti in druženje; boriti se proti negativnim posledicam komercializacije v kulturnem sektorju; promovirati decentralizacijo dejavnosti in odločanja v kulturnem sektorju; prilagajanje potrebam ranljivih skupin; omogočati umetniško in kulturno prenovno; zagotoviti ohranjanje in obstoj kulturne dediščine ter izmenjava izkušenj s tujino na področju kulture (Torstensson, 1993, str. 62).

⁴ V finščini Kansanvalistusseura (KVS).

lokalne samouprave zmanjšalo število občin z 271 na 98, posledično pa je bilo zaprtih skoraj 500 od več kot 1000 knjižnic (Bon idr., 2017, str. 54). V enem intervjuju (Paraschiv, 2018) Peter Alsbjer, direktor knjižnice območja Örebro na Švedskem, razlaga, da so te knjižnice našle rešitev pri vzdrževanju odprtosti knjižnic, uporabi informacijske in komunikacijske tehnologije ter ponujanju pomoči otrokom in beguncem pri učenju lokalnega jezika ter pisanju domačih nalog v prostovoljcih. Druga rešitev je bila ohraniti odprtost knjižnic tudi po odhodu strokovnih delavcev. Tako se je knjižnica vrnila k uporabnikom in lokalnemu prebivalstvu izkazovala zaupanje.

Leta 2013 sta Švedska in Norveška dobili nov zakon o knjižničarstvu, ki opredeljuje knjižnico kot mesto druženja in »areno za razsvetljeni javni diskurz« (Audunson idr., 2019, str. 1397) ter kot neodvisno institucijo, ki podpira demokracijo in svobodno ustvarjanje mnenj. Rezultati raziskave, ki so jo opravili Audunson idr. (2019), so pokazali, da na Danskem, Norveškem in Švedskem uporabniki knjižnicam pripisujejo večji pomen. Ne vidijo jih le kot organizacije za razvedrilo, ampak kot ponudnice informacij in znanja, ki jih potrebuje aktiven državljan. Podoba knjižnic kot mesta druženja in javne razprave ni tako prisotna pri uporabnikih kot pa pri knjižničarjih. Ta podoba je tudi odvisna od pogostosti uporabe knjižnice in zaupanja knjižnici. Sicer pa so v ospredju tradicionalne knjižnične storitve.

Maja 2018 so se v Malmöju, na Švedskem, na kulturnem političnem vrhu sešli odločevalci na področju kulture z ministri za kulturo nordijskih držav (Steen-Hansen, 2018). Združenja nordijskih knjižnic so ob tej priliki pripravila skupno predstavitev sodobne knjižnice v nordijskih državah. Identificirali so tri področja, kjer ima knjižnica absolutno moč in kjer lahko prispeva k odprti, inovativni ter trajnostni družbi, in sicer: prost dostop in kritičen odnos do informacij kot osnova demokracije; knjižnice kot vir digitalnih veščin in razvoja; knjižnica kot odprt prostor.⁵

⁵ V Malmöju, na Švedskem, so opredelili naslednja področja:

1. Prost dostop do informacij, kritičen odnos strokovnih knjižničarjev do informacijskih virov in njihovo usmerjanje k verodostojnim virom informacij so pomemben prispevek knjižnic k razvoju demokracije.
2. Knjižnice so vir digitalnih veščin in razvoja. Dobro uravnotežena avtorska pravica je pomembna tako za dostop do gradiva kot za umetniško ustvarjanje.
3. Knjižnica je odprt prostor, kjer se lahko vsi srečujejo in sodelujejo. Branje je ključnega pomena za razvoj jezika, sodelovanje in integracijo. Finci knjižnice imenujejo »dnevna soba državljanov« ali »multikulturne dnevne sobe«.

Vloga in odgovornost nordijskih knjižnic je spodbujati in usmerjati javne razprave o občutljivih temah z namenom razbijanja stereotipov in predsodkov ter spodbujanja svobodnega govora, strpnosti in komunikacije med različnimi skupinami ljudi (Jones, 2015; Haavisto, 2015; Koizumi in Larsen, 2023; Larsen idr., 2023; Obelitz Rode, 2015; Schjeide, 2015; Ericson, 2015). Razprave naj bi bile usmerjene tudi proti financerjem knjižnice, če to koristi uporabnikom. Hansson (2013) trdi, da so nordijske splošne knjižnice politične institucije. V začetku 20. stoletja so te knjižnice začele naslavljalati nove ciljne skupine, med njimi delavce, kmete, srednjo buržoazijo. V ameriški družbi mnoge knjižnice preživijo zaradi filantropije, medtem ko tega v nordijskih deželah nikoli ni bilo.

V zadnjih letih se na Finskem (Karhula, 2015) in tudi na Švedskem v javnih organizacijah, tudi knjižnicah, opaža vse večje vključevanje javnosti v odločanje o vseh javnih storitvah. Ta fenomen imenujejo »sodelovalno državljanstvo (ang. *participatory citizenship*) (Koren, 2018).

Z razvojem informacijske družbe se morajo knjižničarji ponovno opredeliti glede svoje vloge in namena v družbi. Informacijska eksplozija na internetu in prosti dostop do informacij spodbujata knjižničarje k vse večji inovativnosti ter razvoju novih storitev in vsebin (Pedersen, 2016). V omenjenem intervjuju (Paraschiv, 2018) Peter Alsbjer podaja mnenje, da danes evropske knjižnice doživljajo krizo identitete zaradi prehoda iz knjižnic, ki so se osredotočale na zbirke in transakcije (izposoja knjig itd.), v knjižnice, ki se osredotočajo na razvoj odnosov s svojimi uporabniki ter na krepitev vloge skupnosti z gradnjo odnosov s civilno družbo. Z razvojem informacijske družbe in informacijske tehnologije se njihova tradicionalna podoba popolnoma spreminja. Kjer knjižnice prisegajo na branje, celovitost, razpravo, refleksijo, informacijska tehnologija spodbuja individualizacijo ter razširja fragmentacijo, hitrost in enostavne rešitve. Knjižnice se zato zelo težko prilagajajo. To je bilo opaziti v njihovi udeležbi na družbenih omrežjih, kjer nimajo jasne vloge. S pojavom digitalnih knjig pa se odpirajo nove priložnosti za njihovo preživetje (Hansson, 2013).

Raziskovalno delo na področju knjižničarstva in informacijskih znanosti v skandinavskih državah naj ne bi bilo namenjeno zgolj izboljšanju storitev ali njihovi evalvaciji, temveč razumevanju različnih fenomenov, ki se pojavljajo v knjižnicah. Kot primer lahko navedemo, da postajajo s povečevanjem izobrazbe prebivalstva potrebe uporabnikov v splošnih knjižnicah vse zahtevnejše. Posledično se razlike med akademsko in splošno knjižnico brišejo, saj tudi študenti, ki študirajo na daljavo, uporabljajo splošno knjižnico.

3.3 Knjižnica kot središče multikulturalnosti

Problem, s katerim so se v drugi polovici 20. stoletja soočale nordijske države, je bila multikulturalnost. Audunson (2005) meni, da je multikulturalnost posledica globalizacije družbe, ki jo pospešuje razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije, ter družbenih sprememb zaradi migracij. Oba fenomena vplivata na knjižnice in na ponovno opredelitev njihove vloge kot družabnega prostora. Za Audunsona (2005) je multikulturalnost tudi posledica medgeneracijskih razlik, razlik v stopnji izobrazbe ter prisotnosti etničnih in kulturnih manjšin, kot so Romi in Sami na Norveškem.⁶

Po letu 1945 so knjižnice v Evropi delovale v kontekstu enotnih kultur, v okoljih enako mislečih in enakih vrednot, kjer je obvladal en jezik. Etnične manjšine so bile zatrite ali zakrite. Knjižnice so se ukvarjale z demografsko večino.

V šestdesetih in sedemdesetih letih je prihajalo do sprememb, saj se je oblikovala nova kultura najstnikov in mladostnikov, ki so prinesli drugačne vrednote in se izražali drugače. Razlika med buržoazijo in delavskim razredom se je zabrisala, saj so ti mladi prihajali iz obeh okolij. Skupaj so ustvarjali novo kulturo, način oblačenja, glasbo in način obnašanja. Takšne spremembe so postavile pod vprašaj dotedanjo vlogo knjižnic kot vira tradicionalnih norm in kakovostnega znanja ter kot nosilk razsvetlitve. Dostop do znanja in kulture naj bi bil omogočen vsem, pri čemer ne bi smelo biti nikogar, ne knjižnice ne učiteljev, ki bi določali, kako morajo ljudje živeti, kaj morajo brati, poslušati ali gledati. Vsak naj bi se odločal o svojih vrednotah. Tako je knjižnica postala spodbujevalec samouresničitve. Bila je nekakšen kulturni animator in ljudem omogočala dostop do različnih vrst izražanja brez presoje ali sodbe. Knjižničar se je spremenil iz vodiča v iskanju prave poti v svetu znanja in kulture v navigatorja, ki ljudem pomaga iskati po informacijskem svetu, kjer so vsi viri enakovredni.

Z novimi migracijami se postavlja pod vprašanje, ali multikulturalizem ter razširjanje demokracije, strpnosti in jezikovne enakosti manjšin predstavljata pravo smer razvoja knjižnic. Demokracija je družba, ki temelji na širši udeležbi javnosti, in kot družba svoje odločitve sprejema na osnovi javnih razprav. Za

⁶ Ameriška družba je primer multikulture družbe, ki je nastala z migracijami. Njihove knjižnice so se razvile v tem okolju pred 150 leti. Treba je bilo politično, kulturno in ideološko združiti ljudi, da bi skupaj ustvarili družbo industrijskega gospodarstva in kulture napram ruralnemu gospodarstvu in kulturi. Knjižnica je bila središče združevanja ob globokih kulturnih, demografskih in družbenih spremembah. Tu ne gre za razvoj pluralizma, ampak za integracijo migrantov v gospodarstvo in kulturo industrijske družbe, ki je takrat dominirala v Ameriki. Splošne knjižnice so imele nalogo ozaveščanja in izobraževanja.

to je potrebna določena stopnja kulturne skupnosti. Izziv, ki se postavlja pred knjižničarji, je, kako promovirati kritično stopnjo kulturne skupnosti ter hkrati spodbujati raznolikost in multikulturnost. Takšna vprašanja se porajajo pri prizadevanjih knjižničarjev za integracijo novih migrantov v lokalno politično in socialno kulturo, ne da bi jih pri tem zavirali pri negovanju njihove lastne kulture in jezika. Njihova integracija in spodbujanje aktivne udeležbe v družbi se izvajata postopoma.

Vilhjálmssdóttir (2016) meni, da veliko imigracij, predvsem v Reykjaviku, Islandiji, (Poljaki, Litvanci in Filipinci, skupaj 12,5 %), zahteva drugačen pristop knjižnic. Splošne knjižnice naslavljajo multikulturnost. Mestna knjižnica v Reykjaviku sodeluje na skupnih projektih z Univerzo Islandije, Inštitutom za tuje jezike, Rdečim križem, Uradom za človekove pravice, jezikovnimi šolami in nevladnimi organizacijami, kot sta Zveza materinščine in W.O.M.E.N. v Islandiji. Izhajajo iz IFLA/UNESCO manifesta za multikulturne knjižnice (IFLA/UNESCO, 2012). Predvsem si prizadevajo spodbuditi socialno integracijo, medsebojno razumevanje in spoštovanje, seznaniti islandsko družbo z imigranti in obratno, naučiti imigrante lokalnega jezika, ozaveščati državljane o raznolikosti jezikov in kultur, spodbujati odprt dialog v družbi, povezati meščane s pomočjo kulture in umetnosti, prekiniti izolacijo, povečati empatijo ter spodbuditi migrante k obisku knjižnice.⁷

4 Organiziranost nordijskih knjižnic

4.1 Zakonodaja na področju knjižničarstva

Nordijske države so zgodaj sprejele zakonodajo s področja knjižničarstva,⁸ bile so med prvimi, ki so zagovarjale svobodo izražanja, kar je prispevalo k razvoju znanosti in kulture. Vsi zakoni nordijskih držav so od takrat do danes doživeli več revizij. V današnjih verzijah vsi podpirajo brezplačni in enakopravni dostop

⁷ Eden od projektov je Krog ženskih zgodb (2008), kjer ženske iz različnih okolij delijo svoje izkušnje. Skupaj so ženske v tehniki Aboridžinov pripravile nov zemljevid Reykjavika. Sodelujejo tudi s šolami.

⁸ Švedska je sprejela uredbo o knjižnicah v letu 1905. Danska je imela zakonodajo o knjižničarstvu leta 1920. Finska je dobila knjižnično zakonodajo v letu 1928, Norveška v letu 1935. Islandija je bila do leta 1944 del Kraljevine Danske. V letu 1955 je sprejela prvo zakonodajo o knjižničarstvu (IFLA/FAIFE, 2000), ki je pozneje doživela več revizij, najnovejšo v letu 2013 (Library Act, https://www.yunbaogao.cn/index/partFile/10/352/2022-05/10_249782.pdf). Zakon o obveznem izvodu publikacij so dobili že leta 1818, najnovejši Zakon o knjižničarstvu pa je iz leta 2013.

do informacij in knjižničnih storitev in odprtost knjižnic za vse ter poudarjajo pomembnost knjižnice kot družabnega prostora in spodbujevalca demokratičnega razvoja družbe (Koizumi in Larsen, 2023).

Danski zakon o knjižničarstvu (Bekendtgørels, 2013) navaja, da je namen splošnih knjižnic nadaljnje ozaveščanje, izobraževanje in kulturna dejavnost s pomočjo dostopa do primernih gradiv. Poleg razvoja bralne pismenosti naj bi knjižnice skrbale tudi za uporabo informacijske tehnologije in digitalnih vsebin (Steen Jensen, 2016). V danskem zakonu o knjižničarstvu je navedeno, da morajo knjižnice zaradi demokratizacije kulture skrbeti za enakopravnost vseh medijev. Za razliko od švedskega Zakona o knjižničarstvu se v danskem eksplicitno ne omenja bralna pismenost (Kann-Christensen, 2011). Danski sistem splošnih knjižnic ureja Zakon o knjižničnih storitvah, ki »obvezuje vse občine, da financirajo splošne knjižnične storitve ter zagotavljajo otrokom in odraslim prost in enak dostop do gradiva danskih knjižnic« (Act regarding Library Services, 2001; Bon idr., 2017, str. 54; Kvist in Poulsen, 2015). Knjižnice včasih zaračunavajo zamudnino pri vračilu gradiva ali vstopnino na določenih dogodkih (Lenstra in Mathiasson, 2020).

Situacijo na Švedskem glede knjižnične zakonodaje opisuje Thomas (2010). Leta 1905 je vlada sprejela uredbo, ki je regulirala storitve javnih knjižnic; ta je bila leta 1965 zaradi sprememb pri subvencijah lokalni samoupravi ukinjena. Tako je bila Švedska v obdobju od leta 1965 do 1997 edina nordijska država brez zakona o knjižničarstvu. Njihove oblasti so menile, da se knjižnice dobro razvijajo in zato ne potrebujejo posebne zakonodaje. Takrat so se knjižnice sofinancirale regionalno (Kann-Christensen, 2011).

V devetdesetih letih 20. stoletja so nekatere občine na Švedskem zaradi ekonomske krize premišljevale, da bi privarčevale nekaj sredstev tako, da bi v knjižnicah uvedle zaračunavanje stroškov storitev tudi otrokom. Na pobudo švedske Socialdemokratske stranke je bil leta 1996 sprejet zakon o knjižničarstvu, ki je to preprečil. Zakon je bil prenovljen v letu 2013 (Bibliotekslag, 2013). Omenjeni zakon uravnava vse knjižnice, ne le tiste, ki so javno sofinancirane. Osnovna načela tega zakona so: vsaka občina mora imeti svojo knjižnico; knjižnice morajo izposojati gradivo brezplačno; vsi morajo imeti dostop do javne knjižnice; vsako območje mora imeti svojo knjižnico; zakon regulira tudi šolske knjižnice, ki naj bi bile ustrezno distribuirane in namenjene šolnikom; študenti vseh univerz naj bi imeli dostop do knjižnice. V zadnji točki zakon regulira odgovornosti lokalnih oblasti, območnih svetov in univerz glede knjižnic. Navaja se tudi, da morajo javno financirane knjižnice med seboj sodelovati. V zakonu so določila o vrstah storitev, ki naj bi jih ponujale javne knjižnice. Posebno pozornost zakon daje bralni pismenosti. Zakon je bil zelo kritiziran, češ da je precej permisiven,

posebej glede šolskih knjižnic, ni pa urejal organizacije sistema javnih knjižnic. Ne določa niti velikosti knjižnic.

V dopolnjenem finskem zakonu o knjižničarstvu iz leta 1998 (Kekki, 2001), pa tudi v novejšem zakonu iz leta 2017 (Public Libraries Act, 2016) se navaja, da so lokalne oblasti dolžne urediti knjižnične in informacijske storitve ter da je knjižnica osnovni občinski servis. Po tem zakonu sta izposoja in uporaba gradiva v knjižnicah brezplačni. Knjižnice morajo imeti dovolj strokovnih kadrov, tekoče prenovljeno gradivo in opremo na razpolago lokalnemu prebivalstvu. Kakovost in dostop do knjižničnih storitev sta pod nenehno evalvacijo. Kvalifikacije strokovnega kadra so višje kot v prejšnjem zakonu.

Tako finski zakon o knjižničarstvu kot strategija razvoja knjižnic postavljata v središče uporabnika. Vsi državljani oziroma potencialni uporabniki, ne glede na etnično poreklo, mesto prebivališča, izobrazbo ali imetje, imajo enake pravice do dostopa do informacij in storitev knjižnice.

Novejši norveški Zakon o javnih knjižnicah iz leta 1985 (Act relating to public libraries, 1985), ki je bil prenovljen leta 2014, opredeljuje naloge splošnih knjižnic. Prebivalcem Norveške naj bi promovirale in omogočale brezplačno razširjanje informacij, brezplačen dostop do knjig in drugih medijev ter zanje organizirale izobraževanja in izvajale druge kulturne dejavnosti. Splošne knjižnice naj bi bile neodvisen prostor za srečanja in arena za javne razprave (Koizumi in Larsen, 2023). Poudarek je na aktivni diseminaciji informacij in na prostoru za srečanja. Vsaka knjižnica mora posvetiti pozornost, da izvaja kakovostne in relevantne storitve za otroke in odrasle. Norveške splošne knjižnice so občinske oziroma mestne knjižnice in so zato del nacionalne knjižnične mreže. Omogočale naj bi uporabo storitev in gradiva tudi ranljivim skupinam. Njihovi zaposleni so strokovni kadri.

Norvežani so uporabili danski model splošnih knjižnic v družbi znanja in izkušenj. Knjižnica je prostor za navdih, učenje, srečevanje in dejavnosti ali aktivno delovanje. Knjižnica naj bi spodbujala navdih in kreativnost. Od knjižnic se pričakuje, da ustvarjajo močne in samostojne državljane. Njihovi cilji so: inovativnost, izkušnje, opolnomočenje in vključevalnost (Andersen Somby, 2017).

Poleg zakonodaje za področje knjižničarstva imajo vse nordijske države še zakonodajo o obveznem izvodu publikacij, po kateri se zbirajo tudi digitalne vsebine. Izpostavili bi zakonodajo Danske o obveznem izvodu, ki od podjetij z registrirano domeno zahteva, da Kraljevi knjižnici Danske oddajo seznam domen za zajem. Po njihovem zakonu naj bi se zbirale tudi oddaje radiotelevizijskih programov.

Islandci imajo poleg Zakona o knjižničarstvu (Bókasafnalög, 2012), ki se nanaša na vse knjižnice, tudi poseben zakon, ki regulira delovanje Nacionalne in univerzitetne knjižnice (Reglugerð um Landsbókasafn Íslands, 2014).

4.2 Knjižnični sistemi nordijskih držav

V Evropi je povprečen odstotek članstva v knjižnicah 23 %, medtem ko v Severni Evropi doseže od 60 % do 70 %, pri čemer je na Finskem 67 %. Kljub večjemu obisku se izposoja v nordijskih državah zmanjšuje, medtem ko se število mlajših uporabnikov povečuje (Koren, 2018).

V knjižnicah nordijskih držav je poudarek na aktivnem sodelovanju uporabnikov pri oblikovanju knjižnic, prostorov in storitev, zlasti za otroke in mlajše uporabnike. Prilagajajo se potrebam lokalnih skupnosti in v nekaterih primerih ponujajo dodatne storitve, kot so knjigarne, restavracije in bančne storitve (Koren, 2018). Opazen je tudi trend decentralizacije pri odločanju o politikah knjižnic, kar lokalnim skupnostim omogoča večjo vlogo, čeprav lahko to ogrozi kohezijo knjižnične mreže. Knjižnice se tudi združujejo pri nabavi digitalnih virov in ponujajo številne storitve prek spletnih strani.

Kadrovski izzivi so prisotni, saj se mnogi zaposleni v nordijskih knjižnicah bližajo upokojitvi. Izobraževalni programi so ključni za pripravo kadrov na delo v digitalnih knjižnicah in za razvoj e-storitev (Koren, 2018).

Splošne knjižnice poudarjajo svojo vlogo pri vseživljenjskem učenju in razvoju pismenosti ter sodelujejo v evropskih projektih. Vlaganja v digitalno infrastrukturo knjižnic in spodbujanje inovativnih projektov sta v ospredju. Pomembni izzivi vključujejo zagotavljanje dostopa do informacij migrantom, razvoj bralne pismenosti, kulturno usmerjanje in mobilnost ter mednarodno sodelovanje pri knjižničnih storitvah. Koordinacija splošnih knjižnic je v primeru Danske prepuščena nacionalni agenciji, v primeru Norveške pa zasebni agenciji. Podobno je v primeru gradnje digitalne knjižnice.

Nacionalne oziroma univerzitetne knjižnice sodelujejo pri razvoju pomembne knjižnične infrastrukture in nacionalnih digitalnih knjižnic tudi mednarodno. Leta 2000 so se nordijske države povezale in ustanovile Nordijski svet, ki je deloval kot nordijski parlament. Tako je bil ustanovljen NORDINFO, Nordijski svet za znanstveno informiranje, ki je sofinanciran iz proračuna Nordijskega sveta. V okviru tega sveta so bili sofinancirani mednarodni projekti na področju raziskav in razvoja, politik in usklajevanja, razvoja kompetenc ter dejavnosti na področju založništva in informacijskih dejavnosti (Hannesdóttir, 2000).

Knjižničarji nordijskih držav so pokazali, da je zanje ključnega pomena sodelovanje z nacionalno politiko in da so njihove knjižnice zelo pomembne organizacije v očeh javnosti. Tako je na primer, ko je švedski knjižnični konzorcij Bibsam, ki nabavlja tujo literaturo za švedske akademske ustanove, vladne agencije in raziskovalne organizacije, 30. 6. 2018 odpovedal naročnino Elsevieru,⁹ njegovo ravnanje podprla švedska vlada. Nasprotovali so plačevanju naročnine in dodatno še stroškov za publiciranje v odprtem dostopu. Pri tem je 42.000 raziskovalcev, 29 univerz in 15 vladnih agencij ostalo brez dostopa do Elseviera (Olson idr., 2020; Olson idr., 2020a).

4.2.1 Primer Danske: centralizacija in spodbujanje konkurence med knjižnicami

Danska nacionalna knjižnična uprava (Danish National Library Authority – DNLA) je bila ustanovljena kot vladna svetovalna agencija za splošne in raziskovalne knjižnice pod okriljem Ministrstva za kulturo. Pozneje je postala Agencija za knjižnice in medije (Danish Agency for Libraries and Media – DALM), ki se je leta 2012 združila z Dansko agencijo za umetnost v Agencijo za kulturo. Ta agencija sodeluje z lokalno samoupravo, Zvezo bibliotekarjev Danske in Ministrstvom za izobraževanje. Izvaja naloge nacionalnih knjižnic, kot so izdelava nacionalne bibliografije, razvoj storitev za otroke in mladostnike, razvoj kooperativnega knjižničnega sistema, razvoj mreže knjižnic, finančna podpora, avtomatizacija knjižnic in skrb za šolske knjižnice. S pomočjo razpisov sofinancira avtorje, specialne knjižnice ali knjižnične projekte, ki uresničujejo skupne cilje, ki jih država zastavi letno v okviru podpore danski strategiji znanja. Agencija deluje kot nacionalni bibliografski svet ter skrbi za avtorske tantieme (Kann-Christensen, 2011; Thorhauge, 2002).

Vsako leto vlada določi cilje in sredstva za razvoj knjižnic, do katerih knjižnice dostopajo s prijavi na razpise na Danski agenciji za kulturo. Glavni kriteriji so odmevnost projekta v medijih, politični uspeh Ministrstva za kulturo, integracija z obstoječimi storitvami ter vzorec delovanja za druge danske knjižnice. Ta sredstva spodbujajo konkurenčnost knjižnic in nadomeščajo dodatno financiranje. Vendar pa so najuspešnejše pri pridobivanju sredstev pogosto večje knjižnice, ki imajo dovolj ljudi za razvoj. Pogosto ena knjižnica dobi več projektov. Odločevalcem se takšna praksa ne zdi sporna, saj te knjižnice z dodatnimi sredstvi lahko naredijo največ, kar lahko. Seveda pa je pogoj, da tiste knjižnice, ki prejmejo

⁹ Zahteve Bibsama so bile naslednje: takojšnji odprti dostop do vseh člankov švedskih avtorjev v Elsevierovih revijah; dostop do vseh revij članov Bibsama v Elsevierovih 1900 naslovih revij; trajnostni model zaračunavanja, ki omogoča prehod na odprti dostop (Olson idr., 2020; Olson idr., 2020a).

sredstva, postanejo zgled drugim knjižnicam in jim pomagajo pri njihovem razvoju. Kljub temu se s tem sistemom ustvarja hierarhija med knjižnicami.

4.2.2 Primer Finske: centralizacija funkcij in delitev nalog v knjižničnem sistemu

Finska se uvršča med najboljše države na svetu glede na številne kazalnike.¹⁰ Finski knjižnični sistem je zasnovan na načelu prostega dostopa do informacij za vse, ne glede na družbeni status, starost ali lokacijo. Vse knjižnice, vključno s parlamentarno in visokošolskimi, so odprte za vsakogar, ne glede na članstvo, kar je v skladu s finsko ustavo, ki zagotavlja svobodo izražanja in dostop do javnih dokumentov. Splošna knjižnica mora zagotavljati enake možnosti vsem državljanom za osebni, literarni in kulturni razvoj ter podpira permanentno učenje in razvoj znanja (Tuomine in Saarti, 2012).

Finsko Ministrstvo za izobraževanje in kulturo¹¹ je odgovorno za ustvarjanje knjižnične politike in zakonodaje na nacionalni ravni. Spremembe v demografski strukturi in migracijah vplivajo na knjižnične storitve, ki postajajo multikulturne in pluralistične. Zakonodaja iz leta 2017 upošteva te vidike (Salaberria, 2000; Kekki, 2012).

Strukturne prilagoditve v javnem sektorju vplivajo na zmanjšanje števila občin, kar pripelje do združevanja regionalnih knjižnic. V odziv na te spremembe se knjižnice vse bolj mrežijo in razvijajo sodelovanje (Tuomine in Saarti, 2012).

Finski knjižnični sistem vključuje splošne, šolske in raziskovalne knjižnice (univerzitetne in specialne). Splošne knjižnice sestavljajo osrednje in regionalne

¹⁰ V letu 2010 je *Newsweek* razglasil Finsko za najboljšo državo na svetu. Na Finskem so ženske med prvimi v Evropi dosegle enakopravnost in od leta 1906 imajo volilno pravico. Po raziskavi *Gallu World Poll* naj bi bili Finska in Danska najsrečnejši državi. *Transparency International* naj bi imenoval Finsko za najmanj koruptivno državo. Je ena od štirih najbolj konkurenčnih držav (skupaj z Dansko) in po raziskavi *PISA* (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) naj bi bili finski dijaki v primerjavi s tistimi iz drugih držav Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj najboljši na področju bralne pismenosti. Na četrtem mestu so na področju matematične pismenosti in tretjem na področju znanstvene pismenosti. V okviru statistike *DESI*, objavljene na portalu *Public Libraries 2030*, je bila Finska v letih 2019 in 2022 na prvem mestu glede razvitosti evropskih splošnih knjižnic.

¹¹ Finsko Ministrstvo za izobraževanje in kulturo je ministrstvo, ki izvaja dve funkciji, vendar v literaturi najdemo ločene omembe – Ministrstvo za znanost in Ministrstvo za kulturo (npr. Kekki, 2012; Finland is ..., 2016; Tuomine in Saarti, 2012 idr.). V teh primerih dodajamo sektor v okviru Ministrstva, na katerega se nanaša (npr. Ministrstvo za izobraževanje in kulturo (sektor za kulturo)).

oziroma območne knjižnice. Osrednje knjižnice so nacionalni medbibliotečni izposojevalni center, spodbujajo sodelovanje splošnih knjižnic med seboj in z raziskovalnimi knjižnicami ter koordinirajo regionalne, nacionalne in mednarodne razvojne projekte na področju knjižničarstva in informacijske znanosti. Dodatno Osrednja knjižnica v Helsinkih (HLC) razvija skupne metode in orodja, potrebna za organizacijo knjižničnih in informacijskih storitev za mrežo splošnih knjižnic.¹² Osrednja knjižnica v Helsinkih je tudi multikulturna knjižnica, ki ponuja spletne storitve tujcem. Osrednja knjižnica v Helsinkih upravlja občina, ampak dobi tudi dodatno subvencijo Ministrstva za izobraževanje in kulturo (sektor za izobraževanje) za izvajanje funkcije osrednje knjižnice. Knjižnice se sofinancirajo iz davkoplačevalskega denarja. Vodijo jih občine, ki določajo obseg storitev. Občine dobijo finančna sredstva za knjižnico, in sicer 25 % za delovanje knjižnice in 50 % od Ministrstva za izobraževanje in kulturo (sektorja za izobraževanje) za projekte, kot sta gradnja novih prostorov in stavb ali nakup bibliobusov (Kekki, 2012). Preostalih 25 % sofinancira občina, kar znaša približno 1 % njihovega proračuna. Ministrstvo, pristojno za kulturo, dodatno sofinancira ustvarjanje nacionalnih storitev na daljavo in drugih projektov nacionalnega pomena (Finland is ..., 2016). Država sofinancira tudi promocijo branja in razvoj vsebin ter storitev, prijaznih do uporabnika, na spletu. Poleg kooperativnih mrež je sodelovanje med knjižnicami lahko bolj tesno in dogaja se, da ena knjižnica streže več občin.

Finske splošne knjižnice ponujajo knjižnično in informacijsko podporo tako šolarjem kot dijakom. Zaradi razvite mreže splošnih knjižnic ni bilo večje potrebe po razvoju mreže šolskih knjižnic. So celo primeri, ko je splošna knjižnica nameščena v šoli. Večina splošnih knjižnic sodeluje pri izobraževalnem procesu (informacijskem opismenjevanju). Sicer pa so šolske knjižnice bolj zanemarjene in nimajo enake avtonomije kot druge knjižnice.

Univerzitetna knjižnica Univerze v Helsinkih pa je nastala z združevanjem posameznih knjižnic. Njihove storitve so se centralizirale, da bi stregle več univerz. Vloga univerzitetnih knjižnic je zelo pomembna pri izobraževanju na področju informacijske pismenosti in ponujanju prilagojenih storitev raziskovalcem, kot so bibliometrične storitve in storitve na področju upravljanja znanja. Univerzitetna knjižnica v Helsinkih ima tudi vlogo nacionalne knjižnice, vendar pa ne izvaja vseh funkcij, ki jih navadno izvajajo nacionalne knjižnice. Leta 1989 je bila ustanovljena Nacionalna repozitориjska knjižnica (NRL), ki je posebnost knjižničnega sistema Finske. Podobno organizacijo najdemo tudi na Švedskem ali Norveškem. Nacionalna repozitориjska knjižnica omogoča centralizirane storitve, kot

¹² Tak primer je Libraries.fi, spletni portal za uporabnike in knjižničarje.

so zbiranje in shranjevanje gradiva iz raziskovalnih in splošnih knjižnic, ki je namenjeno izposoji, bibliografska obdelava gradiva ter shranjevanje starejšega in manj uporabljenega gradiva. Nacionalna repozitorijska knjižnica je glavni posrednik pri medbibliotečni izposoji. Ker Nacionalno repozitorijsko knjižnico sofinancira država, so njene storitve brezplačne in dosegljive vsem vrstam knjižnic (Vattulainen, 1994). Nacionalna digitalna knjižnica je nacionalni portal, pri katerem sodelujejo knjižnice, arhivi in muzeji.

Tretja državna knjižnica, ki jo sofinancira Ministrstvo za izobraževanje in kulturo, je Celia. Ta producira in zagotavlja literaturo v dostopnih formatih za slepe in slabovidne ter osebe z bralnimi težavami. Ustvarjajo 25 % vseh publikacij v dostopnih formatih. Tu je še Knjižnica finskega parlamenta, ki omogoča dostop do zakonodajnih zbirk ter do političnih in družbenih publikacij ter informacij. Za javnost je odprta od leta 1913.

Posamezne vrste knjižnic imajo svoja združenja, ki med seboj sodelujejo¹³ (Tuomine in Saarti, 2012).

4.2.3 Primer Švedske: združevanje različnih knjižnic

Švedske splošne knjižnice so v prvi polovici 20. stoletja nastajale kot centri za spodbujanje izobraževanja in bralne kulture ter preprečevanja odvisnosti od alkohola. Te naj bi bile odprte za vse, knjige so bile prosto dostopne, otroški in mladinski oddelek je bil ločen od drugih. Zaposlovali so strokovni kader.

Danes celotni sistem splošnih knjižnic podpira 20 območnih knjižnic, tri centre za izposajo, en center za izposajo tujega gradiva in Repozitorijsko knjižnico. Splošne knjižnice sofinancirajo občine, območne knjižnice njihovi območni sveti, medtem ko sistem raziskovalnih knjižnic sofinancira država. Območne knjižnice so bile od tridesetih let 20. stoletja ključne za nacionalni sistem medbibliotečne izposoje med splošnimi knjižnicami. Skrbele so za enakopraven dostop državljanov do knjižničnih storitev ter do znanja in kulture. Poleg tega so območne knjižnice nadzirale delovanje lokalnih splošnih knjižnic.

¹³ Največje je Finsko združenje knjižnic (FLA), ki ga v večjem deležu sofinancira Ministrstvo za izobraževanje in kulturo. Objavlja revijo *Kirjastolehti* (Revija Knjižnica) in vsako drugo leto organizira posvetovanje. Tu je še Združenje finskih raziskovalnih knjižnic (FRLA), ki promovira vlogo knjižnic na področju izobraževanja in raziskav, ter Finsko-švedsko združenje knjižnic (FSLA), ki ponuja dejavnosti in storitve za švedsko govoreče prebivalstvo na Finskem in objavlja revijo *Bibban*. Društvo finskih informacijskih specialistov, ki se ukvarja z informacijskimi storitvami, prav tako objavlja svojo revijo, *Tietoasiantuntija* (Informacijski specialist).

Izobraževanje mladih se v zadnjih letih nadaljuje tudi po končanem študiju. Poleg tega imajo Švedi na voljo zelo razvejan sistem študija na daljavo. Ob tem študenti koristijo storitve splošnih knjižnic v svojem kraju bivanja, zato se je v splošnih knjižnicah zelo povečalo število uporabnikov študentov. Po drugi strani so univerzitetne knjižnice odprte neakademskim uporabnikom. Tovrstna uporaba splošnih in univerzitetnih knjižnic vpliva na manjšanje razlik med obema skupinama. Kot posledico tega Thomas (2010) navaja primer dveh švedskih mest, Härnösanda in Visbyja, kjer so se univerzitetna, splošna mestna in območna knjižnica združile v eno.

Bibliografske informacije, dokumenti v polnem besedilu in digitalizirano gradivo lahko uporabniki naložijo v kateri koli knjižnici v državi in zunaj nje. Ravno zato je nujno dobro sodelovanje med vsemi knjižnicami.

Večjo težavo imajo Švedi s šolskimi knjižnicami. V letu 2008 je le 67 % otrok obiskovalo šolsko knjižnico, 18 % (250.000) pa ni imelo te možnosti. Leta 2010 je zato 500 splošnih knjižnic prevzelo vlogo tudi šolske knjižnice. V obdobju od leta 1950 do 1970 se je število občin zmanjšalo z 2200 na 290. V tej situaciji so območne knjižnice prevzele organizacijo knjižničnih storitev na svojem območju in poskrbele, da imajo vsi državljani enakopraven dostop do teh storitev. Ker so bile pomembne za državljane, so doživele razcvet. Njihove zbirke so naraščale, prav tako izposoja gradiva, nastajale so nove storitve in število zaposlenih se je povečalo. Gradile so se nove stavbe. Proti koncu devetdesetih let je skoraj vsaka osrednja knjižnica na območju delovala v novih prostorih.

Zaradi ekonomske krize in varčevanja se je razvoj v osemdesetih letih 20. stoletja upočasnil. Izposoja se je zmanjšala verjetno zato, ker so knjige postale bolj dostopne fizično in cenovno. V sedemdesetih letih so namreč Švedi knjige smeli kupovati le v knjigarnah, danes pa tudi v drugih trgovinah (Thomas, 2010). Ravno zaradi potrebe po varčevanju in večji dostopnosti knjig je bila v osemdesetih letih ustanovljena Repozitorijska knjižnica, ki jo sofinancira vlada. Svojo zbirko gradi s starim gradivom, ki ga odpisujejo univerzitetne, specialne, raziskovalne in splošne knjižnice ter fizične osebe (Hjerpe, 2015). Sistem je podoben finskemu in norveškemu, kot je bilo že omenjeno.

Na Švedskem, tako kot na Danskem, podpirajo vrednote socialne demokracije in brezplačno izposoja v knjižnicah ter posebno pozornost dajejo otrokom in njihovi pravici do knjižničnih storitev. Vendar pa imajo na Švedskem knjiga, branje in literatura privilegiran status. Svet za umetnost, neodvisna ustanova, podrejena parlamentu, ki skrbi za kulturno dediščino in knjižnice, letno namenja določeno vsoto za razvoj bralne kulture (predvsem bralna pismenost otrok) in za regionalni razvoj knjižnic, repozitorijske knjižnice ter mednarodne knjižnice. Teme

razpisanih projektov, ki so namenjeni razvoju knjižnic, niso področja njihovega delovanja, kot na Danskem, ampak dostop do knjižnic za ranljive skupine in njihova oddaljenost od velikih mest (Kann-Christensen, 2011).

Med specialnimi knjižnicami je Švedska knjižnica za zvočne knjige in brajico. Statistike kažejo, da je bilo v letu 2010 na Švedskem 6 % ljudi z bralnimi težavami (Thomas, 2010). Izposoja zvočnih gradiv je pravica uporabnikov in je kot taka zakonsko predpisana. Država skrbi za individualne potrebe bralcev, ne glede na njihove bralne sposobnosti, ter prevzema odgovornost za ustvarjanje zvočnih knjig in za njihovo izposajo. V ta namen je bila ustanovljena Švedska agencija za dostopne medije (MTM). V sodelovanju s časopisnimi založbami ustvarjajo zvočne časopise, na katere so naročeni ljudje z bralnimi težavami. Pri tem uporabljajo format EPUB3. V letu 2015 so imeli na razpolago 110.000 zvočnih enot gradiva (vključno z učbeniki in časopisi), ki so nenehno dostopne v vseh knjižnicah (Hjerpe, 2015a).

Centri za knjižnično izposajo predstavljajo pomemben del knjižnične infrastrukture. Sofinancirata jih država (25 %) in lokalna skupnost (75 %). Nameščeni so v Malmöju, Stockholmu in Umeåju. Ti centri opravljajo medbibliotečno izposajo med splošnimi knjižnicami na njihovih območjih.

Sodelovanje med raziskovalnimi knjižnicami ima dolgo tradicijo. Od leta 1986 imajo skupni katalog. V letu 1988 je to nalogo prevzela Nacionalna knjižnica, kjer je bil ustanovljen Oddelek za nacionalno sodelovanje, ki naj bi skrbel za razvoj informacijske podpore univerzitetnemu sistemu. Ta oddelek je imel glavno vlogo pri pogajanjih o konzorcijskih licencah ter pri razvoju odprtega dostopa in drugih prizadevanjih za omogočanje dostopa do znanstvenih in drugih virov. Oddelek za nacionalno sodelovanje ponuja pomoč raziskovalnim knjižnicam pri razvojnih projektih, ki so namenjeni izboljšanju dostopa do informacij. Leta 1972 je bil vzpostavljen skupni katalog LIBRIS (Library Information System). Nacionalna knjižnica skrbi za ta sistem in njegov nadaljnji razvoj. LIBRIS je od leta 1997 brezplačno dostopen javnosti. Sistem omogoča tudi dostop do celotnih besedil.

Švedi so že med prvo svetovno vojno (leta 1915) ustanovili Švedsko knjižničarsko združenje (SAB), ki naj bi skrbelo za razvoj knjižničarstva. Prispevali so shemo Švedskega knjižničarskega združenja (Sveriges Allmänna Biblioteksförning), ki je bila edini klasifikacijski sistem na Švedskem od leta 1921 do 2012. Nacionalna knjižnica je v obdobju 2011–2012 v celoti nadomestila klasifikacijski sistem Švedskega knjižničarskega združenja z ameriško klasifikacijo Dewey (Golub, Hagelbäck in Ardö, 2020). V letu 2000 sta se Švedsko knjižničarsko združenje in Združenje akademskih knjižnic (SBS), ustanovljeno v letu 1921, združila in s

pomočjo 3700 skupnih članov jima je uspelo zagovarjati in pridobiti novo knjižnično zakonodajo.

4.3 Nacionalne knjižnice v nordijskih državah

Nacionalne knjižnice nordijskih držav, ne glede na ime, so nacionalne in univerzitetne knjižnice. Kraljeva knjižnica Danske je tudi knjižnica Univerze v Københavnu. Nacionalna knjižnica Finske je formalno del Univerze v Helsinkih in njeno delovanje obravnava Zakon univerz iz leta 2009. Kljub temu je administrativno neodvisna od Univerze v Helsinkih. Od leta 1997 izvaja tudi funkcijo nacionalne knjižnice. Nacionalna in univerzitetna knjižnica Islandije je v začetku 20. stoletja gostovala v Naravoslovnem muzeju, v letu 1994 pa se je združila z Univerzitetno knjižnico. Sodeluje z Univerzo na osnovi posebnega sporazuma. Knjižnica lahko ponuja storitve tudi drugim univerzam. Nacionalna knjižnica Norveške je strokovno in znanstveno središče za druge organizacije s področja kulture. Ima zelo močno politično podporo, ki se kaže tudi na področju financiranja.

Vse imajo ključni pomen v knjižničnem sistemu, saj pripravljajo strokovna priporočila na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti, sprejemajo standarde, razvijajo knjižničarstvo, usmerjajo razvoj drugih knjižnic v knjižničnem sistemu, gradijo nacionalno digitalno knjižnico, zajemajo splet in sodelujejo pri razvoju oziroma razvijajo knjižnično infrastrukturo. Med nalogami je tudi spodbujanje sodelovanja med drugimi knjižnicami. Na Švedskem Kraljeva knjižnica spodbuja javno razpravo o pomembnih temah v zvezi z vlogo splošnih knjižnic (Hjerpe, 2016).

Njihova naloga je zbirati, ohranjati in omogočati dostop do nacionalne pisne kulturne dediščine. Obseg te dediščine je zelo različen v različnih državah.¹⁴ Predvsem zaradi starejšega gradiva in bogatih tujih zbirk so pomembne za raziskovalce s področja humanistike.

Predvsem želijo digitalizirati čim več gradiva, ki ga hranijo, ter omogočiti dostop uporabnikom (primer Norveške: Jøsevold, 2016; Ohren, 2022 in Švedske: The National Library of Sweden, 2017). Zelo so uspešni pri sklepanju pogodb z založniki. Na osnovi novejšega Zakona o obveznem izvodu publikacij iz leta 2018 norveška Nacionalna knjižnica prejema tudi izvirne krtačne odtise publikacij od

¹⁴ Na Norveškem in Švedskem ohranjajo tudi RTV-programe.

založnikov (Ohren, 2022).¹⁵ Finci pri bibliografski obdelavi sodelujejo z založniki. Nacionalna knjižnica Finske je v letu 2014 zaključevala projekt prejemanja izvirnih krtačnih odtisov v formatu PDF od založnikov serijskih publikacij, ki jih oddajajo z datotekami z metapodatki v metapodatkovnem formatu Metadata Encoding and Transmission Standard (METS) (The National Library of Finland, 2014).

Nacionalne knjižnice nordijskih držav ne izvajajo vseh funkcij, ki so navadno pripisane nacionalnim knjižnicam. Čeprav je nacionalna knjižnica zadolžena za zbiranje kulturne dediščine, ni nujno zadolžena tudi za njeno ohranjanje. Tako so nastale repozitorijske knjižnice. Na Finskem gradivo ohranja Nacionalna repozitorijska knjižnica, ki je neodvisna organizacija in s finančno podporo Ministrstva za izobraževanje in kulturo ponuja svoje storitve vsem javnim knjižnicam. Na Norveškem je to Repozitorijska knjižnica v Mo i Rani, oddelek Nacionalne knjižnice.¹⁶ Ta sprejema gradivo iz obveznega izvoda in ga katalogizira. Na Švedskem funkcije repozitorijske knjižnice izvajajo trije centri za knjižnično izposajo. Nacionalna repozitorijska knjižnica je v univerzitetnem mestu Umeå.

Repozitorijske knjižnice nastajajo bodisi z odpisom gradiva bodisi na podlagi obveznega izvoda. Ker izvajajo medbibliotečno izposajo, tudi katalogizirajo gradivo in vzdržujejo skupne kataloge (Tuomine in Saartí, 2012). Kljub temu pa nacionalno bibliografijo gradijo nacionalne knjižnice.

Nacionalna in univerzitetna knjižnica Islandije zbira statistične podatke knjižnic, sicer pa lahko minister za kulturo za to nalogo s pogodbo zadolži drugo ustanovo. Na Danskem Agencija za knjižnice in medije (DALM) pripravlja nacionalno bibliografijo, razvija mrežo knjižnic in kooperativni knjižnični sistem ter izvaja knjižnično statistiko (Kann-Christensen, 2011; Thorhauge, 2002). Na Finskem knjižnično statistiko zbira Ministrstvo za izobraževanje in kulturo (sektor za izobraževanje), zanjo pa skrbi Nacionalna knjižnica.

¹⁵ Z agencijo za kolektivno reševanje avtorskih pravic Kopinor so Norvežani sklenili pogodbo, ki jim omogoča do leta 2017 digitalizacijo vseh norveških del (okrog 250.000 naslovov), ki so bila objavljena med letoma 1659 in 2000. Knjige, objavljene pred letom 2001, so v digitalni obliki dosegljive javnosti z računalnikov z norveškim IP-naslovom. Stroške digitalizacije in avtorskih licenc krije Nacionalna knjižnica.

¹⁶ Knjižnica je razdeljena na dve enoti, in sicer oddelek v Oslu in oddelek v Mo i Rani. Oddelek v Oslu je odgovoren za dejavnosti knjižnice, ki so namenjene uporabnikom (čitalnice, izposoja, spletne storitve ...). Ta oddelek razvija nacionalno bibliografijo in ponuja različne bibliografske storitve. Oddelek v Mo i Rani pa skrbi za obvezni izvod in je odgovoren za zbiranje, arhiviranje, ohranjanje ter dostop do gradiva. V tem so tudi Repozitorijska knjižnica, avdiovizualne zbirke in digitalne storitve knjižnice. Repozitorijska knjižnica izvaja medbibliotečno izposajo.

V zadnjih letih nordijske knjižnice sodelujejo tudi pri razvoju infrastrukture za digitalno humanistiko. Na norveškem imajo jezikovno banko (slovarje, jezikovne korpuse pisnega in pogovornega jezika), ki jo ponujajo raziskovalcem in komercialnim firmam, ki razvijajo jezikovna tehnološka orodja. Vsi jezikovni viri so dosegljivi na daljavo prek nacionalnega kataloga virov, ki zajema podatke iz centrov CLARIN (angl. Common Language Resources and Technology Infrastructure) na Norveškem (ti centri se imenujejo CLARINO). Imajo tudi Laboratorij za digitalno humanistiko, ki ponuja digitalna orodja in metode za študij in pomaga pri njihovi uporabi.

5 Novi modeli razvoja knjižnic

Antero Laitinen (2019) ugotavlja, da je zaradi mreženja, razvoja informacijske tehnologije in hitrega dostopa do informacij tudi na področju knjižnic prisotna globalizacija. Ta vpliva na hitrejši razvoj inovacij in povzroča večjo tekmovalnost. Z vključenostjo uporabnikov, podpogodbnikov in drugih skupin v inovacijske aktivnosti se dosežejo razširjanje in prenos razvitih tehnologij ter povratni prenos novih idej v organizacijo, zato so se modeli delovanja, ki jih zahteva sprememba v globalnem okolju – odprtost, sodelovanje, interakcija, medsebojna odvisnost, nenehno učenje in sposobnost prilagajanja spremembam – povzpeli v središče inovacijske politike.

Veliko projektov na Danskem je bilo usmerjenih k razvoju knjižničnega prostora, ki podpira diseminacijo in pridobivanje znanj. Te je subvencionirala danska Agencija za knjižnice in medije. Hapel (2012) citira Dorte Skot-Hansen idr., ki pravijo, da bi knjižnice morale vključiti štiri prostore: prostor navdiha, za učenje, za srečanja oziroma druženje in za aktivno delovanje. V sprejeti politiki za Mestne storitve in knjižnice v mestu Aarhus je knjižnica dojeta kot center skupnosti.

Kot posledica krčenja finančnih sredstev občin in avtomatizacije procesov so na Danskem nastale »odprte knjižnice« (Boelt, 2015; Johansen, 2012). To so splošne knjižnice, ki določeno število ur obratujejo brez knjižničnih delavcev. Med odsotnostjo knjižničnih delavcev so lahko prisotni prostovoljci ali tudi ne. V odprti knjižnici si uporabniki sami izposojajo ali vračajo gradivo, berejo revije, časopise, dostopajo do spleta in se med seboj srečujejo v prostorih knjižnice.¹⁷

¹⁷ Primer odprte knjižnice navaja Boelt (2015) v Aalborgu na Danskem. Čas obratovanja knjižnice so povečali s 33 na 66 ur tedensko. Knjižničarji so uporabnikom na voljo 21–23 ur tedensko. V knjižnici so tudi zmanjšali obseg knjižnih polic in v prosti pristop postavili izbrano literaturo ter

Za odprto knjižnico so značilni privlačni in prijetni uporabniški prostori in oprema ter občutek varnosti. V mnogih odprtih knjižnicah si lahko uporabnik postreže s kavo in piškoti. Mnogi politiki podpirajo takšne iniciative, ker zmanjšujejo porabo sredstev občin, ki so odgovorne za delovanje knjižnic.

Poleg »odprtih knjižnic« so na Danskem razvili tudi »pametno knjižnico«¹⁸ (Monsted, 2016; Fleimisch Bezljaj, 2023). V tej knjižnici lahko uporabniki z mobilno napravo prilagajajo okolje (temperatura, luč) svojim potrebam. Luči imajo senzorje, ki omogočajo spremljanje obnašanja uporabnikov (na primer ugotavljanje, katere razstave ali dogodki v knjižnici jih zanimajo). Omogočena je uporaba *bluetooth* in video vodičev. Poleg tega naj bi se vsi podatki o uporabnikih zbirali in raziskovalci danske Tehniške univerze naj bi jih uporabili za svoje raziskave. Knjižnica je lahko živi laboratorij, kjer raziskovalci testirajo nove izdelke in tehnologije. Vsi ti podatki glede obnašanja uporabnikov in njihovega dela so nekeje zabeleženi. Knjižnica je tudi prostor, ki ga želijo predavatelji in študentje uporabiti kot tehnološko igrišče. Takšna pametna knjižnica je ekonomsko upravičena.

Tretji model je »sodelovalna knjižnica«. Uporabniki sodelujejo pri izvajanju njenih osnovnih funkcij, kot je katalogizacija. Rasmussen (2016) uporablja ta izraz kot sopomenski knjižnici 2.0.¹⁹ Izraz sodelovalna knjižnica ima širši pomen, saj vključuje tako splet 2.0 kot udeležbo uporabnikov v fizični knjižnici. Sodelovalna knjižnica vključuje prostovoljstvo, interaktivne prikaze (igrice, učna orodja ...), video posnetke, ki jih ustvarjajo otroci ali uporabniki, delavnice, različna soustvarjanja, knjižne klube, uporabniško vodene inovacije ipd.²⁰

Nenavaden pristop je integracija splošne knjižnice z občinsko administracijo in javnimi storitvami v mestih Lystrup in Tilst na Danskem (Pors, 2010). V letu 2007 so se občine združile (iz 270 v 100), kar je povzročilo zapiranje knjižničnih podružnic in prestrukturiranje javnih storitev. Nekateri javni uslužbenci z občin so se preselili v knjižnice, kjer so ponujali občinske storitve. Ker pa so knjižničarji že pomagali prebivalstvu pri uporabi interneta in pri iskanju informacij, so

tako povečali prostor. Knjižnica je samopostrežna. Obratuje od 8. ure zjutraj do 9. zvečer. Imajo videonadzor.

¹⁸ Primer pametne knjižnice je knjižnica Tehniške univerze na Danskem.

¹⁹ ALA (American Library Association – Ameriško knjižnično združenje) na svoji spletni strani (<https://www.ala.org/tools/atoz/library-20>) navaja: »Izraz 'splet 2.0' je leta 2004 vpeljalo podjetje O'Reilly Media kot krajšo oznako za 'drugo generacijo' spletnih aplikacij, ki vključujejo vse več socialne interakcije in sodelovanja na spletu. 'Knjižnica 2.0' je krajša oznaka za številne pobude v vseh vrstah knjižnic, ki vključujejo orodja za spletno sodelovanje v nove načine zagotavljanja učinkovitih knjižničnih storitev.«

²⁰ Primer sodelujoče knjižnice je Mestna knjižnica v Aarhusu, ki je celo vključila državljane k načrtovanju nove knjižnice.

ugotovili, da bi lahko pomagali tudi na tem področju, saj se je v tem času izvajala digitalizacija javnih storitev in te so se preoblikovale v samopostrežne storitve. Ideja je bila, da knjižničarji razširijo izobraževanje uporabnikov tudi na e-upravo. S časom bi ti postali samostojni in bi vse manj potrebovali njihovo pomoč.

Knjižničarji so pomagali uporabnikom pri digitalnih storitvah e-uprave, potnih listih, pri pridobivanju kartic za socialno varnost, spremembah zdravnika, spremembah bivališča, vlogah za enostavnejše oblike socialnih subvencij, pri digitalnih davčnih storitvah, vlogah za podporo pri najemninah in pri računih za plačevanje zdravstvenih storitev (Pors, 2010).

6 Razprava

Na razvoj nordijskih knjižnic in knjižničnih sistemov je vplivalo politično in družbeno okolje. Glede na skupne značilnosti nordijskih knjižnic lahko govorimo o posebnem modelu delovanja, ki vključuje pragmatični pristop in delovanje v korist družbe. Pomembno vlogo pri njihovem razvoju je imel vpliv ameriških knjižnic iz začetka 20. stoletja. Ta pristop je nordijskim knjižnicam omogočil veliko prednosti pri razvoju, saj so se lažje prilagajale procesu industrializacije in se hitreje preusmerile k uporabniku.

Druga pomembna značilnost nordijskih knjižnic je politična podpora. Danska, Finska, Norveška in Švedska so med prvimi državami dobile zakonodajo na področju knjižničarstva. Knjižnice so bile v teh državah zelo pomembne, saj so imele ključno vlogo pri lokalnem neformalnem izobraževanju ljudstva in pri razvoju bralne pismenosti. Zaradi tega so pridobivale močno podporo lokalnih skupnosti in posledično lokalnih oblasti. Knjižnice so postale pomemben instrument države pri demokratizaciji in izobraževanju družbe ter pri ustvarjanju nacionalne in kulturne identitete. Na Finskem je bil pomen knjižnice neprecenljiv pri ohranjanju jezika v času ruske in pozneje švedske okupacije. Na Švedskem so bile knjižnice nekakšen podaljšek socialnega dela.

Tudi danes so knjižnični sistemi skandinavskih držav v tesnem stiku s konceptom socialne države in ideologijo, ki je z njo povezana. Med njihovimi največjimi vrednotami sta ohranjanje svobode govora in svoboden pristop do informacij. Zato tudi velja pravilo v vseh nordijskih državah, da morajo biti knjižnične storitve in dostop do informacij brezplačne za uporabnika, tudi v časih ekonomskih recesij.

Na Danskem so zaradi krčenja finančnih sredstev za splošne knjižnice poiskali nove oblike delovanja. Tako so te knjižnice dokazale, da so del lokalnih skupnosti, in ne obratno, lokalnih samouprav. Ravno zato so nordijske knjižnice vedno imele zelo močno podporo javnosti. Ministrstva, pristojna za kulturo in znanost, so veliko bolj aktivna in obstaja močen dialog med njimi in predstavniki knjižnic. Knjižničarji se zavedajo pomembne vloge, ki jo imajo v družbi, so aktivni ter znajo zagovarjati potrebe knjižnic in svojih uporabnikov.

Nordijske knjižnice se že vrsto let posvečajo problematiki multikulturalnosti, za kar organizirajo veliko različnih dejavnosti. Multikulturalnosti ne povzročajo le migracije, ampak tudi pripadniki različnih generacij, skupine z različnimi stopnjami izobrazbe, narodne manjšine. Knjižnica je pridobila vlogo prostora za druženje in družbene razprave, mesto neformalnega izobraževanja. Velik poudarek dajejo na odprt dialog, izmenjavo različnih mnenj, razvoj strpnosti med različnimi skupinami. Pri tem je knjižničar moderator, spodbujevalec razprav in tisti, ki ozavešča o spremembah v družbi. Posebno pozornost pri tem dajejo otrokom. Danes je za te knjižnice velik izziv, kako postaviti mejo med socialno integracijo in asimilacijo skupin, med pluralizmom in individualizmom; kako spodbuditi odprti dialog med njimi in preprečiti konflikte zaradi nerazumevanja ali nestrpnosti do različnih vrednot.

V informacijski družbi razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije odpira veliko novih možnosti in izzivov knjižnicam, ne le na področju izobraževanja (medijska, informacijska, digitalna, tehnološka ... pismenost), ampak tudi razvoja novih storitev. Vse bolj izobraženi uporabniki potrebujejo vedno bolj zahtevne storitve. Briše se razlika med akademskimi uporabniki in navadnimi državljani. Poleg tega se morajo te knjižnice soočiti z globalizacijo in komercializacijo storitev, ki sloni na kvantiteti, in ne več toliko na kakovosti. Financerji odločajo tudi na podlagi knjižnične statistike. Ravno zato je impresivno, kako so te knjižnice, kljub vsem omenjenim izzivom, obdržale svoj ključni pomen v lokalnih skupnostih Danske, Finske, Norveške in Švedske.

Knjižnice nordijskih držav se vse bolj povezujejo. Obstajajo primeri združevanje šolskih in splošnih knjižnic (na Danskem so primeri šolskih knjižnic v splošni, na Norveškem je splošna knjižnica v šolski, na Švedskem splošne knjižnice prevzemajo funkcije akademskih knjižnic itd.). Poleg tega so aktivne na področju projektne dejavnosti.

Na Danskem je organizacija knjižnic v pristojnosti Danske agencije za kulturo, interdisciplinarne in raziskovalne institucije pod okriljem Ministrstva za kulturo. Njene naloge vključujejo izdelovanje nacionalnih bibliografij, razvoj mreže knjižnic ter storitev za otroke in mladino, kooperativni sistem, statistiko,

financiranje knjižnic, avtomatizacijo in spletne strani ter knjižnično zakonodajo. Poleg tega sofinancirajo projekte večjih knjižnic, ki imajo dovolj infrastrukture za njihovo izvajanje (Kann-Christensen, 2011; Thorhauge, 2002).

Na Finskem Ministrstvo za izobraževanje in kulturo usmerja knjižnično politiko, sprejema strategije, ustvarja zakonodajo in skrbi za statistiko. Splošne knjižnice so občinska storitev in občine jih močno finančno podpirajo. Vse knjižnice so odprte in dostopne vsem državljanom. Splošne knjižnice ponujajo knjižnično in informacijsko podporo šolarjem in dijakom; zato je tudi mreža šolskih knjižnic nerazvita. Univerzitetne knjižnice sodelujejo pri informacijskem opismenjevanju na univerzah. Finci imajo več knjižničnih združenj, ki zelo dobro sodelujejo, zagovarjajo pomen knjižnic znotraj države in so tudi mednarodno aktivna.

Nacionalne knjižnice nordijskih držav so znanstvene knjižnice. Kljub imenu imajo vse nacionalno in univerzitetno funkcijo. Nekatere naloge, kot sta vodenje knjižnične statistike ali priprava nacionalne bibliografije, prepuščajo drugim ustanovam. Na Norveškem, Finskem in Švedskem delujejo repozitorijske knjižnice za lažji dostop do gradiva. Izvajajo nekatere funkcije, ki so v drugih državah značilne za nacionalne knjižnice, kot so zbiranje in ohranjanje gradiva, katalogizacija, medbibliotečna izposoja ipd. Na Švedskem funkcije repozitorijske knjižnice izvajajo trije centri za knjižnično izposajo. Hranijo gradivo in izvajajo medbibliotečno izposajo splošnim knjižnicam v njihovih regijah.

Knjižnice na Švedskem koordinira Svet za umetnost, neodvisna ustanova, podrejena parlamentu, ki skrbi za kulturno dediščino in knjižnice. Svet za umetnost sofinancira knjižnice prek projektne dejavnosti. Na razpisih izberejo tiste projekte, ki vključujejo čim več knjižnic, ki spodbujajo razvoj bralne pismenosti in dosegajo čim večjo pokritost države. Na Švedskem so območne knjižnice ključne pri razvoju splošnih knjižnic in prevzemajo vlogo šolskih knjižnic zaradi šibke mreže šolskih knjižnic.

Mednarodno združevanje knjižnic, še posebej v Nordijskem svetu za znanstveno informiranje (NORDINFO), omogoča izmenjavo izkušenj in skupno financiranje projektov, kar pospešuje razvoj knjižnic v nordijskih državah.

V situaciji ekonomske krize so nastali novi modeli knjižnic, kot sta odprta knjižnica s samopostrežnimi storitvami za uporabnike ali sodelovalna knjižnica z zunanjim izvajanjem strokovnih del. Tu so tudi primeri knjižnic, ki izvajajo funkcije javnih storitev v sodelovanju z občinami. V splošnih knjižnicah na Danskem se pojavljajo knjigarne, restavracije, banke in maloprodaja. Poleg tega so knjižnice, kot občinske službe, pogosto vključevale uporabnike pri oblikovanju prostorov in storitev.

Vredno je tudi omeniti, da je britanski vrhunski strokovnjak na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti Maurice Line v devetdesetih letih 20. stoletja zaradi velikega zanimanja za nordijske knjižnice obiskal Dansko, Finsko, Islandijo, Norveško in Švedsko ter svojo analizo knjižničnih sistemov in politik objavil v delu ***Vloga nordijskih akademskih, raziskovalnih in specialnih knjižnic na prelomnici*** (Line, 1995). Čeprav so bile v njegovem času te knjižnice v drugi razvojni fazi, saj so šele začele uvajati avtomatizacijo storitev in večina teh držav ni bila del Evropske skupnosti, so njegovi pogledi na nordijske knjižnične sisteme in politike še vedno relevantni in jasno nakazujejo trenutni razvoj knjižnic, ki je bil predmet naše raziskave.

7 Zaključek

V pregledu knjižnic in knjižničnih sistemov v Severni Evropi smo se osredotočili na nordijske knjižnice, tj. knjižnice Danske, Finske, Islandije, Norveške in Švedske. V tem pregledu smo skušali ugotoviti, kako so te knjižnice organizirane.

Drugačno kulturno okolje, demokratična ozaveščenost ter skupne vrednote svobodnega dostopa do informacij in znanja lokalnih skupnosti in knjižničarjev so vrsto let krojile temelje delovanja teh knjižnic. Knjižničarji so zelo uspešno približali knjižnice lokalnim skupnostim in ustvarili iz njih prijeten prostor za učenje, pridobivanje informacij ter druženje. Knjižničarji nordijskih držav so zelo odprti za spremembe ter aktivni pri prepričevanju lokalnih in nacionalnih politikov o pomenu njihove dejavnosti. Zelo uspešni so tudi pri sodelovanju in iskanju strateških povezav.

Lahko sklepamo, da so nordijski knjižničarji zelo aktivni, inovativni in kreativni. Odprti so za novosti in spremembe, na katere se zelo hitro prilagajajo. Brez predsodkov in vezanosti na tradicijo uvajajo nove strukture in rešitve, kot je repozitориjska knjižnica na Finskem, ki predvideva tudi centralizacijo katalogizacije, hranjenje nacionalne produkcije in medbibliotečno izposajo.

Nacionalne knjižnice nordijskih držav so primarno raziskovalne ali univerzitetne knjižnice. To kažejo s svojimi storitvami in dejanji. Slovenska Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) ima zelo podoben status Nacionalni knjižnici Finske in zato bi lahko bila ravno Finska, ki je tudi drugače primerljiva s Slovenijo, pomemben vzor za slovensko knjižničarstvo.

Društva bibliotekarjev in podobna združenja imajo v severnih državah veliko moči in njihova vloga je pomembna pri strokovnem razvoju ter povezovanju

knjižničarjev. Pomembni so zagovorniki stroke ter sogovorniki pri ustvarjanju nacionalnih strategij in politik na področju knjižničarstva.

V Sloveniji bi se morali resneje vprašati, zakaj v stroki ni več enotnosti in zakaj knjižnice delujejo bolj samostojno, namesto da bi se povezovale in sodelovale. Kot kažejo primeri nordijskih knjižnic, so tam knjižničarji s sodelovanjem dosegli pomemben vpliv na razvoj družbe. Po vzoru naših kolegov iz razvitih nordijskih knjižnic bi se tudi slovenski knjižničarji lahko z aktivnim dialogom z deležniki zavzemali za večji vpliv pri oblikovanju demokratične družbe. Potrebujemo več odprtih razprav o perečih temah in tesnejše sodelovanje s ključnimi odločevalci. Hiter razvoj informacijske tehnologije in širjenje informacij pred nas postavljata številne izzive, ki jih lahko uspešno rešujemo s kreativnostjo in inovativnostjo. Nekaterim slovenskim knjižnicam, še posebej splošnim, to že deloma uspeva. Kljub temu pa smo še vedno daleč od drznih, inovativnih rešitev, ki bi v celoti odgovorile na potrebe naših uporabnikov.

Navedeni viri

Act regarding Library Services. (2001). Danish National Library Authority. https://slks.dk/fileadmin/publikationer/publikationer_engelske/andre/Act_regarding_library_services.pdf

Act relating to public libraries (1985). Norway Ministry of culture. <https://naple.eu/mdocs-posts/norway-public-libraries-act-1985-english/>

Adrià-Camarasa, D., Giménez-Chornet, V. (2019). Políticas bibliotecarias en los países nórdicos: Dinamarca, Finlandia, Noruega, Suecia e Islandia. *Boletín de la Asociación andaluza de bibliotecarios*, 117(Enero-Junio), 78–99.

Andersen Somby, M. (2017). Transforming Norwegian Public Libraries. *IFLA Library Buildings & Equipment Section Blog*. [Blog]. <https://iflalbes.wordpress.com/2017/08/08/transforming-norwegian-public-libraries/>

Antero Laitinen, M. (2019). Aspects of measuring the impact of new innovations in Finnish libraries. *Library Management*, 40(3/4).

Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context. The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61(3), 429–441.

Audunson, R., Aabø, S., Blomgren, R., Hobohm, H., Jochumsen, H., Khosrowjerdi, M., Mumenthaler, R., Schuldt, K., Rasmussen, C. H., Rydbeck, K., Tóth, M., Vårheim, A. (2019). Public libraries as public sphere institutions. A comparative study of perceptions of the public library's role in six European countries. *Journal of Documentation*, 75(6), 1396–1415.

Bekendtgørelse af lov om biblioteksvirksomhed. (2013). Ministry of Culture Denmark, LBK št. 100. <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2013/100>

Bibliotekslag (2013:801). (2013). [New Library Act]. Ministry of Culture, Sweden. <http://www.grenzenloslesen.de/wpprojekt/wp-content/uploads/2013/12/Bibliotheksgesetz-Schweden.pdf>

Boelt, K. (2015). Open libraries in Aalborg. A great success. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(1–2), 18–21.

Bókasafnalög, št. 150. (2012). <https://www.althingi.is/lagas/152b/2012150.html>

Bon, M., Brenčič, P., Horžen, V., Jazbinšek, M., Klemen, A., Lipovž, A., Malec, L., Videc, A., Vodeb, G. (2017). *Strokovna izhodišča za spremembe izvajanja posebnih nalog OOK*. Narodna in univerzitetna knjižnica.

Byberg, L. (1993). Public library development in Norway in the early twentieth century: American influences and State action. *Libraris and Culture*, 28(1), 22–34.

Ericson, A. (2015). The new independent ‘debate libraries’ of Norway. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(3), 16–18.

Finland is one of the top countries in the world in the field of library services. (2016). Ministry of Education and Culture, Finland. <https://minedu.fi/documents/1410845/4150031/Library+services/65df0ce2-685f-4c3c-9686-53c108641a5c/Library+services.pdf>

Flemish Bezljaj, I. (2023). Pametne knjižnice: pobudnice razvoja in rasti skupnosti. *Knjižnica*, 67(3), 87–115.

Golub, K., Hagelbäck, J. in Ardö, A. (2020). Automatic Classification of Swedish Metadata Using Dewey Decimal Classification: A Comparison of Approaches. *Journal of Data and Information Science*, 5(1), 18–38. <https://content.sciendo.com/view/journals/jdis/5/1/article-p18.xml?language=en>

Haavisto, T. (2015). Libraries are participants in an open society. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(3), 14–15.

Hannesdóttir, S. K.. (2000). The Nordic electronic research library in different dimensions. *The Electronic Library*, 18(2), 114–120.

Hansson, J. (2013). *Una mirada nórdica sobre el rol de la biblioteca pública* (Esther Oygüez, prev.). Linnaeus University Sweden.

Hapel, R. (2012). The library as a place. *Public Library Quarterly*, 31(1), 48–55.

Hjerpe, A. (2015). What and why and when, and how and where. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(4), 10–11.

Hjerpe, A. (2015a). The right to read. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(1–2), 6–7.

Hjerpe, A. (2016). A national library strategy. *Scandinavian Library Quarterly*, 2016(1–2), 36–37.

IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto. (2012). International Federation of Library Associations and Institutions. https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/731/1/multicultural_library_manifesto-en.pdf

- Johansen, C. G.. (2012). Staffless libraries – recent Danish public library experiences. *New Library World*, 113(7/8), 333–342.
- Jones, N. (2015). Power, violence, bodies and boundaries. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(3), 6–8.
- Jøsevold, R. (2016). A National Library for the 21st century – knowledge and cultural heritage online. *Alexandria*, 26(1), 5–14.
- Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P., & Vodeb, G. (2009). Bibliotekarski terminološki slovar. *Knjižnica*, 53(3–4). <https://doi.org/10.55741/knj.53.3-4.14246>
- Kann-Christensen, N. (2011). National strategies for public library development – comparing Danish and Swedish models for project funding. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift = Nordic Journal of Cultural Policy*, 13(2). <https://www.idunn.no/nkt/2011/01-02/art05>
- Karhula, P. (2015). Freedom of speech in the internet era: transparency and redefining boundaries. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(3), 9–11.
- Kavčič Čolič, A. in Balažic, D. (2022). Poročilo o raziskavi izbranih evropskih knjižničnih sistemov. Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Kekki, K. (2012). The past and the present of the Finnish Library Strategy. Strategies guide Finnish public libraries through societal changes [video]. *Finish Libraries Now!* <https://www.kirjastokaista.fi/en/fln-the-past-and-the-present-of-finnish-library-strategies/>
- Kekki, K. (2001). *Public libraries in Finland – Gateways to knowledge and culture*. Ministry of Education/Culture and Media Division. <https://archive.ifla.org/VII/s8/annual/cr01-fi.pdf>
- Koizumi M., Larsen, H. (2023). Democratic librarianship in the Nordic model. *Journal of Librarianship and Information Science*, 55(1), 208–217.
- Koren, M. (2018). Public Libraries. V: Abdullahi, I., (ur.): *Global Library and Information Science*. IFLA Publications, 174, 422–455.
- Koren, M. (2009). Public Libraries. V: Abdullahi, I., (ured.). *Global Library and Information Science. A Handbook for Students and Educators*. IFLA Publications 136/137, 311–328.
- Kvist, U. in Poulsen, A. (2015). The public libraries in Denmark in figures. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(1–2), 40–41.
- Larsen, H., Kann-Rasmussen, N. in Rydbeck, K. (2023). The legitimacy of Scandinavian libraries, archives and museums as public spheres: views from the professionals. *IFLA Journal*, 49(2), 368–374.
- Lenstra, N. in Mathiasson, M. H. (2020). Free and for all? A comparative study of programs with user fees in North American and Danish public libraries. *Library Management*, 41(2/3), 103–115.
- Line, M. B. (1995). *Vloga nordijskih akademskih, raziskovalnih in specialnih knjižnic na prelomnici*. Institut informacijskih znanosti.
- Monsted, S. (2016). Smart library. The library as a living laboratory. *Scandinavian Library Quarterly*, 2016(4), 18.

The National Library of Finland (2014). Annual Report to CENL and CDNL 2013-2014. CENL. Poročilo Nacionalne knjižnice Finske CENL in CDNL v obdobju 2013-2014 https://www.cenl.org/wp-content/uploads/2019/06/CENL_2013_Report_Finland.pdf

The National Library of Sweden – a summary of 2017. (2017). *Annual Report 2017 to CENL and CDNL*. https://www.cenl.org/wp-content/uploads/2019/08/Report-from-National-Library-of-Sweden_2017.pdf

Obelitz Rode, E. (2015). The libraries' democratic function stands firm. *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(3), 4–5.

Ohren, P. O. (2022). The National Library of Norway – policies and services. *JLIS*, 13(1), 234–244.

Olsson, L., Hertil Lindelöw, C., Österlund, L., Jakobsson, F. (2020). Cancelling with the world's largest scholarly publisher: lessons from the Swedish experience of having no access to Elsevier. *Insights*, 33.

Olsson, L., Hertil Lindelöw, C., Österlund, L., Jakobsson, F. (2020a). Swedish researchers' responses to the cancellation of the big deal with Elsevier. *Insights*, 33.

Paraschiu, P. (20.6.2018). Scandinavian Libraries: What are they doing differently? – Interview with Peter Alsbjer. *Princh*. [Blog]. https://princh.com/scandinavian-libraries-what-are-they-doing-differently-interview-with-peter-alsbjer/#.X_R2ENhKi70

Pedersen, I. (2016). *Library research in Norway and Finland from the 19th century to the 21st century. A comparative study*. [Magistrsko delo]. UIT, Faculty of Humanities, Social Sciences and Education.

Pors, N. O. (2010). Citizen services and public libraries: an analysis of a new service in Danish public libraries. *New Library World*, 111(7/8), 263–272.

Public Libraries Act 1492/2016. (2017). Translation from Finnish. Legally binding only in Finnish and Swedish Ministry of Education and Culture, Finland. <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2016/en20161492.pdf>

Public Libraries and Skills: 2022 Factsheets. (n.d.). *Public Libraries 2030*. <https://publiclibraries2030.eu/2024/02/public-libraries-and-skills-2022-factsheets/>

Rasmussen, C. H. (2016). The participatory public library: the Nordic experience. *New Library World*, 117(9/10), 546–556.

Reglugerð um Landsbókasafn Íslands – Háskólabókasafn. (2014). Št. 170. <https://island.is/reglugerdir/nr/0170-2014>; <https://landsbokasafn.is/uploads/reglugerdir/Regluger%C3%B0%20nr.%20170-2014.pdf>

Salaberria Lizarazu, R. (2000). ¿Finlandia o bibliotecalandia? *Educación y biblioteca*, 115, 4–9.

Schjeide, M. (2015). Turning our public libraries into venues for political debate? *Scandinavian Library Quarterly*, 2015(3), 12–13.

Steen Jensen, H. (2016). Library promoted learning. *Scandinavian Library Quarterly*, 2016(3), 26–27.

Steen-Hansen, M. (8.5. 2018). Strengthen the role of public libraries in the Nordic countries. *Biblioteksdebat*. [Blog]. <https://biblioteksdebat.blogspot.com/2018/05/styrk-folkebibliotekernes-rolle-i.html>

Thomas, B. (2010). Swedish libraries: an overview. *IFLA Journal*, 36(2), 111–130.

Thorhauge, J. (2002). *Danish Library Policy. A selection of recent articles and papers*. Danish National Library Authority.

Torstensson, M. (1993). Is there a nordic public library model? *Libraries and Culture*, 28(1), 59–76.

Tuomine, K. in Saarti, J. (2012). The Finnish library system – open collaboration for an open society. *IFLA Journal*, 38(2), 115–136.

Vatanen, P. (1993). The birth of an institution: Finnish public libraries up to the 1920s. *Libraries & Culture*, 28(1), 35–38.

Vattulainen, P. (1994). Managing the Finnish National Repository Library. *Library Management*, 15(7), 10–15.

Vilhjálmisdóttir, K. R. (2016). The new human landscapes of Iceland. *Scandinavian Library Quarterly*, 2016 (1–2), 12–15.

Dr. Alenka Kavčič Čolič

Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: alenka.kavcic@nuk.uni-lj.si

Tipologija izvedbe ure pravljic v splošni knjižnici: primer Mestne knjižnice Ljubljana

Typology of storytelling in public library: a case study of Ljubljana City Library

Maja Šefman

Oddano: 19. 3. 2024 — Sprejeto: 5. 8. 2024

1.04 Strokovni članek

1.04 Professional article

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.4.3>

UDK 027(497.4Ljubljana):821-93-34

Izvleček

Splošne knjižnice imajo bogat program bibliopedagoških dejavnosti, kot so ure pravljic za otroke, gibalne pravljice, glasbene pravljice, pripovedovanja za odrasle, lutkovne in gledališke predstave ter druge oblike umetnosti pripovedovanja. S tem tako otroke kot odrasle vpeljujejo v svet branja in knjig, kar prispeva k razvoju bralne pismenosti. Namen tega prispevka je predstaviti različne načine uprizoritve pravljčnih ur v splošni knjižnici. Prispevek je razdeljen na dva dela. V prvem delu so predstavljene aktualna literatura in teoretične osnove različnih ur pravljic. V drugem delu so analizirane dejanske izvedbe ur pravljic v Mestni knjižnici Ljubljana med letoma 2017 in 2024, podprte s slikovnim gradivom ter natančnim opisom pripomočkov in njihove uporabe. Za Mestno knjižnico Ljubljana je prispevek relevanten, ker analizira in evalvira dosedanje delo na področju izvajanja različnih ur pravljic za različne starostne skupine. Za druge knjižnice pa lahko predstavitev služi kot primer dobre prakse ter spodbuda za razvoj podobnih dejavnosti.

Ključne besede: bibliopedagoška dejavnost, pravljice, pripovedovanje, ure pravljic, mladinsko knjižničarstvo, lutke, kamišibaj, glasba, gibanje, animacija

Vsi raziskovalni podatki, na katerih temeljijo rezultati, so na voljo kot del članka in niso arhivirani v nobenem drugem viru.

Abstract

Public libraries offer a rich program of bibliopedagogical activities, such as storytelling hours for children, movement-based storytelling, musical storytelling, adult storytelling sessions, puppet and theatrical performances, and other forms of narrative arts. These activities introduce both children and adults to the world of reading and books, thereby contributing to the development of literacy skills. The purpose of this contribution is to present various ways of conducting storytelling sessions in a public library. The contribution is divided into two parts. The first part introduces current literature and theoretical foundations of implementations of storytelling hours. The second part presents and analyzes actual storytelling sessions at the Ljubljana City Library between 2017 and 2024, supported by visual materials and detailed descriptions, including a list of tools with descriptions of their usage. This contribution is relevant to the Ljubljana City Library as it assesses and evaluates past practices in conducting various storytelling sessions for different age groups. For other libraries, this presentation can serve as a case study of good practices and encouragement for the development of similar activities.

Keywords: bibliopedagogical activity, fairy tales, storytelling, storytelling hours, youth librarianship, puppets, kamishibai, music, movement, animation

All research data underlying the results are available as part of the article and no additional source data are required.

1 Uvod

»Pravljice otrokom ne pripovedujejo, da zmaji obstajajo. Otroci to že vejo. Pravljice jih učijo, da zmaje lahko premagajo.« (G. K. Chesterton)

Citat poudarja globok pomen pravljič, ki presega zgolj pripovedovanje zgodb. Pravljice so močan vzvod za poučevanje moralnih vrednot in spodbujanje otrokovega celostnega razvoja, ker poleg zabave otroke tudi vzgajajo in krepijo ljubezen do branja že v zgodnjem otroštvu. Zgodbe v poslušalcih vzbujajo empatijo, jim širijo obzorja in razvijajo domišljijo, kar je ključnega pomena za celostni razvoj. Pripovedovanje zgodb ima dolgo zgodovino; stoletja dolgo so se na ta način iz roda v rod prenašali znanje, kultura (Bettelheim, 1999) in vrednote, ki nas povezujejo ter so vtkane v DNK vsakega posameznika (Grah, 2019).

Knjižnice kot osrednji prostori pripovedovanja pravljič igrajo ključno vlogo pri ohranjanju te tradicije. Pravljičarska dejavnost je ena od najpomembnejših bibliopedagoških dejavnosti, ki jih splošne knjižnice izvajajo, saj spodbuja otrokov čustveni, miselni, domišljijski, izkustveni in moralni razvoj. Otroka uvaja v svet umetnosti in literature ter na tak način prenaša tudi modrosti preteklih generacij (Amon, 2022). Čeprav je že vse naštetu samo po sebi zadosten razlog za

izvajanje ur pravljic, pa to ni glavni cilj. Glavni cilj pravljličnih ur je spodbujanje branja ter razvijanje besednega zaklada, domišljije in socialnih veščin. Z urami pravljic premišljeno usmerjamo otroka v svet umetnosti in literature ter spodbujamo njegov občutek za estetiko (Šircelj idr., 1972), s poudarkom na knjigi in knjižnici. Pravljlične ure spodbujajo redno obiskovanje knjižnic, izposajo knjig, uporabo knjižničnih storitev ter samostojno uporabo knjižnice.

Pravljčarska dejavnost v splošnih knjižnicah je temeljna za razvoj bralne kulture in jezika. S kakovostnim pripovedovanjem zgodb ponuja širok spekter izobraževalnih in kulturnih vsebin ter krepi pomembne socialne vezi znotraj skupnosti. Prve znane ure pravljic v splošnih knjižnicah so se začele izvajati že v poznem 19. stoletju;¹ to se je zgodilo v Ameriki, ko je Anne Carroll Moore v Prattovem inštitutu izvedla prvo uro pravljic. Prve ure pravljic so služile predvsem kot orodje za spodbujanje branja in pismenosti med otroki.

V Sloveniji so prve ure pravljic v splošnih knjižnicah začele potekati v šestdesetih letih 20. stoletja,² kar je pomenilo pomemben korak v spodbujanju bralne kulture med mladimi. Danes so ure pravljic v splošnih knjižnicah integralni del bibliopedagoških dejavnosti, ki na privlačen in interaktiven način otroke vpečujejo v svet književnosti in spodbujajo razvoj bralne pismenosti. Vizija razvoja ur pravljic v slovenskih splošnih knjižnicah vključuje tudi nenehno prilagajanje programa novim generacijam otrok, tesno sodelovanje z vrtci, šolami in drugimi izobraževalnimi ustanovami ter nenazadnje tudi vključevanje sodobnih tehnologij. Ob vstopu v digitalno dobo so se pravljlične ure morale prilagoditi tudi novim tehnologijam, ki so postale v času epidemije covid-19 še posebej pomemben del izvedbe. Animacija in interaktivne predstavitve so vplivale na način, kako otroci doživljajo zgodbe in književnost v knjižničnem okolju. Kljub tehničnim novostim pa ostaja osrednji cilj pravljličnih ur enak: spodbuditi otrokovo ljubezen do branja in literature.

V praksi Mestne knjižnice Ljubljana (MKL) redno potekajo pravljlične ure za otroke, ki jih izvajajo tako zunanji izvajalci kot zaposleni v knjižnici. Te ure ne le zabavajo otroke, temveč jih tudi izobražujejo in obogatijo njihovo doživljanje literature. Analiza dejanskih pravljličnih ur v Mestni knjižnici Ljubljana bo v tem prispevku služila kot primer dobre prakse, ki bo navdih za druge knjižnice pri izvajanju podobnih dejavnosti.

¹ Anne Carroll Moore je leta 1896 v Prattovem inštitutu uvedla tedensko uro pravljic, sledila ji je Carnegiejeva knjižnica v Pittsburghu, ki je, pod vodstvom Frances Jenkins Olcott, začela s tedenskimi pravljličnimi urami leta 1900 (<https://www.ala.org/tools/history-preschool-storytimes>).

² Leta 1961 je bila izvedena prva ura pravljic v Pionirski knjižnici (<https://www.mklj.si/pionirska/zgodovina-pionirske/>).

2 Lutke in gledališče

Gibanje je temeljna značilnost živih bitij; iz njega so se razvili ples, glasba, gledališče in mitološki obredi, vključno z uporabo lutk. lutka kot neživ predmet, ki oživi pred občinstvom, sega že v pradavnino, o čemer priča tudi omenjanje v delih starogrških filozofov in zgodovinarjev, kot sta Aristotel in Herodot. Herodot je omenil uporabo glinenih lutk v egipčanskih obredih že v 5. stoletju pr. n. št. (Vogelnik, 2020).

Lutke so imele skozi zgodovino različne namene, od verskih obredov do zabave na praznovanjih, vendar so bile v zahodnem svetu po padcu rimskega cesarstva preganjane zaradi povezav s poganskimi kulturami. V srednjem veku so krščanska cerkev in oblasti gledališče in lutkarstvo močno omejevale, kar je prispevalo k njihovi transformaciji in prilagoditvi v različnih evropskih državah.

V 16. stoletju se je v Italiji razvilo poklicno gledališče, kjer so igralci nosili maske, ki so predstavljale znane like, kot so Harlequin, Colombina in Pierrot. Vzporedno je delovalo tudi gledališče marionet. Lutkarske družine so potovale po vsej Evropi in tako lutkarstvo širile naprej.

Čeprav lutke prvotno niso bile namenjene otrokom, jih danes v splošnih knjižnicah uporabljamo prav za delo z njimi. Uporabljamo jih med izvajanjem ur pravljič za zabavo, sprostitve, povezovanje, poučevanje ter spodbujanje ljubezni do knjig in branja (Hicks, 1996). Na uri pravljič lutka večkrat opravlja vse zgoraj naštetе naloge, poleg tega pa spodbuja tudi otroško domišljijo.

2.1 Lutke

Lutke so se skozi zgodovino razvile v različne oblike, in danes poznamo štiri vrste tradicionalnih lutk:³

- Lutke na vrvicah ali **marionete** so tiste lutke, ki jih z vrvicami vodimo od zgoraj. Ta tehnika vodenja je ena od najbolj razširjenih na svetu. Obstajajo tudi marionete, ki imajo toliko gibljivih delov in vrvic, da za vodenje ne zadošča en lutkar.
- **Ročne lutke** so vse lutke, ki jih lahko natakemo na roko kot rokavico. V isto kategorijo sodijo tudi prstne lutke, ki jih natakemo na prste. Prstne lutke so majhne, enostavne in preproste za oživljanje. Prstne lutke niso namenjene

³ Delitev lutk in vsi opisi so, kjer ni navedeno drugače, povzeti po Vogelnik, E. (2020), *Od lutke do lutke*, str. 17, 42–45, 130–136, 238–242 in 258.

velikim predstavam, v bistvu so te majcene lutke nekje na pol poti med igračo in gledališčem (Sitar, 2001). Lahko pa prstne lutke zelo enostavno spremenimo v preproste lutke na žici. Pri tradicionalni ročni lutki je najpomembnejša glava, ki je tudi najtežji del lutke. Običajno je trda, izdelana iz lesa ali papir-mašeja (papirne mase).

- Lutke na palicah ali **javajke** so na neki način podaljšek ročne lutke, a je njihov videz povsem drugačen. Vodimo jih nad paravanom, tako kot ročne lutke. Najverjetneje izvirajo iz južne Indije, v Evropi pa jih nismo poznali do začetka 20. stoletja.
- **Senčne lutke** so edine lutke, ki so dvodimenzionalne (ploščate) in mečejo senco na dvodimenzionalen oder. Ker se okoli take lutke ne moremo sprehoditi in si je ogledati z vseh strani, moramo na ploskvi zbrati kar največ podatkov; najlažje si to predstavljamo, če pogledamo slike starih Egipčanov, ki so vsak del telesa obrnili tako, da se je kar najbolj videl; nekaj podobnega moramo doseči tudi s senčno lutko (Sitar in Cvetko, 1996). Senčne lutke so bile razširjene predvsem v Indiji, na Kitajskem, v Egiptu in Turčiji.

Poleg štirih zgoraj naštetih poznamo še **mimično lutko**, ki je nastala v želji čim bolj karikirano posnemati človeka, saj s poudarjenim gibanjem čeljusti spominja na odpiranje ust pri govoru (Varl, 1997). Mimična lutka je najboljša za izražanje čustev in pogovor z otroki (Djakovič, 2021), ker »govori«. Te lutke lahko izdelamo zelo preprosto, tudi iz nogavice. Dlan obrnemo navzdol, jo vtaknemo v nogavico in s premikanjem palca proti preostalim prstom posnemamo govor.

Uporaba lutke prispeva k otrokovi ustvarjalnosti in krepi njegovo samopodobo (Majaron, 2002), zato jih z njo že od najzgodnejših let usmerjamo k ustvarjalni in fantazijski igri (Korošec in Majaron, 2002).

2.2 Kamišibaj

Kamišibaj je japonsko papirno gledališče: *kami* v japonščini pomeni papir, *šibaj* pa gledališče/drama; kamišibaj torej pomeni papirno gledališče (Nagode in Rupnik Hladnik, 2018). Kamišibaj izvira iz Japonske in je posebna umetniška oblika, ki povezuje besedno in likovno umetnost ter presega meje med njima (Sitar, 2018). To je umetnost pripovedovanja zgodb ob slikah v malem lesenem odru, ki se imenuje butaj. Podoben je majhnemu ekranu, ki za vratci skriva zgodbo, ko pa ga pospravimo, je videti kot lesen kovček. Zgodba oživi šele ob pripovedovanju. Kamišibajkar oziroma pripovedovalec in prikazovalec ob slikah, ki jih vleče iz kamišibaja, pripoveduje zgodbo in s tem omogoča občinstvu interaktivno izkušnjo. Slike za posamezne zgodbe se lahko kupijo, lahko pa jih pripovedovalec nariše sam.

Pravljčna ura, izvedena s kamišibajem, je za otroke zelo zanimiva. Običajno so veliko bolj osredotočeni na mali leseni oder, butaj, kot pa na slikanico, ker so slike večje in ker lahko pripovedovalec ustvarja dodatno napetost, ko sliko najprej le delno razkrije. Z veseljem pričakujejo, kaj se bo prikazalo, ko se bodo vratca odprla, kot v gledališču čakajo, kaj se bo razkrilo, ko se zavesa odgrne.

2.3 Gledališke predstave

Gledališče je prostor, kjer se dogajajo gledališke predstave; te lahko potekajo v različnih okoljih, vključno s splošnimi knjižnicami. Oder in igralec sta ključna elementa gledališča, ki omogočata ustvarjalnost in izraznost ter spodbujata gledalčevo vpletenost v dogajanje. Vsak igralec lahko sproti oblikuje oder, ga širi in oži ter nosi s seboj kot čarovniški plašč, ki ga pogrne ter pričara zeleno deželo, pa potem spet odleti z njim kot z letečo preprogo (Župančič, 2007).

3 Glasba, gibanje in uganke

Glasba, gibanje in uganke so elementi pravljčnih ur, ki bogatijo otrokov razvoj in izkušnje. Gibanje je za otroke nujno kot kisik in hrana, saj ne spodbuja le fizične aktivnosti, temveč tudi kreativnost in socialne veščine (Lekše, 2015). Glasba je že od pradavnine močno orodje za ustvarjanje vzdušja med pripovedovanjem, lahko umirja ali navdušuje poslušalce (Amaka, 2017). Pri gibanju in plesu v pravljčnih urah otroci ne potrebujejo veliko pripomočkov, saj se lahko preprosto izrazijo s svojim telesom in gibanjem, uganke pa jim pomagajo razvijati spretnost reševanja problemov, logiko in kritično mišljenje.

Pravilno načrtovane pravljčne ure, ki vključujejo gibanje, glasbo in uganke, tako omogočajo otrokom bogato izkušnjo in spodbujajo celostni razvoj njihovih sposobnosti.

3.1 Gibalne pesmice, pravljice in socialne igre

Igra je ključen dejavnik v otrokovem razvoju, saj pozitivno vpliva na razvoj inteligence, omogoča pridobivanje novih znanj in izkušenj ter spodbuja razvoj domišljije. Med igro se otroci socializirajo, krepijo sočutje in strpnost ter se učijo sodelovanja (Zorec, 2014).

Gibalne pesmice, pravljičice in igre so učinkovit način za sprostitvev otrokove energije in spodbujanje motoričnih sposobnosti. Gibalne pravljičice, še posebej v njih uživajo kinestetični⁴ otroci, omogočajo otrokom aktivno sodelovanje, kar poglobi njihovo doživljanje zgodbe in podpira razvoj pomnjenja. S tovrstnimi dejavnostmi otroci razvijajo koordinacijo, prostorsko zavest, prožnost in telesno zavedanje, kar vpliva na celostni razvoj otrok, tako telesno kot miselno in čustveno (Schmidt idr., 2009).

Bansi⁵ so pesmi, ki jih spremljajo smešne in hudomušne kretnje, pri katerih sodeluje celo telo, ne le glasilke. Namen bansov je popestritev vzdušja ter spodbujanje komunikacije in socialne interakcije (Lisec, 1995). Prav tako so odličen pripomoček za animacijo in zabavo. Bansi se lahko uporabljajo kot uvod v pravljičico, odmor med dvema pravljičicama ali zaključek pravljične ure.

3.2 Glasbila in petje

Glasba prinaša v pripovedovanje zgodb dodatno dimenzijo. Otroci se nanjo močno odzivajo, saj vpliva na njihovo razpoloženje in vedenje. Petje nam lahko pomaga pri rutinskih aktivnostih ali pri prehodih iz ene aktivnosti v drugo, na primer pri zbiranju otrok v poslušalni polkrog ali za skupno aktivnost (igro). Glasba pomaga tudi pri razpoloženju: tiha in pomirjujoča otroke sprošča, živahna pa jih spodbuja, da se znebijo odvečne energije. Glasba in gibanje sta socialni aktivnosti, ki otrokom pomagata, da se počutijo del skupine. Na tak način se učijo socialnih veščin, izražanja čustev, sodelovanja in poslušanja. Tako kot gibanje tudi glasba spodbuja domišljijo in ustvarjalnost (Kaiser, 2024).

Glasba lahko hitrost pripovedovanja pravljič pospeši ali upočasni ter tako vpliva na vzdušje in doživljanje zgodbe; je nevidno, a močno orodje, ki nam pomaga, da ljudi dosežemo na nezavedni ravni in vzpostavimo čustveno povezanost. S tem nam glasba daje možnost, da zgodbo povemo na drugačen način ali jo naredimo bolj zanimivo in vplivnejšo.

⁴ Kinestetik je tisti, ki se najlažje uči skozi lastno doživljanje. Stvari mora poskusiti, se jih dotakniti, najlažje se uči z delom, torej da stvari naredi sam. Kinestetik je težko na miru in mu pri učenju pomaga, da stiska žogico ali se sprehaja (povzeto po [dijaskisvet.si/dijaski-os/clanki/v-kateri-ucni-stil-se-uvrscate/](https://www.dijaskisvet.si/dijaski-os/clanki/v-kateri-ucni-stil-se-uvrscate/) (26. 2. 2024)).

⁵ Opis bansov povzet po Lisec, M. (1995). *Pesem, igra, ples ...: zbirka bansov* (zbirka Animator; 2). Salve.

Pri urah pravljič lahko za vzpostavitev ustvarjalnega in sproščujočega okolja uporabimo tako samo petlje kot tudi instrumente. Instrumente lahko kupimo (na primer flavta, ksilofon, triangel, boben) ali jih izdelamo sami (na primer kastanje, strgalo). Pesmice in glasba so lahko del pravljič, lahko pa predstavljajo uvod vanjo. Pesmice uporabljamo tudi neodvisno od pravljič, za povezovanje, sproščanje ali ob začetku oziroma zaključku pravljične ure.

3.3 Uganke

Uganke na zabaven način spodbujajo kritično mišljenje, logično razmišljanje, sposobnost reševanja problemov in ustvarjalnost pri otrocih. Prav tako spodbujajo otrokovo radovednost in razvoj besednega zaklada. Uganke imajo zelo pozitiven vpliv na otroke, ker so zabavne in nas velikokrat pripravijo do glasnega smeha, ki sprosti možgane in telo, pomaga zmanjševati stres ter pozitivno vpliva na duševno zdravje. Težje uganke pomagajo tudi pri osredotočenosti. Poleg tega so uganke, če jih otroci berejo sami, spodbuda za branje, ker spodbujajo radovednost, so kratke in zabavne.

Pri urah pravljič lahko uganke uporabimo kot sprostitev med dvema pravljičama (kot ločnico) ali kot uvod v pravljično tematiko (uganka o živali, ki nastopa v pravljič). So odličen način, kako otroke umirimo in jih pripravimo do tega, da se osredotočijo na pravljično vsebino.

4 Animacija

Anima je latinski izraz za dušo, označuje pa tudi zrak, veter, dihanje in življenje. *Animare* je glagol, ki pomeni vdihniti življenje, dihati ali napolniti z zrakom (Repše, 2012). To pomeni, da animacija v pripovedovanje zgodb prinaša globino, ker avtorju omogoča izraziti in raziskati številne vidike človeškega doživljanja z univerzalnim jezikom vizualnih umetnosti.

V današnji digitalni dobi je pripovedovanje zgodb preseglo tradicionalne meje, pri čemer animacija igra ključno vlogo pri oblikovanju pripovedi našega časa. Animacija ponuja edinstveno mešanico vizualnih in slušnih dražljajev, kar jo naredi izjemno učinkovit medij za pripovedovanje zgodb. Sposobnost manipulacije z liki, okolji in celo fizikalnimi zakoni omogoča ustvarjalno svobodo, ki je redko dosegljiva v drugih umetniških medijih. To ustvarjalno svobodo je mogoče izkoristiti za poenostavitev kompleksnih konceptov, vzpodbujanje čustev in ustvarjanje nepozabnih pripovedi, ki globoko vplivajo na občinstvo.

Tako kot film je tudi animacija vezana na medije za zajemanje, obdelavo, montažo in predvajanje, a je postopek nastanka popolnoma drugačen od filmskega, ker so vizualni elementi največkrat v celoti umetno izdelani. Animacija je tesno povezana z različnimi področji umetnosti, vključno z likovno teorijo, slikarstvom, kiparstvom, oblikovanjem prostora, režijo in teorijo filma. Avtorju omogoča, da upodobi neverjetne ideje, dogodke in humor, ki bi jih v drugih oblikah težje dosegel (Repše, 2012).

Če želimo, da bo animirani film všečen otrokom, mora biti vsebina primerna njihovim interesom. Oblika animacije mora biti privlačna, prav tako pa liki, da se otroci z njimi lahko poistovetijo (Peštaj, 2012).

Poznamo več tehnik animacije:⁶

- **Risani film:** klasična risana animacija vključuje ročno risanje vsakega premika. Animator običajno ustvarja risbe na tankem belem papirju (lahko tudi pavš ali peki papir) in uporablja svetlobno mizo za lažje prerisovanje. Danes se ta proces lahko izvaja tudi digitalno, s pomočjo računalniških programov, ki omogočajo pregled prejšnjih sličic med risanjem. Za ozadje se pogosto uporabljajo slike, narisane ali naslikane po meri. Ko je vse izrisano, je treba ves material prenesti v računalnik, da lahko začnemo s fazo montaže.
- **Stop-motion animacija:** tehnika vključuje fotografiranje posameznih premikov lutk in drugih predmetov iz gline, plastelina, papirja, peska in drugih naravnih materialov. Vsak material ima svoje prednosti in slabosti; glina in plastelin omogočata natančno animiranje, medtem ko je animacija lutk bolj okorna. Animacija kolaža ali fotografij je dvodimenzionalna. Scenarij, režija in snemanje knjiga so pomembni tudi pri tej tehniki. Za snemanje potrebujemo fotoaparatus, pa tudi stojalo za kamero, primerno osvetljava in primeren prostor.
- **Računalniška animacija:** tehnološki in računalniški razvoj je prinesel nove oblike animacije in tudi lažje načine izdelave. Ločimo 2D in 3D animacije, nujna pa sta tudi poznavanje programske opreme in dovolj velika zmogljivost računalniške opreme. 3D animacija se razlikuje od drugih tehnik po svojem kompleksnem procesu izdelave.

⁶ Delitev in opis tehnik sta povzeta po prispevku Repše, H. (2012), Tehnike animacije. Animirani film v izobraževanju, 24–29.

5 Primeri izvedbe ur pravljic v Mestni knjižnici Ljubljana

»Poznam dve vrsti ljudi, ki mi niso pri srcu. To so tisti, ki se ne znajo smejati, in tisti, ki ne znajo ceniti pravljic, ki so bile duša moje mladosti. Zanje so pravljice res umrle, a zame so še vedno žive.« (France Bevk)

Pravljice so še kako žive za vse mladinske knjižničarje v Mestni knjižnici Ljubljana, ki to delo opravljamo kakovostno in z vsem srcem. S tovrstno dejavnostjo načrtno in premišljeno usmerjamo otroke v svet literature in umetnosti ter jih učimo, kaj je kakovostna pripoved. S pravljico otrokom in drugim poslušalcem poleg književne približamo tudi druge zvrsti umetnosti, kot so likovna, gledališka in lutkovna. V Mestni knjižnici Ljubljana se zavedamo odgovornosti, ki jo prinesejo ure pravljic, zato se trudimo za ustrezne razmere, ki posledično zagotavljajo ure pravljic na visokem nivoju.

Naši pravljničarji so tako zunanji kot notranji, ampak praviloma je to mladinski knjižničar, ki se dobro spozna na mladinsko in otroško literaturo ter je v rednem stiku z mladimi bralci. Pravljničar mora imeti ustrezne kompetence za promocijo bralne kulture v splošni knjižnici, pri čemer so ključnega pomena poznavanje knjižnične zbirke, zmožnost dela z otroki in poznavanje dela na mladinskem oddelku. Ker se otroci navadijo na človeka, je zelo pomembno, da so pravljničarji stalni in se ne menjavajo.

Delo pravljničarja vključuje iskanje in izbor pravljice (ali več njih) za pripovedovanje, potem pa še branje, prevod in učenje pravljice, sestavo programa za uro pravljic, pripravo na uro pravljic in samo izvedbo. Vsak pravljničar in pravljničarka v Mestni knjižnici Ljubljana prinašata svoj edinstveni pristop in ljubezen do pripovedovanja, kar zagotavlja pestrost in bogastvo izkušenj pri izvedbah pravljčnih ur. Njihova predanost in spretnosti omogočajo, da pravljice oživijo v polnosti.

Se pa velikokrat postavi vprašanje, ali je treba pravljico prebrati ali jo pripovedovati. V Mestni knjižnici Ljubljana pravljice večinoma pripovedujemo, saj je dolgoletna praksa pokazala, da ima pripovedovanje prednost pred branjem. Bralec zgodbe je vezan na besedilo, na besede, stavke in odstavke, osredotočen je na tekst in nima pristnega stika z občinstvom, zato ne more spremljati reakcij in se jim prilagajati. Pripovedovalec pa je svoboden, ker zgodbo pozna, in ni vezan na pisane besede. Zgodbo ponotranji in jo pripoveduje spontano. Ker ima stik z občinstvom, se lahko sproti prilagaja, glede na situacijo ali reakcije občinstva (Tivadar, 2014).

Kako bo pravljica sprejeta, je v veliki meri odvisno od pripovedovalca (ali bralca). Dobra pravljica vedno vpliva na nas in krepi našo domišljijo. Zgodbe, ki jih

pripovedujemo, bodo imele povsem drugačen učinek kot tiste, ki jih beremo. Pripovedovane zgodbe niso nikoli enake, saj jih pripovedovalec ne govori na pamet, ampak besede izbira sproti. Na njegovo pripovedovanje vplivajo tudi lastno razpoloženje, razpoloženje poslušalcev, njihova pozornost in okoliščine, v katerih pripovedovanje poteka (Maček, 2011).

Učni center Mestne knjižnice Ljubljana vsako leto pripravi načrt za izobraževanje pravljicarjev, ki je namenjen tudi zunanji strokovni javnosti. Tematska področja vključujejo retoriko, psihologijo otroka, skupinsko dinamiko, sodobno pravljicarstvo in druge relevantne vsebine. Usposabljanje za zunanje pravljicarje v Učnem centru Mestne knjižnice Ljubljana poteka pod mentorstvom in vključuje opazovanje več pravljичnih ur pri različnih pripovedovalcih in starostnih skupinah ter pripravo in izvedbo pravljичnih ur v prisotnosti mentorja. To usposabljanje je predpogoj za samostojno izvajanje popoldanskih pravljичnih ur v Mestni knjižnici Ljubljana.

V Mestni knjižnici Ljubljana smo v obdobju od leta 2017 do 2023 izvedli okoli 3000⁷ ur pravljic. Ta pravljичna doživetja so segala od klasičnih pripovedi do inovativnih pristopov, kot so animacije, kamišibaji, lutkovne predstave. Pravljичne ure so bile izvedene tudi v sklopu projektov, kot sta Bobri za starejše otroke (druga in tretja triada osnovne šole) ter Multi-kul-praktik. Pri zadnjem so bile ure pravljic oblikovane z namenom, da otroke povežejo z različnimi kulturami s pomočjo pesmi, legend in ustvarjalnih delavnic, ki so bile integrirane v pravljичne ure.

5.1 Primeri izvedbe ure pravljic z lutko

Otroci so nad lutkami navdušeni, ker se z njimi lahko pogovarjajo, se jim nasmejijo in se ob njih sprostijo. Pri pripovedovanju pravljic ima lutka poseben namen in različne vloge. Lahko pripoveduje pravljice, lahko je le pomočnik, lahko pride pravljico samo poslušat in se vmes pogovori z otroki. lutka nam pomaga tudi, ko je ni, saj jo z otroki lahko iščemo med uro pravljic (kot odmor med dvema pravljicama).

Jelena Sitar Cvetko je na izobraževalnih delavnicah *Pravljice in lutke* (2017) in *Lutka v knjižnici* (2021), ki smo ju imeli v Mestni knjižnici Ljubljana, povedala, da lutka nima nobenih omejitev. Vse zmore in vse ji je dovoljeno. Po želji lahko

⁷ Mestna knjižnica Ljubljana (2021). Povsod v mestu. Strateški načrt Mestne knjižnice Ljubljana za obdobje 2022–2026, str. 6.

spreminja svoje vloge, lahko plava, leti, poje, lahko je naš zavetnik ali kritik. Z lutko se počutimo močnejše in pogumnejše. In najlepše je to, da si jo vsak lahko privošči, potreben je le kanček domišljije in dobre volje.

V Mestni knjižnici Ljubljana imamo veliko kupljenih ročnih lutk, predvsem živali, ki so mimične lutke, saj se vse nataknejo na roko in odpirajo usta. Uporabljamo jih, ker imajo veliko moč nagovarjanja majhnih otrok, saj predstavljajo posrednika med njimi in odraslimi (Vogel, 2020). Včasih, za določeno pravljico ali lutkovno predstavo, ki jo uprizorimo, sami izdelamo lutke. Na pravljličnih urah lahko lutko uporabimo na več načinov. Lutka je lahko naš pomočnik in lahko počne vse, česar mi ne smemo. Lahko je nesramna in sitna, pa lutkarju tega nihče ne zameri, ker je to lutka, ki ima povsem svoje življenje. Lutka lahko sodeluje pri pravljici ali jo posluša. Včasih je lahko tudi lutka tista, ki pravljico pripoveduje, včasih pa lahko pomaga tako, da je ni in jo moramo poiskati.

Pred začetkom pravljичne ure, sploh preden prvič pokažemo določeno lutko, je treba razmisliti, kako jo bomo predstavili. Če je naša lutka maskota, ki se bo pojavila skoraj na vsaki uri pravljic, lahko njen trenutek v pravljici spremenimo v poseben dogodek (Krabbenhof, 2019).

Lutka kot pomočnik: Lutko kot pomočnika lahko uporabimo na dva načina. Lahko nam pomaga povedati pravljico, lahko pa je samo prisotna na pravljlični uri in se z otroki pogovarja med dvema pravljicama.

Moj zvesti pomočnik je običajno ročna mimična lutka volka, ki so ga otroci poimenovali Val, torej volk Val (slika 1). Njegova osebnost se povsem razlikuje od moje, saj je pogosto nesramen, boji se nenavadnih stvari in je popolnoma prepričan, da je strašen, čeprav otroci trdijo, da je ljubeč in/ali smešen. Dejstvo je, da velikokrat ne vem, kako se bo odzval na določene situacije, in je vse skupaj čista improvizacija. Z mano pride na pravljico tudi takrat, ko ni povezan z nobeno pravljico. Pomaga mi pridobiti pozornost otrok, ko prosi, če ga popraskajo po jeziku ali za ušesi. Otroke tudi umiri, ko jih prosi, če mu naredijo frizuro in ga čim bolj razkuštrajo. Pomaga mi pri razlaganju knjižničnih pravil, običajno tako, da vse pove narobe, otroci pa ga popravijo. Otroke tudi rad spravlja v smeh, ko jim čisto resno pripoveduje, da so prašički nevarni, saj so ga želeli pojesti, ali pa da je Rdeča kapica nesramna, saj nikoli ne pride na kosilo, ko se dogovorita, čeprav ji pripravi cel kotel tople vode, da bi se v njem pogrela. Običajno se pridejo vsi otroci posloviti od njega, pa tudi nešteto risb volka Vala smo že imeli razstavljenih v knjižnici.

V veliko pomoč je bil tudi pri izvajanju pravljličnih ur po ZOOM-u, na daljavo, kjer je otroke spravljal v smeh, ko se je poskusil stlačiti čez kamero, jih poskušal

uspavati s petjem in ko je pripovedovalko izrinil z ekrana. Veliko otrok ga je božalo na platnu ali na ekranu računalnika in vzgojiteljice iz vrtca Ig so po mailu izrazile navdušenje tudi nad takšno izvedbo pravljic.

Slika 1: Ročna mimična lutka volka; volk Val. (Vir: osebni arhiv avtorice)

Na popoldanskih urah pravljic se mi običajno pridruži lisica (lisička je bila do septembra 2023 maskota naših pravljичnih ur), da skupaj zapojemo pesmico *Lisička je prav zvita zver*, včasih nas spremlja na ksilofon. Po pesmici jo otroci vedno pridejo pobožat, potem pa napove pravljico in se usede ter skupaj z otroki posluša.

Glede na izbrano pravljico uporabljam tudi druge lutke. Kot pomočnike za izvedbo pravljice sem, poleg volka in lisice, uporabila tudi leva, slona, medveda, raco, krokodila, pingvina, gosenco (lastna izdelava), morskega psa, psa (lastna izdelava), zmaja ...

Preglednica 1: Primer izvedbe ure pravljic z lutko kot pomočnikom, ki ni del pravljice.

Primer izvedbe: LUTKA KOT POMOČNIK (ni del pravljice) in GLASBA GIBALNA SOCIALNA IGRA (kot sprostitev) Popoldanska pravljичna ura za mlajše otroke (2+) z igranjem	
Kraj	Knjižnica Prežihov Voranc (Vič)
Čas	november 2019

Trajanje	1 ura 20 minut
Število udeležencev	18
Starost udeležencev	1–6 let
Pravljica	Ovčka, ki prišla na večerjo (Smallman, 2008) Volkovi na večerji (Smallman, 2019)
Pripomočki	• ročni mimični lutki lisice in volka • ksilofon • miselne in grafomotorične igrače
Elementi	• pripovedovanje ob slikanici • glasba (petje in spremljava na ksilofon) • gibalna igra • igranje
Izvedba	Otroke pričakam s sramežljivo ročno lutko lisice, ker še ne pozna vseh. Po predstavljanju in deljenju štampiljk se otroci pogovorijo z lisico, jo pobožajo in ji povejo, da bomo peli pesmico Lisička je prav zvita zver. Lisica otroke (in starše) spremlja na ksilofon, zapojemo vse tri kitice. Potem naznani pravljico in se usede na stol poleg mene, da jo bo poslušala. Ker lisica ne pove naslova pravljice, otroci ugibajo, da bo pravljica zagotovo o volku. Tisti, ki prihajajo redno, se ob tem pozanimajo, če nas bo obiskal tudi volk Val. Povem jim, da je Val trenutno zadržan, da pa je obljubil, da pride pozneje. Prva pravljica je Ovčka, ki je prišla na večerjo. To je pravljica o volku in ovčki ter o tem, kako se med njima splete prijateljstvo. Pripovedujem jo na pamet, otrokom pa ob pripovedovanju kažem slike v slikanici. Pravljica jim je bila zelo všeč, vmes so se smejali, se bali za ovčko in bili na koncu veseli, ker se srečno konča. Ker jim je bila pravljica tako zanimiva, da so po njej popolnoma tiho, očitno še vedno potopljeni vanjo, obsedeli pred mano, sem pravljico podaljšala v drugo pravljico, ki je nadaljevanje prve. Druga pravljica je bila Volkovi na večerji. Pripoveduje o tem, kako je volk ovčko predstavil svojim prijateljem, kako so se gozdne živali bale, da jo bodo skupaj pohrustali, in kako je ovčki uspelo povezati obe skupini, da na koncu skupaj preživijo večer ob pravljicah in se spoprijateljijo. Čeprav so bili otroci mlajši, mi je uspelo do konca druge pravljice vzdrževati pozornost skoraj vseh. Nekaterim so oči že uhajale k moji pravljичni vreči, ker se je nekaj v njej začelo premikati in je ven gledal šop dlak. Ugotovili smo, da je bil volk Val ves čas prisoten, ampak je spal v vreči. Otroci so ga navdušeno pozdravili, ga prišli pocrklat in ga, na volkovo prošnjo, popraskali tudi po jeziku, kar je naredilo vseh 18 otrok. Mlajši, tisti do treh let, so ga vsi objemali, volk pa je vsakega požgečkal z repom. Ker se je volku zdelo, da so otroci predolgo sedeli, je predlagal igrico. Otroci so bili takoj za. Volk je razložil pravila (šlo je za priredbo igre poplava, potres, letala). Če je rekel »Rdeča kapica«, so morali otroci počepniti, ker je tako čepela Rdeča kapica v volkovem trebuhu,

Izvedba	ko jo je pogoltnil. Če je rekel »kozliček«, so morali čisto pri miru obstati, ker je tako stal kozliček v uri, ko se je skrival pred volkom. Če pa je rekel »prašiček«, so se morali uleči na tla v položaj zarodka in si pokriti glavo, ker se je tako prašiček skrival pred volkom. Celo igro vodi volk, sodelovati pa moram tudi jaz. Najprej nas premiga, ker izmenično ponavlja »kozliček« in »Rdeča kapica«. Ko se mu zdi, da smo se dovolj premigali, približno 15-krat ponovi »prašiček«, dokler se vsi otroci, ležeči na tleh, ne začnejo smejeti, in takrat jih zmede, ko reče »kozliček«. Ker se jih večina zmoti, volk ugotovi, da je čas za igranje z igračkami. Volk vodi razdeljevanje in razporejanje igrač, potem pa se pride igrat z vsakim od otrok in se z njim tudi pogovori. Igra je sicer prosta, a volk trikrat obkroži sobo in igrače. Otroci so imeli za igranje na voljo lesen grad s pripadajočim pohištvom in prebivalci, igro Formentera, kjer morajo iz manjših likov sestavljati večje, igro, kjer z magneti premikamo like in jih moramo postaviti na pravo mesto ... Otroci so se z veseljem igrali z volkom, ga hranili z lesenim sadjem in ga prosili za pomoč pri kakšni stvari. Prosta igra je trajala približno pol ure, potem pa smo skupaj pospravili igrače (še vedno sem igrala volka) in volk jim je razdelil spremljevalne aktivnosti (vse vezane na pravljice), labirint (volkovom je treba pomagati do ovčke in zelenjavne juhe) in grafomotorične vaje (volku je treba pomagati najti izgubljeno ovčko v gozdu), ki so jih vzeli domov. Vsi otroci so se prišli posloviti od volka in ga objet.
Analiza	Ročna mimična lutka lisice je otroke sprostila že na začetku, ko je priznala, da jo je strah, in so jo zato vsi spodbujali. Na ta način so se povezali med sabo, ker so imeli skupen cilj – lisico prepričati, da niso strašni. Pesem na začetku je ustvarila povezano vzdušje, tudi zato, ker je vse malo skrbelo za lisico, ali bo zmogla odigrati pesmico na ksilofon. Ker je bilo pripovedovanje pravljice izvedeno na pamet, ob slikanici, je imela pripovedovalka stalen stik z občinstvom in je lahko odreagirala na njihove reakcije ter prilagodila pravljico dotičnemu občinstvu. Vedela je, kdaj mora začeti s prvo pravljico in ravno tako je spontano prestavila prihod volka, ker so se otroci vživeli v pravljico. Ročna mimična lutka volka da otrokom (s crkljanjem) občutek bližine (nekateri so zaradi volka objeli še pravljíčarko), poleg tega pa se znebijo vsakega strahu, ko jih volk prosi, da ga popraskajo po jeziku, in pridno drži odprt gobec. Gibalna igra, ki jo je predlagal volk, jih je razmigala in razvedrila. To so po dolgem sedenju potrebovali in z veseljem so sodelovali. Poleg tega so se volku in pravljíčarki smejali, ko sta se motila, kar je spet pozitivno vplivalo nanje. Vse to pripelje do skupnega igranja. Otroci so se sproščeno igrali med sabo, čeprav se prej nekateri niso poznali, saj so jih glasba, pripovedovanje in lutke povezale. Pa tudi volk je precej pomagal, ko je hodil od enega do drugega in jih zabaval s svojimi domislicami (primer: otroke je prepričeval, da so stolpi njegova posoda, vitezi in princeske v njih pa njegova hrana; skupaj z otroki je tekmoval, komu bo uspelo s pihanjem podreti stolp iz kock).

Slika 2: Otroci med igranjem po pravljici. Lesena igrača grad in leseno sadje, s katerim so hranili volka. (Vir: osebni arhiv avtorice)

Preglednica 2: Primer izvedbe UP s poligonom in petjem (Črni pes) ter z lutko kot pomočnikom, ki je del pravljice (Princesa v papirnati vrečki).

Primer izvedbe: LUTKA KOT POMOČNIK (je del pravljice) POLIGON IN GLASBA (kot del pravljice) Popoldanska pravljичna ura za mlajše otroke (2+) z igranjem	
Kraj	Knjižnica Prežihov Voranc (Vič)
Čas	oktober 2017
Trajanje	1 ura 40 minut
Število udeležencev	20
Starost udeležencev	1,5–6 let
Pravljica	Črni pes (Pinfold, 2013) Princesa v papirnati vrečki (Munsch, 2012)
Pripomočki	Črni pes: • doma narejena lutka psa (slika 3) • posoda • tobogan • tunel Princesa v papirnati vrečki: • ročna mimična lutka zmaja (slika 3)
Elementi	• pripovedovanje ob slikanici • glasba (petje) • gibalna igra (poligon) • igranje

Izvedba	Obe izbrani pravljici imata zlato hruško, znak za kakovostno branje. Otroke pričakam sama, obe lutki sta skriti, postavljen pa je poligon, ki ga takoj opazijo. Na začetku jih opozorim, da je poligon del pravljice, zato naj se usedejo in počakajo. Ubogajo. Potem, ko razdelimo štampiljke, se pogovorimo o strahu. Nekateri otroci priznajo, da se česa bojijo, sploh potem, ko povem, da se sama bojim pajkov. Prva pravljica, Črni pes, govori o tem, kako se nam stvari, ki se jih bojimo, vedno zdijo bolj strašne, kot so v resnici, in o tem, kako strah premagati. Zgodbo pripovedujem na pamet, otrokom pa kažem slike iz slikanice. Za vsako od oseb družine Korajža uporabim drugačen glas. Že na začetku se otroci smejejo, ko je črni pes vedno večji. A ko najmlajša članica družine, Mala, stopi ven in zagleda črnega psa ter jo ta povoha, vsi umolknejo. Mala se ne ustraši, psa izzove, da ji sledi. Ob vsakem delu, gozdu, jezeru in igrišču, pojem pesmico, kot jo poje Mala. Besedilo je iz slikanice, melodijo sem si izmislila sama. Ko Mala srečno prispe nazaj do hiše in se je črni pes tako zmanjšal, da ji lahko sledi skozi vratca za mačke, ga Mala na drugi strani vrat ujame pod posodo. Enako storim tudi jaz, s tem da otroci ne vidijo, kaj se skriva pod posodo. Jih pa zelo zanima. Ko končno dvignem posodo, se pod njo skriva majhen črn kuža domače izdelave. Vsi ga pridejo pobožat, pravijo, da je mehek in ljubeč, nikakor ne strašen. Vsi mi povejo, da jih ni bilo nič strah in da bi ravnali kot Mala. Po pravljici jim dovolim uporabiti poligon – tobogan in cev, skozi katero se morajo splaziti. Najprej morajo obkrožiti cel poligon v eno smer, se spustiti po toboganu, se splaziti kozi cev, in nato obkrožiti poligon v drugo smer. Pri kroženju se nam je malo zatikalo, ampak je na koncu steklo. Zahtevali so, da pojem pesmico, ki jo je Mala pela, ko sta se s psom preganjala po igrišču, kar je poligon predstavljal. Ustregla sem jim in približno desetkrat odpela pesmico. Ko so šli vsi čez poligon, sem jih povabila na drugo pravljico. Druga pravljica, Princesa v papirnati vrečki, je pravljica o pogumu in o tem, da ni pomembno, kako smo videti. Tudi to pravljico pripovedujem na pamet, ob slikanici, ob meni pa je vreča z ročno mimično lutko zmaja (česar otroci ne vedo). Prvi del povem brez lutke, zmaja iz vreče privlečem, ko se v pravljici prikaže iz votline. Potem igram princeso Elizabeto in se pogovarjam z zmajem. Ko Elizabeta zmaja tako izmuči, da zaspi, ga, zvitega v klobčič, položim pred sabo na tla. To je za otroke velika skušnjava, želijo si ga pobožati, a jih hkrati zelo zanima, kako se pravljica konča. Ker se princesa in princ ne poročita, se najprej pogovorimo o tem. Otroci ugotovijo, da ljubezen ne more sloneti samo na zunanjem videzu, in se na koncu vsi strinjajo, da je Elizabeta naredila prav in je princ bedak. Potem jih vprašam, če si kdo upa pobožati zmaja. Vsi! Božajo ga, mu preštejejo kremplje in zobe ter ugotovijo, da ima samo štiri zobe zato, ker mora biti prostor za ogenj. Na koncu se zmaj prebudi, vse poččegeta z repom in jih odpelje na igranje (to poteka podobno kot pri prvem primeru (preglednica 1), s to razliko, da se z otroki igra zmaj). Na koncu imam za otroke spet pripravljene spremljevalne aktivnosti za domov: labirint (Elizabeti je treba pomagati najti pot do zmaja), pobarvanko (zmaj), grafomotorične vaje (z Malo in črnim psom) ter risanje (črni pes). Vsak vzame od vsake po eno (ali pa še kakšno za bratca ali sestro) in spet se vsi poslovijo od zmaja, ki že skoraj spi.
---------	--

Analiza	Pogovor o strahu in pogumu na začetku pravljичne ure je otroke spodbudil k razmišljanju o tem, da so stvari, ki se jih bojimo, veliko strašnejše, če jih z nikomer ne delimo in se z njimi ne soočimo. Poleg tega so videli, da bati se nečesa ni nič nenavadnega ali sramotnega, saj je tudi pripovedovalka priznala svoj strah pred pajki, opogumili pa so se tudi nekateri starši in stari starši. Naučili so se tudi, da je težave lažje reševati skupaj. Obe pravljici je pripovedovalka pripovedovala na pamet, kar ji je dalo neprekinjen stik z občinstvom in se je lahko ustrezno odzivala nanj. Obe pravljici sta smešni, zato so se otroci smejali tudi med pripovedovanjem, prav tako jim je bilo všeč petje, ki je vsakič znova pritegnilo vso pozornost na pripovedovalko. Po prvi pravljici (<i>Črni pes</i>) se otroci sprehodijo čez poligon. Na ta način podoživijo del pravljice, kar se kaže v njihovih prošnjah pripovedovalki, da pōje pesmico, ki paše zraven, in v tem, da med poligonom razpravljajo o tem, kako velik je bil črni pes in ali bi se ga kdo od njih ustrašil. Poleg tega se med obema pravljicama razmigajo in se potem spet osredotočijo. Pri obeh pravljicah je uporabljena lutka. Pri prvi je lutka majhna, doma narejena (pes) in ni mimična. A ker jo pripovedovalka skrrije pod posodo, ustvari napeto vzdušje in otroci komaj čakajo, da pokaže, kaj se skriva pod posodo. V drugi pravljici je lutka mimična (zmaj) in precej večja (pripovedovalki v določenem trenutku sedi na eni roki in se ovija okoli njenega vratu). Tudi ta lutka ima popolno pozornost, ko se prikaže, in od tistega trenutka pa do konca pravljice bi slišali iglo pasti na tla, tako tiho so bili otroci. Hkrati pa jim je lutka zmaja spodbudila radovednost in sprožila ugibanja o tem, zakaj ima samo štiri zobe. Na ta način so otroci razmišljali in skupaj, v sodelovanju, reševali problem. Celotna pravljіčna ura je otroke spet pripeljala do sproščenega igranja, ki ga je začnil še zmaj, ki je otroke žgečkal z repom in pridno sodeloval v igri, ko so mu ukazali, da naj straži grajsko dvorišče.
-----------------------	---

Slika 3: Ročna mimična lutka zmaja (za pravljico *Princesa v papirnatih vrečki*) in doma izdelana lutka črne psa (za pravljico *Črni pes*). (Vir: osebni arhiv avtorice)

Slika 4: Med pogovorom po koncu pravljice *Princesa v papirnati vrečki*, 2. a in 2. b razred OŠ Ig na obisku v knjižnici Ig. (Vir: občinsko glasilo *Mostiščar*, 28(5), 17)

Lutka kot pripovedovalec: Tudi v tej vlogi nastopa volk Val. Včasih ga otroci sami prosijo, da pove pravljico, včasih pa se sam odloči, da je to potrebno. Običajno je to takrat, ko so nemirni. Kadarkoli potegnem ven ročno lutko svojega zvestega pomočnika, volka Vala, se otroci umirijo, ker vejo, da bo kaj ušpičil. Tudi njegove pravljice poslušajo zelo radi. Včasih volk pripoveduje pravljice iz slikanice (čeprav ne vedno do konca ali pa si izmisli svoj konec), včasih si pravljico izmišljuje sproti, s pomočjo otrok, včasih pa pove katero od znanih pravljic, ampak jo priredi. Vse pa so, brez izjeme, povezane z volkovi.

V vseh zgoraj naštetih primerih je lutka volka pripomoček (ali pomočnik) za umirjanje in povezovanje otrok. To zadnje se zgodi, ko volk pravljico razlaga po svoje ali pa noče povedati konca in ga cela skupina otrok, tudi če se predtem niso poznali med sabo, uči, kaj je prav in kaj ne. Poleg tega pa se zraven vsi, otroci, volk, starši, stari starši, vzgojiteljice in pripovedovalka, zelo zabavajo.

Lutka, ki je ni: V okviru projekta Ciciuhec,⁸ ki ga izvaja Mestna knjižnica Ljubljana, grem večkrat tudi na obisk v vrtec. Kadar so otroci sramežljivi, ob vstopu v njihovo igralnico vprašam: »Je že tukaj?« Ob tem so običajno vsi radovedni, o kom govorim. Razložim jim, da sva bila s pomočnikom, volkom Valom, dogovorjena, da se dobiva v vrtcu. Povejo mi, da ga še ni. Ker sem prepričana, da bi že moral priti, jih prosim, če lahko pogledajo po igralnici, da ni kje zaspal, ker je res velik lenuh. Ob tem se otroci običajno že smejiijo, se med sabo pogovarjajo o volku in mi pomagajo pregledati igralnico ter dajejo tudi predloge, kam vse bi se še lahko skril (tako smo pregledovali tudi koše za smeti, pa stranišča in svoje žepe).

⁸ Ciciuhec je bralno-poslušalni projekt, ki ga Mestna knjižnica Ljubljana organizira vsako leto od oktobra do aprila, v sodelovanju z vrtci. V okviru projekta pravljicarke in pravljicarji izvajajo ure pravljic v knjižnici ter hkrati otroke poučujejo o knjižnici in njenih pravilih. Najmlajše otroke običajno obiščejo v vrtcih. Otroci pa s starši ali vzgojiteljicami v vrtcu celo leto berejo ter na koncu za nagrado prejmejo priznanje in medaljo.

Prej ali slej eden od otrok opazi, da imam s sabo tako nahrbtnik kot vrečo, in začnejo spraševati, ali je volk notri. Če se to zgodi kmalu na začetku, jih prepričujem, da ni mogoče, in iščemo naprej, če se zgodi pozneje, pa hitro popustim in pogledamo v vrečo. Seveda je tam. Spi. Ko ga končno prebudimo in ga vprašamo, zakaj se ni držal dogovora, se vedno brani, da je bil točen, čeprav je spal. Seveda se otroci ob njegovih izgovorih spet zabavajo in ga še sami kaj vprašajo. Ob tem se volk velikokrat spomni, da sem mu med vlečenjem iz vreče pokvarila frizuro, in otroci jo pridejo popraviti. Včasih pravi, da ga od spanja srbi jezik, pa ga pridejo otroci pobožat in tako se vsi sprostimo ter lahko začnemo s pravljico.

Sem pa tja se zgodi, da se nihče ne spomni na mojo vrečo. Takrat začnemo s pravljico, pa se po njej spet spomnimo na volka, pogledamo skozi okno, če že prihaja. Kadar ni nihče pozoren na vrečo, nadaljujem s pravljico uro in volk pride ven na koncu, za pogovor o knjigah in slovo. Včasih pa med pravljicama kateri od otrok ugotovi, da imam vrečo, in volk se prikaže vmes. Malo se crklja z otroki, oni mu povejo kakšno novo stvar, potem pa gre tudi volk poslušat pravljico.

Lutkovna predstava: Manjšo lutkovno predstavo lahko izvedemo sami, bolj kompleksne pa v sodelovanju s sodelavci. Za lutkovno predstavo smo lutke vedno izdelali sami. Tudi scenografijo, pripomočke in oblačila smo izdelali sami. Vedno smo tudi besedilo napisali sami, pa naj je bila to priredba že znane pravljice, slikanice ali pa popolnoma nova zgodba.

Pomembno je, da se z lutko (ali lutkami), ki jih bomo igrali, dobro spoznamo. Povedati nam morajo, kakšen bo njihov značaj in kakšna je njihova življenjska zgodba. Kdo so njihovi prijatelji ter kakšen je odnos do njih. Zelo pomembno je tudi, da se z lutko najdemo na odru in med sceno. Za lutkovno predstavo je potrebne precej vaje, da vse teče, kot je treba.

Dobra lutkovna predstava za otroke je umetniška stvaritev z več sloji, do tega lahko pride samo ob popolnem angažiranju vseh sodelujočih umetnikov. Vsi skupaj oblikujejo sporočilo, ki ga gledalci večkrat doživijo bolj čustveno kot razumsko (Korošec in Majaron, 2002). Pri sporočilu sodelujejo vsi, od scenografa, lučkarja, glasbenikov in pevcev do igralcev, ki igrajo lutke.

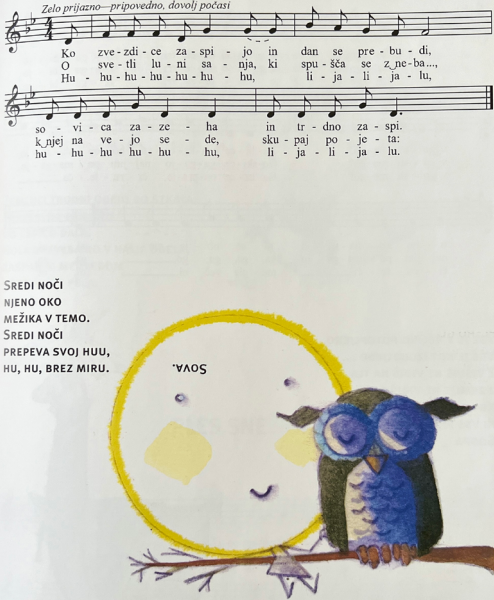
Za enostavno predstavo lahko uporabimo samo eno lutko. Tak primer je bila pravljica *Hoot Owl, Master of Disguise*⁹ (Taylor, 2016). Pred samo pravljico sem povedala uganko, da so otroci ugotovili, o kateri živali bo govorila pravljica.

⁹ Slikanica ni prevedena v slovenščino; prevod naslova bi se glasil približno tako: *Sovica Skovik, mojstrica preoblek*.

Uporabila sem ročno lutko sove in naredila kostume, ki jih je sova uporabljala v pravljici. Sodelovale so še tri preproste, ploščate lutke na palici, s katerimi so mi pomagali otroci. Za konec smo se naučili še pesmice *Uspavanka za sove* (slika 5), da smo sovico uspavali.

USPAVANKA ZA SOVE

Zelo prijazno – pripovedno, dovoli počasi

Ko zve - zdi - ce za - spi - jo in dan se pre - bu - di,
O sve - tli lu - ni sa - nja, ki spu - šča se z ne - ba...,
Hu - hu - hu - hu - hu - hu, li - ja - li - ja - lu,

so - vi - ca za - ze - ha in tr - dno za - spi.
k njej na ve - jo se - de, sku - paj po - je - tar,
hu - hu - hu - hu - hu - hu, li - ja - li - ja - lu.

SREDI NOČI
NJENO OKO
MEŽIKA V TEMO.
SREDI NOČI
PREPEVA SVOJ HUU,
HU, HU, BREZ MIRU.

SOVA

Slika 5: Note in besedilo pesmi *Uspavanka za sove* in uganka o sovi.
(Vir: Voglar, M. (2005), *Krampata, campata*, str. 11, Mladinska knjiga)

Za primer kompleksnejše lutkovne predstave bomo vzeli predstavo *Trije prašički* (slika 6), ki jo je spisala Barbara Kaiser iz Knjižnice Prežihov Voranc (v nadaljevanju KPV). Iz nogavic in musgumija je izdelala vse lutke (trije prašički in pes) ter zasnovala celotno sceno (ena kartonasta škatla, spremenjena v hišice, vsaka od treh stranic je predstavljala hišo enega prašička (slamnato, leseno in opečnato), zadnja pa je bila odprta v kuhinjo prašičke Rozi). Lutkovno predstavo sva uprizorili dve zaposleni iz Knjižnice Prežihovega Voranca, vsaka je igrala dve lutki in vse se je zgodilo na zelo majhnem prostoru. Otrokom je bila predstava všeč, vedno so se smejali in pogovarjali s prašički. Odrasli so večkrat prišli povedat, da je predstava zanimiva tudi zanje. Vsi so bili navdušeni nad sceno in lutkami ter predstava se je običajno končala z božanjem prašičkov.

Preglednica 3: Primer izvedbe UP z lutkovno predstavo.

Primer izvedbe: LUTKOVNA PREDSTAVA (Zgodba o treh prašičkih) Popoldanska pravljica ura za otroke (4+)	
Kraj	Knjižnica Prežihov Voranc (Vič)
Čas	januar 2018 (več ponovitev v letih 2017–2020)
Trajanje	45 minut
Število udeležencev	46
Starost udeležencev	3–10 let
Pravljica	Trije prašički (angleška ljudska pravljica, 2008) Trije prašički (lutkovna predstava v priredbi Barbare Kaiser in Maje Šefman)
Pripomočki	• doma narejene ročne lutke treh prašičkov in psa (nogavice, musgumi) • doma narejena celotna scena: ena kartonasta škatla, spremenjena v hišico, pri kateri je vsaka od treh stranic predstavljala hišo enega prašička, na zadnji pa je bil pogled v kuhinjo, in vsi pripadajoči deli: očala iz kosmatenih žičk, medalja, kost iz kartona, tulipani, solata, polž, miza, plakat za pregled vida
Elementi	• pripovedovanje • lutkovna predstava (dve igralki, štiri lutke) • petje • iskanje kode • spremljevalne aktivnosti
Izvedba	Otroke sta pričakala scena (slamnata hišica na mizi) in pes, ki jih je že na začetku spraševal, če jejo solato. Pred hišico sta bili odprta knjiga in pujsa Rozi, ki jo je brala. Ko so se otroci posedli, se je predstava lahko začela. Kmalu sta na oder pridivljala Robi in Rudi (preostala dva pujsa) in Rozi prosila, da jima pove pravljico o treh prašičkih. Ker so jo prosili tudi otroci, jim je ustregla, a je ni povedala sama, nalogo je dodelila svoji igralki, Barbari, ki je zgodbo pripovedovala na pamet, prašički pa so tu in tam dodali kakšen medklic in skupaj z otroki pihali. Po zgodbi je Rozi Rudija in Robija prepričala, da zaigrajo še tisto, kar se jim je zgodilo in je po Rozinem mnenju smešno, po njunem pa grozljivo. Sledilo je še nekaj smeha, ko je Robi vse prisotne prepričeval, da v zadnji vrsti sedi njegova mama. Zgodba o treh prašičkih, ki sva jo odigrali, je precej spremenjena in prirejena. Namesto volka nastopa pes, sestradan, zato je izgubil moralni kompas in išče hrano tudi v tujih hišah. Robi, pujs s slamnato hiško, je odličen športnik, ki samo trenira, Rudi, pujs z leseno hišico, je vrtnar in zaljubljen v Rozi, pujs z zidano hiško. Rozi odlično kuha in zato se Rudi in Robi velikokrat kar sama povabita k njej na kosilo. Zgodba teče tako, da psa prinese tako mimo slamnate kot tudi lesene hišice in oba pujsa sta prepričana, da sta videla volka,

Izvedba	zato se zatečeta k Rozi in ji prepovesta odpirati vrata. Rozi ju ne poslušata in sestradani pes tako prisede k trem pujskom. Oba ga prepričujeta, da je imel veliko srečo, da ni srečal volka, pa Rozi in pes kmalu ugotovita, da sta tako Rudi kot Robi narobe videla. Seveda so vsi ti prizori, ko se ustrašita psa, pa pobegneta k Rozi in celoten pogovor o volku, otrokom zelo zabavni in se precej nasmejijo ter nemalokrat vpijejo, da je to pes, ne volk. Skratka, Rozi ugotovi, da ima že dolgo prav in oba prijatelja potrebujeta očala. Nekaj časa se še branita in iščeta izgovore, a na koncu popustita in dobita očala. Ta imajo velik vpliv: Robiju končno uspe zmagati na maratonu, Rudi pa opazi, da ima na vrtu polže, in tukaj se pes takoj javi, da jih bo odstranjeval, če lahko živi pri njem, Rozi pa mu bo kuhala. Vname se še ena debata o francoski kuhinji in polžih, potem pa se Rozi spomni, da je Robi omenjal mamo. Te ni nikjer, zato jo gredo skupaj iskat in pes pod novoletno smrekico odkrije zaklenjeno skrinjo. Zaklad! Ampak ključavnica je na kodo, poleg pa listek z nekaj nesmiselnimi stavki. Otroci kmalu ugotovijo, kam jih stavki peljejo, in odklenemo skrinjo. V njej so otroci dobili barvice in nekaj nalog na temo treh prašičkov: postavi pravljico v pravi vrstni red in grafomotorične vaje. Preden se pujski in pes dokončno poslovijo, zapojejo pesmico <i>Hopsasa Pujasa</i>, naučijo še otroke in se poslovimo ob petju.
Analiza	Že znana pravljica o treh prašičkih da otrokom občutek varnosti. Vedo, kaj se bo zgodilo, in ni nobenih presenečenj. Poleg tega jo pripovedovalka pove na pamet in ima spet pristen stik z občinstvom, da se lahko odzove na njihove reakcije ali razpoloženje. Sama lutkovna predstava je zasnovana humorno, kar je bilo večkrat potrjeno s smehom občinstva, ne samo otrok, tudi odraslih. Po vsaki predstavi se je pri izvajalkah oglasil kateri od staršev in jima povedal, da je bilo zanimivo tudi za odrasle. Vsaka od izvajalk igra dva lika, ki imata popolnoma različni osebnosti, zato skačeta od ene do druge, veliko pa je vpletene tudi improvizacije, ker se odzivata na reakcije otrok, in otroci se na ta način počutijo vključene in pomembne. Sama pesmica je priredba, s povsem novim besedilom, ki v glavnem povzema, kaj pujsi radi počnejo. Otroke nasmeji, kar je zdravo, poleg tega si urijo spomin, ko se pesmico skupaj učijo, in ker jo morajo skupaj zapeti, se spet učijo sodelovanja. Pri iskanju kode otroci razmišljajo in se učijo reševati uganke. Poleg tega morajo tudi sodelovati, ker je treba rešitev povedati soglasno in se morajo z njo vsi strinjati. Samo iskanje kode je tako izziv in zabavna dejavnost, ki je na koncu nagrajena z »zakladom« v skrinji. Ker pujsi dobijo očala in so nad njimi zelo navdušeni, otrokom predstava sporoča, da priznanje pomanjkljivosti ali težave vodi do rešitve. Prav tako jim sporoča, da je vsak drugačen, poseben in da je to dobro. Sporoča tudi, da ima vsak kakšno pomanjkljivost ali težavo ter da je težave lažje reševati, če imamo pomoč.

Slika 6: Lutkovna predstava *Zgodba o treh prašičkih*, scena na zidani hišici, *Robiju* je ravnokar uspelo priklicati Rozi. (Vir: arhiv slik Knjižnice Prežihov Voranc)

5.2 Primeri izvedbe ure pravljic s kamišibajem

V Mestni knjižnici Ljubljana imamo butaj in več zgodb tudi za izposajo, naše pravljicarke izvajajo kamišibaj tako s svojimi slikami kot s kupljenimi. V času pandemije covid-19 smo nekaj kamišibajev tudi posneli in jih objavili na svojem YouTube kanalu. Ker v tistem času obiski v vrtcu niso bili dovoljeni, je bil neke vrste kamišibaj izveden tudi na pravljličnih urah v živo po ZOOM-u. V tem primeru je izvajalka slike naložila v PowerPoint, namesto odpiranja vratc butaja je bil dodan prehod zavesa s črnine na prvo sliko. Ob začetku pripovedovanja je delila zaslon in ob pripovedovanju menjavala slike. Na tak način so bile izvedene pravljice *Lahko noč za medveda* (Becker, 2013), *Mišek Julijan* (Todd-Stanton, 2019), *Sitnobe sitne* (Flood, 2015) in *Tigrova preproga* (Rose, 2012). Otrokom je bilo zelo všeč. Ker so v vrtcu sliko projicirali na platno, se jim je zdelo, kot da so v kinu.

Slika 7: Butaj z odprtimi vratci in podobo iz pravljice. (Vir: osebni arhiv avtorice)

Otroci so se s tem učili, da je tudi ilustracija zelo pomemben del pravljice. Pomankljivost pri izvajanju v živo po ZOOM-u je bila, da otroci niso videli pripovedovalke. Ona je sicer otroke videla in se je lahko odzivala, otroci pa so slišali samo njen glas in videli ilustracije, zato je morala pripovedovalka vse, tudi miko telesa in obraza, ponazoriti z glasom.

Slika 8: Izvedba kamišibaja Rokavička v enoti Hribček (vrtec Ig). (Vir: osebni arhiv avtorice)

Preglednica 4: Primer izvedbe UP s kamišibajem.

Primer izvedbe: KAMIŠIBAJ Ura pravljic v okviru projekta Ciciuhec v vrtcu Ig za otroke prvega starostnega obdobja (1–3 leta)	
Kraj	Vrtec Ig, enota Hribček
Čas	marec 2024
Trajanje	30 minut
Število udeležencev	20
Starost udeležencev	1–3 leta
Pravljica	Rokavička (ukrajinska ljudska pravljica, 2014) Princesa, vitez in pajek (Guigue, 2023)
Pripomočki	• kamišibaj (butaj (kovček) in slike) • ročna mimična lutka volka • ročna lutka pajka
Elementi	• kamišibaj • pripovedovanje • iskanje

Izvedba	To je bila izvedba pravljicne ure za najmlajše, stare od enega do treh let, zato je z mano v igralnico že vstopil volk. Otroke je pozdravil in naju oba predstavil ter povedal, zakaj sva prišla. Takoj ko so ga otroci zagledali, so se začeli smehljati in nekateri celo smejati, zato si je volk vzel svobodo, da je obkrožil celotno občinstvo in se pustil božati, praskati za ušesi in po jeziku, sem in tja pa je tudi koga požgečkal z repom. Potem je napovedal pravljico. Pravljico <i>Rokavička</i> sem povedala kot kamišibaj (Die Fünf im Handschuh, 2017). Otroci so čisto tiho spremljali pravljico od začetka do konca in oči so od slik umaknili samo takrat, ko se jim je zdelo, da pripovedovanje zahteva, da preverijo tudi pripovedovalko. Po pravljici je spet vskočil volk in otroke povabil k sebi, da so se malo pretegnili in se spet pocrkljali z njim. Potem se je volku zdelo, da bi lahko poslušali še eno pravljico, tako s knjigo, ker sva vendar iz knjižnice. Pravljica <i>Princesa, vitez in pajek</i> je taka, da so morali otroci sodelovati in pomagati. Tako so poskušali prestrašiti pajka, ga odpihniti in potem smo ga skupaj iskali po tleh. Ker nikakor ni hotel iz pravljice, sem ga na koncu le potegnila iz vreče (ročna lutka) in smo ga vprašali. Govoril ni, je pa veliko kazal in se potem sprehodil do vsakega otroka. Otroci so ga božali, nekateri pa so dovolili tudi, da jih poboža on. Potem so nam starejši otroci zapeli še pesem o pikapolonici in nam zaželeli srečo. Po pesmici smo se vsi trije poslovili in večina otrok je prišla pobožat ali objet pajka ali volka ali oba.
Analiza	Ker otroci pripovedovalke še niso poznali, je mimična lutka volka prebila led, otroke sprostila in jim dala občutek varnosti. Že znana pravljica o <i>Rokavički</i> je občutek varnosti še potrdila, ker so jo otroci poznali in so vedeli, kaj se bo zgodilo. Pripovedovalka je pravljico pripovedovala na pamet, ob kamišibaju, zato je lahko opazovala občinstvo in se nanj ustrezno odzivala. Otroci so vso svojo pozornost posvetili ilustracijam in na ta način spoznavali tudi pomembnost vizualne umetnosti. Pri pravljici <i>Princesa, vitez in pajek</i> so se otroci počutili pomembne, ker so morali pri pravljici sodelovati. Sodelovanje jih je še dodatno povežalo in jih sprostilo. Temu je bila namenjena tudi lutka pajka, ki jih je s svojim kazanjem spravljala v smeh. Na koncu so se otroci sami ponudili, da zapojejo pesmico, kar kaže na to, da so pripovedovalko sprejeli in so se z njo dobro počutili.

5.3 Primer izvedbe ure pravljic kot gledališka predstava

V Mestni knjižnici Ljubljana smo izvedli kar nekaj amaterskih gledaliških predstav, kjer smo sodelovali samo zaposleni v Mestni knjižnici Ljubljana. V preteklih sedmih letih so bile izvedene predstava *Muca Copatarica* z ročnimi lutkami (Knjižnica Bežigrad, v nadaljevanju KB), lutkovna predstava *Trije prašički* (Knjižnica Prežihovega Voranca), lutkovna predstava *Zrcalce* (KB), *Kekec*, ki so jo odigrale zaposlene v KB, in *Petelinja suknja* v izvedbi zaposlenih v Knjižnici

Prežihovega Voranca. Vse predstave so bile pripravljene za obisk dedka Mraza, potem pa večkrat ponovljene v drugih enotah Mestne knjižnice Ljubljana.

Zadnja predstava je bila izvedena v decembru 2022, in to je bila *Petelinja suknja*. Zaposlene iz Knjižnice Prežihovega Voranca so jo pripravile za obisk dedka Mraza. Besedilo je priredila in spisala Barbara Marinčič, skupaj je v igri igralo pet zaposlenih, še več pa jih je sodelovalo pri scenografiji, kostumih in glasbeni spremljavi. Tudi ta predstava je bila med otroki dobro sprejeta, ker je bilo kar nekaj komičnih vložkov.

Ugotovili smo, da so taki projekti dobri tudi za zaposlene, saj se med vajami in načrtovanjem ter samo uprizoritvijo zelo povežejo. Ker predstave večinoma gostujejo tudi po drugih enotah, na ta način zaposleni spoznavajo še te in zaposlene v njih ter se povezujejo prek meja območnih knjižnic.

Preglednica 5: Primer izvedbe pravljíčne ure kot gledališke predstave (*Petelinja suknja*).

Primer izvedbe: GLEDALIŠKA PREDSTAVA (Petelinja suknja) Ura pravljíc pred obiskom dedka Mraza	
Kraj	Knjižnica Prežihov Voranc (Vič)
Čas	december 2022 (več izvedb)
Trajanje	45 minut
Število udeležencev	60+
Starost udeležencev	0–60 let
Pravljica	Petelinja suknja (Anja Štefan) v priredbi Barbare Marinčič
Pripomočki	• doma narejeni kostumi (vsak je poskrbel za svojega) • kostanj • košara z gosjimi jajci • kost • suknja
Elementi	• pripovedovanje • gledališka predstava • petje • glasba
Izvedba	Scena je bila preprosta. Na desni strani je bil s kredo narisana kurnik in zraven prilepljena jajca iz stiropora. Po osrednjem delu je bila pogrnjena preproga, na njej pa miza in fotelj, ki sta se za gozdno sceno umaknila. V ozadju osrednjega dela je bila bela plahta za senčno gledališče, levo in desno od nje tabli, porisani in polepljeni z listi, levo pa še obešalnik, spremenjen v drevo. Zgodba se je začela, ko je goska stopila med gledalce od zadaj in zaloputnila z vrati. S tem smo takoj pridobili pozornost gledalcev. Goska je potem zbudila petelina in šla štet svoja jajca.

Izvedba	Zgodba potem teče naprej, kot jo poznamo, boter petelin gre v gozd po kostanj, in ker mu postane vroče, suknjo obesi na drevo. Vmes ga sreča goska, se malo pogovorita, goska naredi <i>selfie</i> s telefonom in odide do volka. Petelin kmalu spozna, da suknje ni, išče jo in išče, razmišlja hitro (ponovi se prizor z gosko v hitri izvedbi) in počasi (ponovi se prizor z gosko v počasni izvedbi), vmes pa kraje suknje osumi najprej zajčka, pa potem mačka in nazadnje psa (medtem se zadaj izvaja senčno gledališče in vidimo vse tri osumljence odnesti suknjo). Potem pa se odpravi domov in sreča vse tri osumljence: zajčka, mačka in psa. Doma je ves čemereren, dokler ne pride goska, ki je njegovo suknjo našla na drevesu v gozdu, prav tam, kjer jo je petelin pustil. Na koncu se vse srečno konča, skupaj jejo kostanj in pokličejo dedka Mraza. Glasba je vključena za vzdušje, predvaja se med senčnim gledališčem ter hitrim in počasnim prizorom. Petje je vključeno vmes, ko gre petelin v gozd, pa ko se goska drugič pojavi na odru. Igralke so kar precej komunicirale s publiko (primer 1: petelin ne najde suknje, pa otroci vpijejo, da je na drevesu, in petelin preišče vse okoli drevesa; primer 2: ko otroci vpijejo, da je suknjo odnesla goska, ta med obema prizoroma, hitrim in počasnim, žuga otrokom (ki ji žugajo nazaj); primer 3: goska sprašuje otroke, zakaj so sploh prišli, ker kostanja ne bo dovolj za vse ...).
Analiza	Predstava je bila preplet pripovedovanja, glasbe, petja in igranja. Igralke so se v svoje vloge zelo vživale in svojim likom vdahnile življenje. Veliko so tudi improvizirale in sodelovale z občinstvom, ki se je nanje odzivalo. Vse skupaj je povežalo tako igralsko zasedbo kot tudi otroke v občinstvu. Veliko je bilo smeha, kar je zdravo vplivalo na vse vpletene in ustvarilo sproščeno vzdušje.

Slika 9: Polna dvorana ob premierni izvedbi *Petelinje suknje*.
(Vir: arhiv slik Mestne knjižnice Ljubljana)

Slika 10: Zasedba in scena za gledališko predstavo *Petelinja suknja*, ki smo jo izvedli za dedka Mraza. Scena je bila enostavna, se je pa osrednji del spremenil v senčno gledališče, ko je petelin razmišljal, kdo neki mu je odnesel suknjo. (Vir: arhiv slik Knjižnice Prežihov Voranc)

5.4 Primeri z gibanjem

Po osmih sezonah izvajanja pravljličnih ur se je moje mnenje, da je eden od najboljših načinov za izvedbo pravljlične ure za najmlajše v prvem starostnem obdobju (1–3 leta) gibalna pravljica, potrdilo. Pri najmlajših ostanem največ pol ure. Običajno prinesem lutko, da jo malo crkljajo ali pa jih ona poboža, požgečka. Potem si ogledamo kakšno kartonko z zavihki ali lutko. Izvedem pa tudi gibalno pravljico.

Preglednica 6: Primer izvedbe pravljlične ure z gibalno pravljico (*Soon in Lov na medveda*).

Primer izvedbe: GIBALNA PRAVLJICA (s poligonom in brez) Popoldanska ura pravljic za mlajše otroke (2+) z igranjem Ura pravljic v okviru projekta Ciciuhec v vrtcu Ig za otroke prvega starostnega obdobja (1–3 leta)	
Kraj	Knjižnica Prežihov Voranc (Vič) Vrtec Ig, enota Krimček
Čas	oktober 2016 marec 2016
Trajanje	20–30 minut

Število udeležencev	17 na popoldanski UP / 15 na UP v vrtcu
Starost udeležencev	1–9 na popoldanski UP / 1–3 na UP v vrtcu
Pravljica	Soon (Knapman, 2016) Lov na medveda (Rosen, 2015)
Pripomočki	Soon: • reka, narejena iz vreč za smeti, z lutko krokodila • drevo s kačo (obešalnik, ovit v flis, tudi kača izdelana iz flisa) • visoka trava, v kateri se je skrival tiger (trakovi iz krep papirja, obešeni s stropa, in med njimi lutka tигра) Lov na medveda: • ročna lutka medveda • cev za plazenje
Elementi	• pripovedovanje • gibanje • glasba
Izvedba	Soon: Zgodba pripoveduje o dogodivščinah slončka in njegove mame, ko potujeta domov. Zgodbo sem pripovedovala na pamet, ob prehodu čez poligon. Ko je zgodba prišla do dela, kjer prideta do reke s krokodili, smo mi na poligonu prišli do modrih vreč za smeti, oblikovanih v reko, med katerimi se je skrivala lutka krokodila. Da bi jih prestrašili in pregnali, smo topotali z nogami. V naslednjem delu nas zgodba pripelje do gozda, kjer se na drevesu skriva kača, mi pa smo prispeli do obešalnika, preoblečenega v drevo, na katerem je visela kača. Kačo smo pregnali s trobentanjem. Zgodba se nadaljuje v visoki suhi travi, kjer se skriva tiger, mi pa smo prišli do trakov iz krep papirja, med katerimi se je skrivala lutka tигра. Tigra smo pregnali tako, da smo se delali kar največje (stopili smo na prste in stegnili roke nad glavo). Potem sta splezala še na goro, med čimer sta se držala za rep, mi pa smo se prišli za roke, in potem, nazaj grede, vse skupaj še enkrat ponovili. Vsi otroci, tudi tisti, ki so bili mlajši od dveh let, so z veseljem sodelovali in na koncu z zanimanjem pogledali slike v slikanici. Lov na medveda: Ker sem pravljico izvajala v vrtcu, sem s seboj prinesla samo zložljivo cev in ročno lutko medveda. Pravljico sem pripovedovala na pamet, brez knjige, ker smo se med pripovedovanjem premikali (odmikali smo travo – z dlanmi smo nakazovali »odstiranje zavese«, plavali čez reko – nekateri smo plavali žabico, drugi kravlj, hopsali čez gozd in stopali po blatu, ki je bilo zelo lepljivo, zato smo se morali potem še očistiti in otresti, ko smo hodili skozi snežni metež, nas je zeblo, po jami smo hodili po prstih in se na koncu plazili skozi cev). Premikanje smo si morali zapomniti, saj je bilo treba po najdbi medveda vse skupaj hitro ponoviti v nasprotno smer in se skriti pod odejo. Tukaj so z veseljem sodelovali tudi najmlajši otroci, čeprav niso čisto vedeli, za kaj gre. Ob koncu pravljice smo z lutko medveda, ki smo jo našli v jami (plišasta ročna mimična lutka medveda, ki je vsem dal petko in jih objel), zaplesali gibalno pesmico Medvedek pleše (slika 13). To smo morali zapeti in zaplesati kar trikrat, ker je bila otrokom tako všeč (pa tudi to, da jih je medved na koncu pesmice lovil po igralnici).

Analiza	Mlajši otroci težje sedijo na miru daljše obdobje, zato so gibalne pravljice še posebej primerne zanje. Obe pravljčni uri sta bili zelo dinamični, otroci so se s skupnimi aktivnostmi povezovali, se zabavali in sklepali prijateljstva. Zaradi gibanja so pravljicam z lahkoto sledili in so tudi po pravljici odšli domov polni energije. Gibalna pesmica je otroke še bolj povezala, učili so se peti in s tem urili spomin. Zabavali so se ob medvedovih norčijah in se na koncu razšli zelo dobre volje. Obe vzgojiteljici sta na koncu pravljčne ure povedali, da je bila to ena od najboljših pravljčnih ur za to starostno obdobje, ker so otroci z lahkoto sledili in se imeli fino.
-----------------------	--

Slika 11: V vrtcu Ig, enoti Krimček, po koncu pravljice *Lov na medveda*, se spoznavamo z medvedom. (Vir: osebni arhiv avtorice)

Slika 12: Otroci med pravljico *Lov na medveda*, med plazenjem skozi cev. (Vir: osebni arhiv avtorice)

Medvedek pleše

Ple - ši, me - do, ple - ši, me - do, med - ved go - dr - njav - ček.

Ple - ši, me - do, ple - ši, me - do, me - do, moj ple - sal - ček.

Pleši, medo, pleši, medo,
medved godrnjavček.
Pleši medo, pleši, medo,
medo, moj plesalček.

Skoči, medo, skoči, medo,
medved godrnjavček.
Skoči, medo, skoči, medo,
medo, moj skakalček.

Dvigni levo, dvigni desno,
medved godrnjavček,
pa ne drži se tak resno,
medo, ti moj rjavček.

Slika 13: Note in besedilo gibalne pesmice *Medvedek pleše*.
(Vir: Bitenc, J. (2015). Metuljček cekinček, str. 72, Mladinska knjiga)

5.5 Primeri z glasbo

Na pravljičnih urah lahko uporabimo tako petje kot tudi instrumente, kar je bilo že prikazano na zgornjih primerih, saj glasba povezuje, ustvarja vzdušje in spodbuja sodelovanje.

Primeri uporabe glasbe:

- **Petje:** pojemo za umiritev, učimo se pesmice in jo pojemo skupaj ter se na ta način povezujemo in urimo spomin ali pa pojemo na koncu, da se umirimo in poslovimo, pojemo jo lahko za uvod v pravljično uro, da se sprostimo ...
- **Instrumenti:** tudi instrumente lahko uporabimo za vse zgoraj naštetu, predvsem pa jih lahko uporabimo kot pripomočke med samo uro pravljič (primer: pravljičica *The Hole Story*¹⁰ (Bright, 2016) govori o dveh luknjah, ki svoje mesto najdeta na flavti; izvajalka je zaigrala nekaj pesmic na flavto, otroci pa so jo

¹⁰ Slikanica ni prevedena v slovenščino; prevod naslova bi se glasil približno tako: *Zgodba o luknjah*.

medtem pozorno spremljali in poskušali ugotoviti, kateri dve luknji sta tisti iz pravljice).

5.6 Primeri animacije

V Mestni knjižnici Ljubljana smo se animacije lotili med pandemijo covida-19, ko so bile knjižnice zaprte ali delno zaprte in niso smele imeti nobenih prireditev. V tem času tudi ur pravljic ni bilo, otroci niso hodili v vrtce in s preprosto animacijo ob pripovedovanju ali z bolj kompleksno animacijo z lego kockami smo dosegli otroke na daljavo. Res je, da animacija vzame veliko več časa, ampak se soustvarjalci ob njej tudi zabavajo in povezujejo.

Povezave do naših animacij, ki smo jih objavljali na YouTubeu in Facebooku, smo pošiljali tudi vrtcem in na ta način delno nadomestili naše obiske v okviru projekta Ciciuhec. Od vrtcev smo dobili pozitivne odzive, sporočili so, da so veseli, ker se trudimo tudi v težkih časih otrokom približati pravljice in knjigo, ter da so jim pravljice všeč. To potrjuje tudi število ogledov, saj so vse pravljice skupaj presegle 18.000 ogledov in prejele več kot 300 všečkov ter bile skoraj 100-krat deljene.¹¹ Najbolj popularna je bila pravljica *Volk, ki je hotel spremeniti barvo*. Večkrat so me v vrtcu (v različnih vrtcih in enotah) otroci presenetili, ko so ob pogledu na volka Vala rekli, da bi radi slišali pravljico o volku, ki je hotel spremeniti barvo, in mi jo potem tudi sami, na pamet, povedali.

Pri izdelavi animacije smo uporabili dve tehniki, risano animacijo (slika 14) in stop-motion animacijo (slika 15). Risana animacija je bila precej preprosta, za gibanje so bile uporabljene največ štiri sličice. Vse sličice so bile prenesene v računalnik in tam zmontirane v končni izdelek. V Mestni knjižnici Ljubljana izvajamo že tretje leto zapored tudi izobraževanje Animacija in interaktivne vsebine za otroke, kjer se naučite preproste animacije in tehnike stop-motion.

Preglednica 7: Primeri izvedb animacije z risanjem, v programu PowerPoint.

Primer izvedbe: RISANA ANIMACIJA	
Kraj	YouTube kanal Mestne knjižnice Ljubljana Facebook Mestne knjižnice Ljubljana
Čas	september 2020 – maj 2021
Trajanje	5–10 minut

¹¹ Podatki so pridobljeni 3. 3. 2024.

Število ogledov	12.193
Število vsečkov in delitev	146/45
Pravljica	Ime čarobnega drevesa (afriška ljudska pravljica; Hofmeyr, 2019) Volk, ki je hotel spremeniti barvo (Lallemand, 2019) Zmajski most: povedka o zmaju z Zmajskega mostu (priredba Maja Šefman) The Dragon Bridge: a story about the Dragon bridge dragon (priredba Maja Šefman) Jaz sem lev (Louchard, 2016; prevod in priredba dela Je suis un lion) Volk in vitez (Corda, 2017; prevod in priredba dela Le loup et le chevalier)
Pripomočki in programska oprema	Risanje in animacija: • barvice • akrilne barve • črn flomaster (alkoholni) • lutka volka iz flisa in kostumi zanj (vse domača izdelava) Programska oprema: • optični bralnik • program PowerPoint
Elementi	• animacija • pripovedovanje • glasba
Izvedba	Za vse navedene pravljice sem imela že pripravljeno pripovedovanje, ker so bile to pravljice, ki sem jih večkrat pripovedovala na pravljinih urah. Najprej sem izbrala prizore, ki sem jih želela prikazati in so se skladali s pripovedovanjem, potem pa sem se lotila risanja: najprej ozadij (vsaka pravljica ima 1–7 različnih ozadij), potem likov. Pripovedovanje pravljic sem posnela s telefonom, vse v enem kosu, kot se pravljica pripoveduje. Pri pravljici <i>Ime čarobnega drevesa</i> (Šefman, 2020), svoji prvi animirani pravljici, sem vsak lik narisala dvakrat do štirikrat. Gibanje je bilo namreč upodobljeno zelo preprosto, z največ dvema sličicama. Poleg tega sem narisala dve ozadji in nekaj elementov, ki sem jih lahko poljubno postavljala na ozadja ali k likom. Za risanje sem uporabila črn flomaster in barvice. Ko sem imela vse narisano, sem slike poskenirala in vse prenesla na računalnik, kjer sem likom odstranila ozadje in jih tako shranila. Vsa montaža do končnega izdelka, tudi dodajanje zvočnih efektov (te sem ali posnela sama, s telefonom, ali pa sem jih dobila na spletnih straneh z brezplačnimi zvočnimi efekti) in pripovedovanja, je potekala v programu PowerPoint. Za pravljico <i>Zmajski most: povedka o zmaju z Zmajskega mostu</i> (Šefman, 2021) sem uporabila akrilne barve. Narisala sem tri ozadja ter več upodobitev zmajčka in zmaja. Tokrat sem si delo poenostavila, ker sem po prenosu slik v digitalno obliko like razstavila na posamezne dele (trup, krila, noge), ki sem jim potem lahko uporabljala pri animaciji. Tudi pri tej pravljici je bila vsa montaža do končnega

Izvedba	izdelka narejena v programu PowerPoint. Tokrat sem za uvod, konec in podlago uporabila tudi glasbo. Za pravljico <i>Volk, ki je hotel spremeniti barvo</i> (Šefman, 2020) sem uporabila lutko volka z njegovimi kostumi (vse sem izdelala sama). Narisala sem sedem različnih ozadij (z barvicami) in več elementov, ki so mi bili v pomoč pri animaciji. Glasba je bila uporabljena za podlago in vse je bilo zmontirano v programu PowerPoint.
Analiza	Starši in vzgojiteljice so povedali, da so bile otrokom animacije zelo všeč, četudi so bile preproste. Pritegnilo jih je pripovedovanje pravljice in slike. Ker so to otroci, ki so že odraščali s tehnologijo in so navajeni risank, jim je bil tak način morda celo bližje kot klasično pripovedovanje ob slikanici. Zaradi izrednih razmer v času epidemije covida-19 niso mogli nikamor, zato je bila velika pozitivna posledica, da so pravljice prišle do njih, na nov, svež in zanimiv način. To, da sta bila pravljicam dodana tudi petje in glasba, je otroke še dodatno pritegnilo. Petje jih je pritegnilo in do nas so prišle informacije, da so se otroci pesmice naučili, z glasbo pa smo spet skrbeli za razpoloženje v pravljici. Glasba, ki je bila uporabljena za začetek in konec pravljice, je imela enega od dveh namenov; ali občinstvo sprostiti ali pa ga spraviti v razpoloženje, primerno pravljici.

Slika 14: *Slike očeta zmaja in zmajčka z Zmajskega mostu, narisano z akrilnimi barvami.*
(Vir: osebni arhiv avtorice)

Preglednica 8: *Primer izvedb pripovedovanja s stop-motion animacijo.*

Primer izvedbe: STOP-MOTION ANIMACIJA	
Kraj	YouTube kanal Mestne knjižnice Ljubljana Facebook Mestne knjižnice Ljubljana
Čas	September 2020 – maj 2021
Trajanje	5–10 minut

Število ogledov	4565
Število vsečkov in delitev	93/23
Pravljica	Legenda o ljubljanskem zmaju (priredba Maja Šefman) The dragon of Ljubljana (priredba Maja Šefman) Povodni mož (Prešeren, 2019)
Pripomočki in programska oprema	Animacija: • lego kocke • filc • peki papir Pripomočki: • telefon (fotoaparati) • stojalo za telefon, narejeno iz lego kock • osvetlitev (namizne luči) Programska oprema: • Stop Motion Studio • iMovie
Elementi	• animacija • pripovedovanje • glasba
Izvedba	Vse navedene pravljice so bile izvedene s tehniko stop-motion. <i>Legenda o ljubljanskem zmaju</i> (Šefman, 2020) je bila izvedena z animacijo lego kock, ozadje pa je bilo sestavljeno iz filca. Vse skupaj se je dogajalo na velikosti četrtnine kvadratnega metra, v sodelovanju z otroki. Za pravljico smo najprej napisali scenarij, potem je bilo posneto pripovedovanje in nazadnje smo začeli s prizori. Zmaj je bil unikatna kreacija enajstletnika, vse druge like pa je določila in oblekla sedemletnica. Za samo animacijo in osvetlitev je skrbel devetletnik s pomočjo enajstletnika. Najprej je bila postavljena scena, potem pa narejeno stojalo za telefon iz lego kock, ki se ni smelo premikati. Slikali smo en prizor za drugim, najdlje so nam vzeli prizori bitk med zmajem in vitezi, ko je bilo treba spisati celotno koreografijo in jo potem natančno izvesti. Slikovno gradivo smo montirali v aplikaciji Stop Motion Studio, za dokončno montažo smo uporabili iMovie (aplikacija za iOS za montažo filma), kjer so bili dodani tudi pripovedovanje in zvočni efekti z glasbo. Za pravljico oziroma pesem <i>Povodni mož</i> (Šefman, 2021) so bila ozadja narisana z akrilnimi barvami. Tudi ta je bila izvedena z lego kockami. Tako kot pri ljubljanskem zmaju smo tudi tukaj najprej postavili sceno, potem pa posneli vse prizore z istim ozadjem. Scenarija nismo posebej pisali, ker je bila pesem deklamirana, smo pa določili, kaj bo prikazano pri določeni kitici. Največ časa nam je vzel ples, ker je bilo treba premikati več plesalcev naenkrat in nismo smeli pozabiti na nobenega. Glasbeniki so imeli instrumente, izdelane iz kartona. Tokrat smo posneli tudi nekaj »bonus« scen, za zabavo gledalcev.

Analiza	Z lego animacijo smo pravljice približali otrokom. Že same lego kocke so jim blizu, dodatno pa smo se jim približali z liki, ki so bili upodobljeni z lego figurami, in otroci so med njimi lahko prepoznali Batmana, pa Ano in Elzo iz risanke <i>Frozen</i> itn. Otrokom smo na ta način približali obe pravljici, staro legendo o ljubljanskem zmaju in klasičnega <i>Povodnega moža</i>. Glasba je bila uporabljena za začetek, konec in podlago, pa tudi za dramatične učinke. Na ta način smo vplivali na razpoloženje občinstva. Podobno velja za svetlobne efekte; za primer, nevihta je bila pospremljena tako z zvočnimi efekti grmenja kot tudi s svetlobnimi učinki bliskanja. Ker je bilo pripovedovanje izvedeno v enem kosu in na pamet, smo jo lahko interpretirali po svoje ter tudi s svojim glasom vplivali na razpoloženje in reakcije občinstva.
-----------------------	--

Slika 15: Zmaj iz legende o ljubljanskem zmaju, sestavljen iz lego kock. (Vir: osebni arhiv avtorice)

Slika 16: Slika scene za lego animacijo *Povodni mož*. Ozadje narisano z akrilnimi barvami, v ospredju most, trg ter Urška in povodni mož. (Vir: osebni arhiv avtorice)

6 Zaključek

Albert Einstein je nekoč dejal: »Če želite, da bodo vaši otroci inteligentni, jim berite pravljice. Če želite, da bodo še inteligentnejši, jim berite še več pravljic.« Dolgoletna praksa Mestne knjižnice Ljubljana potrjuje resničnost teh besed. Pripovedovanje pravljic je ključno za otrokov intelektualni in čustveni razvoj, poleg tega pa pravljice predstavljajo neizčrpno zakladnico ljudske modrosti in duhovitosti ter sodijo med najlepše stvaritve človeškega duha (Zalokar Divjak, 2002).

Pravljичne ure v Mestni knjižnici Ljubljana so oblikovane na način, da spodbujajo domišljijo, razvijajo jezikovne spretnosti ter krepijo čustveni in socialni razvoj otrok. Pripovedovanje pravljic in pogovori o njih otrokom pomagajo pri razumevanju in soočanju s čustvi. S tem otroci pridobijo sposobnost izražanja in obvladovanja svojih občutkov, kar je ključno za njihov čustveni razvoj.

Dolgoletne izkušnje Mestne knjižnice Ljubljana in zgoraj opisani primeri pravljčnih ur potrjujejo številne pozitivne učinke pripovedovanja pravljic na otroke: pravljice jih zabavajo, jih učijo, kaj je prav in narobe, pospešujejo razvoj njihove osebnosti in prenašajo kulturno dediščino. Otroci jih imajo radi, saj jih učijo o svetu, čustvih skozi čarobne zgodbe, ki spodbujajo njihovo domišljijo. Če pripovedovanje pospremimo še z glasbo, gibanjem ali lutkami, se vse skupaj dvigne na povsem nov nivo, kjer je vse mogoče in domišljija nima meja. Pripovedovalec se vživi v pravljico in like ter, kot pravi Jelena Sitar (2003), odigra vse vloge z didaskalijami vred.

Različne izvedbe so pokazale, da pravljične ure lahko zelo popestrimo z vključevanjem interaktivnih elementov, kot so uporaba lutk in gibalne dejavnosti, ki učinkovito vzdržujejo pozornost otrok in spodbujajo njihovo radovednost. Vključevanje glasbe dodatno obogati doživljanje zgodb, saj ta na začetku, koncu in med dramatičnimi trenutki ustvarja napeto vzdušje ter pogloblja čustveno izkušnjo otrok. Izjemno koristne so tudi gibalne pesmice, pravljice in socialne igre. Otroci z njimi sproščajo energijo, razvijajo motorične sposobnosti in krepijo socialne veščine, kot so sočutje, strpnost in sodelovanje. Te dejavnosti ne le poglobijo doživljanje zgodb, temveč tudi podpirajo celostni razvoj otrok.

Ugotovili smo tudi, da sam način izvedbe pravljične ure ni toliko pomemben kot to, kako pripovedovalec pristopi k podajanju zgodbe. Različne izvedbe pravljčnih ur, bodisi s stop-motion animacijo, gledališko predstavo, gibalno pravljico ali interaktivnim pripovedovanjem, so pokazale, da je ustvarjalnost pripovedovalca ključnega pomena, tako kot njegova sposobnost, da zgodbo približa otrokom na način, ki jih najbolj pritegne.

Ta pregled je v pomoč našim izvajalcem, saj predstavlja dragocen vpogled v dosedanje dosežke in predstavlja zbirko idej za prihodnje pravljичne ure. To je tudi dragocen vpogled v delo pravljичarjev za vse, ki cenijo moč pripovedovanja in pomen kulturne vzgoje otrok. Vsak pravljичar v Mestni knjižnici Ljubljana prispeva svoj edinstveni pristop, ki obogati doživetje pravljic za otroke. Njihova zavezanost in ljubezen do pripovedovanja omogočata, da pravljice zaživijo in navdušijo tako mlade kot starejše poslušalce. Pravljичne ure v Mestni knjižnici Ljubljana so presegle zgolj zabavno vlogo, postale so most med otroško domišljijo ter kulturno dediščino, hkrati pa spodbujajo tudi otrokovo ljubezen do knjig in knjižnice. V tem kontekstu bi bilo smiselno razmisliti tudi o uvedbi sistematičnega vrednotenja teh dejavnosti, po zgledu formalnega izobraževanja. Knjižnice bi lahko svoje bibliopedagoške programe dopolnile z jasnimi cilji, ki bi temeljili na podrobni analizi okolja in potreb uporabnikov, ter redno spremljale, kako uspešno dosegajo te cilje. Tak pristop bi knjižničarjem omogočil boljše razumevanje in prilagajanje programov, kar bi dolgoročno še izboljšalo učinke pravljичnih ur na otrokov razvoj.

Članek je relevanten za Mestno knjižnico Ljubljana in druge splošne knjižnice. Prikazuje, kako lahko knjižnice s kreativnimi pristopi in inovativnimi metodami obogatijo izkušnjo poslušanja pravljic ter s tem povečajo obisk in zanimanje otrok za knjižnico. Splošne knjižnice lahko izkoristijo te izkušnje in pristope za izboljšanje svojih programov za otroke, spodbujanje bralne kulture in prispevanje k celostnemu razvoju mladih poslušalcev.

Viri in literatura

Amaka, O. (2017). *How Music Enhances Storytelling; Benefits and Uses*. <https://www.linkedin.com/pulse/how-music-enhances-storytelling-benefits-uses-uzochukwuamaka-olukoya>

American Library Association (2014). *History of Preschool Storytimes*. <https://www.ala.org/tools/history-preschool-storytimes>

Bettelheim, B. (1999). *Rabe čudežnega: o pomenu pravljic*. Studia humanitatis.

Bitenc, J. (2015). *Metuljček cekinček*. Mladinska knjiga.

Djakovič, N. (2021). *Lutka pri pripovedovanju pravljic*. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=154613&lang=slv>

Grah, M. (2019). *Moč pripovedovanja zgodb*. https://assets-global.website-files.com/5bd6cecc10ba2a724f7b2f22/63860fefeae1820e146a1f92_DMS-Moc-pripovedovanja-zgodb-e-prirocnik.pdf

- Hicks, Jack Alan (1996). *The Power to enchant: Puppets in the Public Library*. <https://www.lib.niu.edu/1996/il960130.html>
- Kaiser, A. (2024). *The Importance of Music and Movement*. <https://www.chhs.niu.edu/child-center/resources/articles/music-and-movement.shtml>
- Korošec, H. in Majaron, E. (2002). *Lutka iz vrtca v šolo*. Pedagoška fakulteta.
- Krabbenhoft, L. (2019). *New to storytime: Usig Puppets*. <https://jbrary.com/new-to-storytime-using-puppets/>
- Lekše, M. (2015). *Gibanje skozi pravljico z glasbo*. <https://repozitorij.upr.si/Dokument.php?id=19107&lang=slv>
- Lisec, M. (1995). *Pesem, igra, ples ... : zbirka bansov*. Animator, 2. Salve.
- Maček, J. (2011). *Pripovedovanje in pravljичne ure v splošnih knjižnicah*. http://pefprints.pef.uni-lj.si/239/1/Jasna_Ma%C4%8Dek_-_pripovedovanje_in_pravljic%C4%8Dne_ure_v_splo%C5%A1nih_knji%C5%BEjnicah.pdf
- Mestna knjižnica Ljubljana. (2021). *Povsod v mestu. Strateški načrt Mestne knjižnice Ljubljana za obdobje 2022–2026*. <https://www.ljubljana.si/assets/Uploads/7.-tocka-Predlog-Sklepa-o-pozitivnem-predhodnem-mnenju-k-Strateskemu-nacrtu-Mestne-knjiznice-Ljubljana-za-obdobje-2022-2026.pdf>
- Mestna knjižnica Ljubljana. (2015). *Pravljičarska dejavnost v Mestni knjižnici Ljubljana*. https://www.mklj.si/wp-content/uploads/2021/04/Pravljicarska_dejavnost_MKL-1.pdf
- Mestna knjižnica Ljubljana. (2024). *Zgodovina Pionirske*. <https://www.mklj.si/pionirska/zgodovina-pionirske/>
- Nagode, S. in Rupnik Hladnik, T. (2018). *Kamišibaj v šoli in doma: s papirnim gledališčem do ustvarjalnega izražanja in sproščenega pripovedovanja*. Osnovna šola 8 talcev Logatec in Osnovna šola Poljane Ljubljana.
- Pečnik, E. (2015). *Ure pravljic v Mestni knjižnici Ljubljana* [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=TXkb315Cuu8>
- Peštaj, M. (2012). Pogovarjajmo se o animiranih filmih. *Animirani film v izobraževanju, 8–11*. Društvo za razvoj filmske kulture in Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta.
- Repše, H. (2012). Kaj je animacija. *Animirani film v izobraževanju, 15–16*. Društvo za razvoj filmske kulture in Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta.
- Repše, H. (2012). Tehnike animacije. *Animirani film v izobraževanju, 24–29*. Društvo za razvoj filmske kulture in Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta.
- Schmidt, G. idr. (2009). *Gibalne zgodbe – zgodbe za plesno in gibno izražanje: priročnik za Metodiko plesne vzgoje*. Pedagoška fakulteta : Oddelek za predšolsko vzgojo. <http://www2.arnes.si/~gschmi/studenti/gibalne%20zgodbe.pdf>
- Sitar, J. (2018). *Umetnost kamišibaja: priročnik za ustvarjanje*. Založba Aristej.
- Sitar, J. (2001). *Zgodbe za lutke in prste*. DZS.
- Sitar, J. (2003). *Od branja do igranja. Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja, 140*. Mladinska knjiga.

Sitar, J. in Cvetko, I. (1996). *Primeri detektiva Karla Loota: skrivnost v galeriji ali zgodba o senčnih lutkah*. DZS.

Šircelj, M., Kobe, M. in Gerlovič, A. (1972). *Ura pravljic*. Mladinska knjiga.

Tivadar, L. (2014). *S pravljico v svet lutk*. <https://repozitorij.upr.si/Dokument.php?id=13367&lang=slv>

Učenci 2.a in 2.b. (2022). Obisk knjižnice. *Mostiščar*, 28(5), 17. <https://www.obcina-ig.si/wp-content/uploads/2022/06/Mostiscar-JUNIJ-2022.pdf>

Varl, B. (1997). Mimične lutke. *Moje lutke*, 5. Aristej.

Vogelnik, E. (2020). *Od lutke do lutke: priročnik o izvoru, pedagoški rabi in ustvarjanju lutk*. Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Voglar, M. (2005). *Krampata, campata*. Mladinska knjiga.

Zalokar Divjak, Z. (2002). *Brez pravljice ni otroštva*. Gora.

Zorec, D. (2014). *Igre mojega otroštva*. Knjigca.

Seznam uporabljenih pravljic v posameznih primerih:

Becker, B. (2013). *Lahko noč za medveda*. Mladinska knjiga.

Bright, P. (2016). *The hole story*. Andersen Press.

Corda, T. (2017). *Le loup et le chevalier*. Balivernes.

Die Fünf im Handschuh. (2017). Don Bosco Medien.

Flood, C. (2015). *Sitnobe sitne*. Zala.

Guigue, V. (2023). *Princesa, vitez in pajek*. Hiša knjig.

Hofmeyr, D. (2013). *Ime čarobnega drevesa*. Zala.

Knapman, T. (2016). *Soon : a mother elephant and her baby are beginning a great adventure ...* Walker Books.

Lallemand, O. (2019). *Volk, ki je hotel spremeniti barvo*. Učila International.

Louchard, A. (2016). *Je suis un lion*. Seuil Jeunesse.

Munsch, R. N. (2012). *Princesa v papirnati vrečki*. Didakta.

Pinfold, L. (2013). *Črni pes*. Zala.

Prešeren, F. (2019). *Povodni mož*. Mladinska knjiga.

Rokavička : ukrajinska ljudska pravljica. (2014). Mladinska knjiga.

Rose, G. (2012). *Tigrova preproga*. Zala.

Rosen, M. (2015). *Lov na medveda*. Mladinska knjiga.

Smallman, S. (2008). *Ovčka, ki je prišla na večerjo*. Alica.

Smallman, S. (2019). *Volkovi na večerji*. Ramos.

Taylor, S. (2016). *Hoot owl, master of disguise*. Walker Books.

Todd-Stanton, J. (2019). *Mišek Julijan*. Zala.

Trije prašički : angleška ljudska pravljica. (2008). Mladinska knjiga.

Viri animacij:

Šefman, M. (2020). *Ime čarobnega drevesa* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana. [YouTube kanal]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=AlQ_CcQbO7o&list=PLGneYb24tunJ-GhzPS7w8t1bpOs48FkZd&index=24&t=10s

Šefman, M. (2021). *Jaz sem lev* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana. [YouTube kanal]. <https://www.youtube.com/watch?v=AfYruhNZfeg&list=PLGneYb24tunJ-GhzPS7w8t1bpOs48FkZd&index=8>

Šefman, M. (2020). *Legenda o Ljubljanskem zmaju* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana. [YouTube kanal]. https://www.youtube.com/watch?v=Y_jduwhmFXg&list=PLGneYb24tunJ-GhzPS7w8t1bpOs48FkZd&index=16&t=13s

Šefman, M. (2021). *Povodni mož* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana. [YouTube kanal]. <https://www.facebook.com/watch/?v=885488668872584>

Šefman, M. (2021). *The Dragon Bridge* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana. [YouTube kanal]. <https://www.facebook.com/watch/?v=196260948536668>

Šefman, M. (2020). *The Dragon of Ljubljana* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana [YouTube kanal]. <https://www.youtube.com/watch?v=x1eqb8qoeNc&list=PLGneYb24tunJ-GhzPS7w8t1bpOs48FkZd&index=14&t=246s>

Šefman, M. (2021). *Volk in vitez* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana. [YouTube kanal]. <https://www.youtube.com/watch?v=OjtlSrRHPOE&list=PLGneYb24tunJ-GhzPS7w8t1bpOs48FkZd&index=2&t=29s>

Šefman, M. (2020). *Volk, ki je hotel spremeniti barvo* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana [YouTube kanal]. <https://www.youtube.com/watch?v=d0Jjn7thUic&list=PLGneYb24tunJ-GhzPS7w8t1bpOs48FkZd&index=15&t=5s>

Šefman, M. (2021). *Zmajski most: povedka o zmagu z Zmajskega mostu* [Video]. Mestna knjižnica Ljubljana [YouTube kanal]. <https://www.youtube.com/watch?v=iJnq1t9X2OU&list=PLGneYb24tunJ-GhzPS7w8t1bpOs48FkZd&index=10&t=8s>

Maja Šefman

Mestna knjižnica Ljubljana, Kersnikova 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: maja.sefman@mkjlj.si

Anime club in the public library: case study

Anime klub v splošni knjižnici: študija primera

Žozefina Žentil Barič

Oddano: 3. 4. 2024 – Sprejeto: 8. 7. 2024

1.04 Strokovni članek

1.04 Professional article

UDK 791.228(520):027

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.4.4>

Abstract

Aim: The popularity of Japanese animation (anime) has increased worldwide in recent years. The paper aims to represent an anime club as an opportunity for public libraries to draw in young fans by offering them a place where they can exchange experiences and find like-minded peers. It reflects on the definition of anime and the reasons for its popularity, offers an insight into possible ways of using anime in public libraries and presents a case study of a successful anime club.

Methodology: This case study investigates the role of an *Anime Club for High Schoolers* in attracting an often hard-to-reach user group of adolescents back to public libraries. The observed anime club is specific for adopting a book club structure. To answer the questions how and why this worked, data had been collected through archival record research and observation with participation during two program years (from October 2021 to July 2023).

Findings: Despite the difficulties due to epidemiological measures during the COVID-19 pandemic, 20 teenagers joined the club: 7 individuals per session on average and 8 adolescents regularly attending meetings held twice a month. During the second year, even more participants regularly attended individual meetings. The club managed to gather an interested, engaged and positive community, whose members then started participating in other library programs.

Applicability: The work showcases anime clubs as effective and valuable means for public libraries worldwide to attract young fans by offering them a place to cultivate their interests. It can serve librarians as an incentive for the development of a similar activity.

Keywords: adolescents, young adults, anime, anime club, case study, public library

Izvleček

Cilj: Priljubljenost japonske animacije (anime) se je v zadnjih letih povečala po vsem svetu. Namen prispevka je predstaviti anime klub kot priložnost za splošne knjižnice, da pritegnejo mlade oboževalce, tako da jim ponudijo prostor, kjer si lahko izmenjajo izkušnje in najdejo podobno misleče vrstnike. Poda razmišljanje o opredelitvi animeja in razlogih za njegovo priljubljenost, ponuja vpogled v možne načine uporabe animeja v splošnih knjižnicah in predstavlja študijo primera uspešnega anime kluba.

Metodologija: Ta študija primera raziskuje vlogo kluba anime za srednješolce pri privabljanju pogosto težko dosegljive skupine uporabnikov mladostnikov nazaj v splošne knjižnice. Obravnavani anime klub je specifičen po tem, da je uporabil strukturo knjižnega kluba. Da bi odgovorili na vprašanja, kako in zakaj je to delovalo, so bili podatki zbrani z raziskovanjem arhivskih zapisov in opazovanjem z udeležbo v dveh programskih letih (od oktobra 2021 do julija 2023).

Ugotovitve: Kljub težavam zaradi epidemioloških ukrepov v času pandemije COVID-19 se je klubu pridružilo 20 mladostnikov: v povprečju 7 posameznikov na sejo in 8 mladostnikov, ki so redno obiskovali srečanja, ki so potekala dvakrat mesečno. V drugem letu se je posameznih srečanj redno udeleževalo še več udeležencev. Klubu je uspelo zbrati zainteresirano, angažirano in pozitivno naravnano skupnost, katere člani so se nato začeli udeleževati tudi drugih programov knjižnice.

Uporabnost: Delo prikazuje anime klube kot učinkovito in dragoceno sredstvo, s katerim lahko splošne knjižnice po vsem svetu pritegnejo mlade oboževalce in jim ponudijo prostor, kjer lahko gojijo svoje interese. Knjižničarjem lahko služi kot spodbuda za razvoj podobne dejavnosti.

Ključne besede: mladostniki, mladi odrasli, anime, anime klub, študija primera, splošna knjižnica

1 Introduction

Professional guidelines instruct young adult librarians to constantly follow the interests of their user group so that they can, together with young patrons, create programs that will meet current needs and reflect various interests of young people in order to maintain their connection with the library. This is at the same time both very important and challenging. Important because it has been noticed that teens often lose interest in the library and use it primarily as a source of obligatory reading material. Challenging because the young are a heterogeneous group with diverse and numerous interests. This diversity is reflected in the number of their subcultures.

Among the various youth subcultures in Croatia, the community of manga and anime fans has found its place and has noticeably grown in number in recent years. This is a global phenomenon and the same thing is happening in

countries across the world (Guo and Zeng, 2020). Therefore, it presents an opportunity for public libraries worldwide to draw in young fans by offering them a place for their community, a place where they can exchange experiences and find like-minded peers – a place like an anime club. With this purpose in mind, the intention of this paper is to familiarize the reader with anime, anime fans, and anime clubs and to offer a few possible reasons for the appeal of anime to young people.

2 What is anime and why is it so popular

Anime is an umbrella term for the Japanese school of animation within which there is a vast diversity of animation styles, themes and genres with some common stylistic features. Some authors note that in Japan the word anime refers to animation in general (as it is an abbreviation of the term animation), while in the rest of the world it is used to identify Japanese animation specifically (Price cited in Meo, 2016, p. 253). Denison (2015) views anime in a much broader sense as a cultural phenomenon that defies easy definition and is more than a single mode of media production as its styles and content can be found in a variety of products from advertisements and video games to theater productions.

After decades, in which American popular culture dominated global media and markets, Japanese popular culture, primarily manga and anime, as well as toys, cards, and video games, has grown into a worldwide phenomenon consumed by the rapidly increasing audience of youths, including both teenagers and new adults (Mechademia, 2006). Researchers found that the expansion of anime around the globe began in the 60ies of the 20th century with *Astro Boy* series by Tezuka, that it gained numerous fans in Europe and throughout North and South America in the 80ies and then became even more popular in the 90ies after the release of the feature-length film *Akira*¹ (December 1989 in the U.S.A.) and the contribution of Studio Ghibli's feature-length films, for its popularity to explode in the 21st century when it even made its way through to mainstream audiences, starting with the worldwide success of the children's anime series *Pokémon* (Meo, 2016; McKevitt, 2010).

¹ "The film only played to small audiences on college campuses and in independent theaters, yet it gained a cult following in the early nineties thanks to a commercial release on vidéocassette." (McKevitt, 2010, p. 904)

Some authors (Levi, 2001; Meo, 2016) assert that this spread and popularity of anime has been motivated by the demand of the worldwide audience and not by major export efforts on the part of Japan. This fact raises the question, what is it that these Japanese cultural works bring to young audiences, which of their interests and needs do they fulfill that Western culture does not. On the other hand, Lu (2008) claims to have detected three cultural politics at work behind anime's internationalization, which, according to her, contribute to anime's global popularity: "de-politicized internationalization, which acts as a commercial tactic; occidentalized internationalization, which suggests a nationalistic practice; and selforientalized internationalization, which reveals a cultural desire." This would mean that Japanese studios and artists are deliberately creating works to appeal to a global audience.

It is not easy to determine why anime is such a popular medium. Authors who have been studying this field for years have considered a number of characteristics that attract people to anime; however, there are no simple universal answers. Therefore, in this article, we can only attempt to pinpoint and briefly introduce some of the most common arguments.

Scholars have two major competing theories and schools of thought (Guo and Zeng, 2020). One supports the position that anime is not strictly Japanese, but rather culturally neutral, universal, and cosmopolitan. Another theory states that anime contains elements of Japanese culture and fans around the world enjoy anime because of their love for this, to them, different and exotic culture.

2.1 Japanese cultural elements in anime

The origin of these animated series and films did not at first matter to the viewers and many of them were not aware that these works came from Japan (Vukadinović, 2013), especially in the U.S.A. where editors had stripped the animation of all visual and plot references of Japan (McKevitt, 2010). American producers in the 60ies assumed that the original animation's "Japaneseness" would not appeal to U.S. audiences so they continued to neutralise commercial anime imports until the late eighties (McKevitt, 2010). The grassroot fans on the other hand were attracted to anime precisely because it was exotic and different from the western mainstream culture. "Growing fan demands for cultural authenticity defined its underground existence. The commercial boom of the 1990s was the result of several U.S. companies rectifying this tension by giving the die-hard fan community what it wanted" (McKevitt, 2010, p. 898) – an authentic Japanese cultural product. Ogiwara-Schuck (cited in Meo, 2016, p. 253–254) reflects that the origins of Japanese animation began to be recognized with the *Japanimation*

coinage² after the worldwide release in the 90s of *Akira* (1988), a feature film by Ōtomo Katsuhiro.

Levi (2001) claims that anime's international success is partly attributable to the fact that it is easily adaptable through dubbing, cutting and editing. Susan J. Napier (2004) noticed as the most fundamental attraction the notion that anime was *different* from Western creations. She reports that people often compared anime to Disney and Hollywood works and considered Western cartoons too simplistic and child-oriented and films unrealistic and tiringly optimistic and upbeat, whereas anime were seen as realistic depictions of everyday events and interactions with often downbeat endings or plots where the main character dies.

The attractive exoticism is manifested through the elements of Japanese everyday life that permeate anime and draw some fans to find out more about the references they encounter. The Internet made it possible for fans to immerse themselves deeper in this type of entertainment and learn more about anime and its connection with the Japanese culture, contemporary society or language and all that became very important for some of them. These efforts deepen fan's understanding of media texts while encouraging the exploration of the culture and country of their origin (Rončević, 2021).

For contemporary fans the country of origin can be very important. So much so that there is a debate among them whether one can even consider something that is not made in Japan by a Japanese studio to be anime. They ask themselves is anime a matter of style or origin (Álvarez and Melguizo, 2020)? Álvarez and Melguizo (2020) propose a more open stance on how to define anime, one that allows other industries outside of Japan to produce quality content and freely characterize it as anime if it meets its stylistic parameters. At the same time, they emphasize that attention must be paid to the fact that anime is an icon of the country from which it originates and that it represents the culture and behaviors typical of it. They therefore suggest that anime can be made anywhere in the world, as long as it includes its essential cultural and visual characteristics.

2.2 The creation of new myths

According to a *Film Lexicon* (2003), the predominant stylistic features of anime are characters with big eyes, quirky hairstyles and overemphasized expression

² As a North American amalgamation of the words "Japan" and "animation", the term "Japanimation" was a popular term to refer to anime in the late 1980s.

of feelings; computer-controlled artistically striking elaboration of environments, reduced movements, and visual effects; while thematically anime connects mythological tradition and futuristic projection. Such narrow thematic framework does not correspond to the diversity of modern anime³. It does, however, point to an important element that, according to some authors, significantly contributes to the popularity of anime: the creation of new myths often based on old ones.

Antonia Levi (2001, p.33) asserts that in the postmodern global world of the late twentieth century ancient mythologies have been revived as “guides to aid contemporary myth-makers as they struggle to create new myths, new truths for the twenty-first century”. Moreover, she believes that this is especially true for manga and anime. Levi (2001) further explains how well equipped Japan is to lead the way to a new age of mythology because in their culture their myths have been kept alive and taught in schools alongside with scientific discoveries. Therefore, the Japanese never lost the understanding of what myths are, they never confused mythological truth with rational truth. Levi (2001) substantiates these claims with the example of the works of Tezuka Osamu, the founder of Japan’s postwar manga tradition. In the first volume of *Hi no tori* (The Phoenix, 1955) he demystified one of the Shinto creation myths by presenting the Gods as humans. This did not strip the myth of its power: “*Hi no tori* retained all the moral ambiguity and fearful reverence for nature that was evident in the original” (Levi, 2001). Tezuka’s artistic heirs in manga and anime industry have followed his lead in creating new myths better suited to the needs and realities of the postmodern world.

Among anime the most vivid example of this are perhaps the works of the globally renowned animator Hayao Miyazaki. Levi (2001) corroborates this through the depictions of his feature-length films *Kaze no Tani no Nausicaa* (Nausicaa of the Valley of the Winds, 1984) where, dealing with contemporary environmental issues, he created a new myth of a heroic savior; *Tonari no Totoro* (My Neighbour Totoro, 1988) where, on the basis of the Shinto tradition, he introduced new deities who take the viewer back to the world of nature, magic and hope; and *Mononoke Hime* (The Phantom Princess, 1997) in which his efforts to integrate Shinto animism with contemporary environmentalism culminated in a modern story where deities and nature fear humans and must fight against them for the salvation of the planet.

³ There are over 50 anime themes, and some of the most notable are mecha (involves mechs, which are massive robots or human-controlled robotic machines), isekai (protagonist dies in the real world and gets reincarnated into a magical world/fantasy land), superpowers, school, team and combat sports, idols, detective, love polygon, coming-of-age, etc.

Myths are created to model bravery – to guide ordinary, fearful people and inspire them. They help us embrace adventures and ordeals despite our fears and gain wisdom that enables us to contribute to society. Deities and heroes form the basis of every mythology, but modern anime mythology brings forth another character: an everyday hero. When we deliberate over heroes we might think of “mythological or legendary figures often of divine descent endowed with great strength or ability” (Merriam-Webster.com Dictionary) or some ordinary person who went beyond himself to do something great, “who is admired by many people for doing something brave or good” (Merriam-Webster.com Dictionary). Anime successfully combines all these features into one person and presents ordinary people as everyday heroes in mundane settings such as high schools. Levi (2001) points out that heroes seem to be in short supply in the contemporary West due to its global economics, multinational corporations, and shifting moral and social climates. As she put it, there seems to be little opportunity for any individual to achieve heroic stature. Certainly the mainstream media in the West find it difficult to imagine anyone living out a heroic quest in a contemporary framework. Although they are a part of this cultural circle too, the Japanese have been able to continually come up with all kinds of heroes.

2.3 Examples of everyday heroes

Classic example of an everyday hero endowed with special powers is Tsukino Usagi, an ordinary schoolgirl living in an ordinary middle-class home who transforms into *Sailor Moon* and saves the earth with her demon-slaying skills. She is actually:

“less than ordinary, a greedy, lazy, whining adolescent who gets poor grades largely as a result of her failure to study. The fact that even Usagi can be heroic given the right circumstances offers reassurance to adolescents who wonder if they will ever achieve even basic maturity, and Usagi does improve a bit as the series progresses.” (Levi, 2001, p. 37)

Among the more recent examples, there is the eighth-grader Shigeo “Mob” Kageyama from *Mob Psycho 100* (2016), who saves people by exorcizing evil spirits after school. Shigeo tapped into his inner wellspring of psychic prowess at a young age, but the power quickly proves to be a liability when he realizes the potential danger in his skills. To effectively control his skills, Mob enlists himself under the wing of Arataka Reigen, who, despite being a con artist claiming to be a psychic, looks out for the boy and provides our hero with sound advice, high standards, and noble attitudes. A heroes’ journey begins with a call to adventure, a challenge, or quest that presents itself to an ordinary person in

the ordinary world. When a person is afraid, they need guidance from a mentor or a text to overcome their fears, cross the threshold, and commit to the journey (Campbell, 2008). In anime, this is often represented as a path of maturation, of striving to become the best version of oneself. In this way, anyone can become a hero – on purpose, or even accidentally.

Such scenario is typical of shounen⁴ anime. Edward and Alphonse Elric from *Hagane no Renkinjutsushi* (Fullmetal Alchemist, 2003) are a classical example of boys on a quest. These brothers are ordinary boys who go through a terrible ordeal; they try to do something about it but are too inexperienced, so they have to suffer the consequences of their foolishness: Edward loses two of his limbs, but his younger brother loses his entire body, and his soul is transferred into a knightly armor. Edward is haunted by what he had caused and goes on a quest to find the solution, a way to bring his brother's body back. Along the way, brothers are tested – they succeed and fail, meet allies and enemies, learn, change, and mature. Viewers follow them on their moving adventure, empathize with them, learn with them, and experience catharsis together with them.

The best sub-genre for light, relaxing anime fun is *slice of life* (SOL) anime. It is a subgenre built on the broad concept of following ordinary people as they live their ordinary, relatable lives. One of the best examples of the everyday hero in this genre is Tomoya Okazaki from *Clannad* (2007) and *Clannad: After Story* (2008). *Clannad* follows the standard *slice of life* scenario where a dispirited high schooler meets a girl who wants to resurrect some forgotten school's club. Claiming he has nothing better to do, Tomoya decides to help the girl Nagisa achieve this goal along with the help of four other girls and his friend Sunohara. By investing his time to get to know and help Nagisa, Tomoya slowly transforms from a delinquent into an everyday hero who then attempts to help those other four girls to overcome their problems.

The real strength of this anime comes forth in the *After Story* where episode nine represents an emotional, but also structural turning point. That typical SOL scenario in which the show ends once the goal is reached, all the issues are resolved and everyone is happy, gets abandoned and the viewer finds out what happens after high school and *after the story* is over. Tomoya is now faced with being an

⁴ Following the categorization of manga, in anime there are also different demographic categories intended or expected to be watched by a specific audience. The five major anime demographic categories (editorial categories) are *kodomo-muke* (for children), *shōnen* (for young teenage boys, roughly between 12–18), *shōjo* (for young teenage girls, roughly between 8–18), *seinen* (for young adult males or younger men, roughly between 18–40), and *josei* (for adult females or younger women, roughly between 18–40).

adult, finding a job, a place to live and a peaceful life to lead. He wants to get married, and Nagisa wants to have kids. They end up doing both, but tragedy strikes the young family.

Clannad is a story filled with harsh truths about life forcing the viewer to think about their personal “what if’s?”. It is the conveying of tragedy and sorrow happening to ordinary people that makes Clannad into something special. Tomoya depicts an everyday hero who faced with personal tragedy and emotional turmoil does not cope well, but overcomes them eventually and finds happiness again. *Slice of life* anime series captivate their audience with the ability to capture real life emotions and portray them in animation.

At the same time, anime “does not attempt to emulate reality – it knows its own limits – instead it offers an alternative [...], the surreal framework of anime’s style that allows [...] viewers to so easily project their own cultural and experiential likenesses onto anime.” (Kasa cited in Bennett, p. 3). Portraying reality realistically without actually trying to emulate it – this sort of ambivalence is typical in anime. It is perhaps the most obvious and predominant in the morally ambiguous depiction of the main protagonists, who often display a dark side that ranges from mildly regrettable to truly appalling. (Levi, 2001). This is also one of the features that distinguish anime from American/Western animation. There are rarely true villains – “all heroes have flaws, and all villains have some redeeming trait of humanity” (Bennett, 2010, p. 7). Characters cannot usually be seen as simply good or bad, they are deep and complex with thoughtfully developed backstories that enable better understanding of their motifs. Similarly, their causes may not always be good or righteous but that does not diminish their heroism:

“Anime exposes the audience to the idea that one can be loyal, even to the death, to a leader who is unworthy or to a cause that is questionable, but that such loyalty is still noble in its own way because “fighting for the wrong cause does not affect the heroism of those doing the fighting provided that their dedication is sincere.” Yes, sometimes evil wins in anime, but that only happens when a good person does what he does for all the wrong reasons.” (Bennett, 2010, p. 7)

Levi (2001) argues that it is exactly this internal definition of the heroic that enables anime to create everyday heroes in ordinary settings “since the setting is relatively irrelevant to the heroism”.

Such thought-provoking use of mythology and everyday heroes enables anime to serve young people as a guiding thread on the path of maturation and help

them fulfill one of their basic needs, the need for wisdom concerning how to be fully human (Roeser and Pinela, 2014). Psychological needs such as the need to feel competent in managing external and internal environments; the need to feel connected to other people and groups; and the need to feel autonomy or self-determination are a subset of basic human necessities for (mental) health (Deci and Ryan, 2012). Adolescence is the time of self-searching and self-defining, differentiating from childhood and positioning oneself in regard to one's surroundings, family and mainstream culture. Therefore, some of those who were watching anime as children turn their attention elsewhere while those who start watching as teens take it as their identity marker. They become fans and fandom⁵ comes into play to fulfill their need for belonging.

2.4 Anime fandom

According to Bennett, anime fandom is closely connected with the idea of family and “what it means to belong to a group when you have always been an outsider” (Bennett, 2010, p. 32). This is a *family of choice*, a modern concept prominent in the postmodern world where people want to be more individualistic and to choose their family out of people with whom they can identify rather than the biological grouping into which they were born (Bennett, 2010). Anime fandom is a matter of choice, and its most noticeable characteristic since the beginning in the late 70ies has been activism within community (McKevitt, 2010). Activism manifests through creation of various fan art, translation of works (e.g. subtitles), starting fan clubs or holding conventions (or “cons”).

“The demand for activism contributed to a unifying sense of community and permitted participants to experiment with new cultural identities [...] illustrated fans’ conscious efforts to define anime as a distinct cultural category, to develop knowledge about the medium and its relationship to Japanese culture, and to construct boundaries to mark the territory in which legitimate fan behavior could take place.” (McKevitt, 2010, p. 905–906)

The above quotation confirms that active participation within fandom enables young people to experiment with their identity within well founded cultural boundaries that differ from rules of their birth family and mainstream surroundings. Local anime club with its communal activities of watching, interpreting,

⁵ Oxford Learner’s Dictionaries *online* define a fan as “a person who admires somebody/something or enjoys watching or listening to somebody/something very much”. Definition of fandom is “the fans of a particular person, team, TV show, etc. considered together as a community.”

and participating provides public space where like-minded individuals construct their distinct community where members accept each other without too much judgment for they are all being *weird* together (McKevitt, 2010). By 2004, anime clubs existed on nearly every continent (Patten cited in Lu, 2008).

There are many other ways fans can get together to share interests, such as writing fan fiction, cosplaying in an event, publishing magazines and interacting on the internet. Bennett claims that fears of the internet causing depersonalization are unfounded, as internet access is in fact allowing whole new communities to grow which would previously have been impossible to actualize (Bennett, 2010). One example of this is *MyAnimeList* or *MAL*: an anime and manga social networking and social cataloging application website run by volunteers, which has been active since 2004 and is free of charge (MyAnimeList, 2023). The site provides its users with a list-like system for organizing and scoring anime and manga, and facilitates fan connection through forums, clubs, and blogs where users write their reviews, ask questions and discuss content. In 2022 there were more than 18 million active users from 200 countries around the world (DNP Group, 2022).

Today Japanese popular culture is considered a global and transnational phenomenon resulting in multiple local fandoms with distinct manifestations that are simultaneously part of a worldwide community which communicates in a specific jargon. This jargon specific to anime fandom includes numerous Japanese words such as *otaku*, *kawaii*, *doki doki*, *tsundere*, which are used to denote situations, phenomena, character types, etc.⁶ Most people have probably heard of *Pokémon* but anime fans are not just familiar with the stories, they use inside terms to communicate with each other and can sound to the uninformed as if they are talking in another language (Guo and Zeng, 2020). Some fans that enjoy anime with original voice acting and subtitles in another language, build up the interest in the Japanese language over time and want to learn more.

2.5 From cultural elements mixing to anime culture

The Japanese origin of anime is not very important to all fans. For some, as it has been suggested above, anime serves as a vehicle to explore their own issues, not because it is “exotic” but because it is universal. This takes us back to the aforementioned theory that anime is not strictly Japanese but rather culturally neutral, universal and cosmopolitan. Kasa contributes to this view by pointing out that “[a]nime has its own unique culture, offering universal treatments that

⁶ <https://www.urbandictionary.com/>

can be read identically by each viewer regardless of their own cultural background.” (Kasa cited in Bennett, 2010, p. 20)

According to Lu (2008) internationalization, meaning incorporation of non-Japanese or ‘universal’ elements, is one of anime’s most distinctive features. Various authors (see Rončević 2021a) state that the principle of *mukokuseki* is one of the key concepts of anime that facilitates this medium’s penetration into foreign markets. The *mukokuseki* principle marks the aesthetics of a denationalized space in which Japanese elements and characteristics are erased. In Japan, the term is used dually, but not mutually exclusive, denoting the mixing of cultural elements of multiple origins and erasing obvious ethnic and cultural characteristics (Iwabuchi cited in Rončević, 2021a: p. 77).

There are many examples of incorporating non-Japanese elements into anime from the classic *The Alchemist Brothers* where the protagonists have western names, Edward and Alphonse; through the characters’ love of classical music, for example Beethoven’s *Moonlight Sonata* in *Kage no Jitsuryokusha ni Naritakute! (The Eminence of Shadow, 2022)*; to the well-known *Shingeki no Kyojin (Attack on Titan – AOT, 2013)* which is imbued with German language and its architecture resembles European pre-industrial townships.

The *mukokuseki* principle continues in character design. Due to their lack of explicit “Japaneseness”, character appearance is often interpreted as “Western”. For Ruh (cited in Rončević, 2021a, p. 78), these are actually abstract representations of the human body dependent on the author, the narrative and the tropes of the genre, which is why he prefers to consider their appearance as “nationless”. Western animation had a strong influence on the early development of anime and its characters. In this regard, the creativity of Tezuka Osamu, who was strongly influenced by the Disney animation, stands out. Thanks to his inventions a specific anime style had been gradually developing – the style of “big eyes” and light complexion, moving only the mouth, dark lines of the characters, the death of the main character and serious themes (Lu cited in Rončević, 2021a, p. 98).

Amy Shirong Lu (cited in Rončević, 2021a, p. 99) believes that because the themes and actions of many anime touch on universal narratives, they actually lack the qualities associated with the Orient, which is why she considers it more of an international medium. Therefore, as Napier (cited in Guo and Zeng, 2020, p. 488) points out, many fans enjoy anime not because they are attracted to Japanese culture per se, but perhaps to anime culture.

When one connects the inevitable elements of Japanese culture with elements of mythology and heroism, with elements of universality and cosmopolitanism,

and adds to that the characteristic anime style that is imitated by numerous fans who are also interested in content creators (screenwriters, producers, voice actors, composers), one is actually talking about anime culture. Thus, young people who watch anime are not only watching Japanese cartoons but also immersing themselves in a rich and wide-ranging culture that gathers, connects, and unites young people of different nations with different needs and interests.

The final point is that anime culture is such a prolific provider of content that anyone can find anime to their liking, whether they choose by theme or genre, setting, and atmosphere or search for inter-character relationship-driven stories.

3 Anime in the library

Anime can be interesting for libraries both in the context of reading promotion and of creating programs for quality leisure time. Nina Exner (2012) states that in regard to manga, anime and reading promotion librarians go back to the old debate about whether comics should be part of the library collection and whether they can serve as stimulating reading material for beginners. It became clear over time that the side winning the debate is the side that advocates comic books as an excellent incentive for reluctant readers to fall in love with reading and then move on to reading short stories and novels, and as such are mandatory material in libraries. Concerning manga and anime, this is especially true for English speaking countries. However, considering that only a small number of manga get translated into Croatian language and even fewer anime have subtitles in Croatian, the possibility of directly using manga and anime as means to encourage reading in Croatian public libraries is quite limited. The possibilities increase if manga and anime are viewed as media platforms that indicate the interests of their consumers.

Researchers have found that tying fan activities such as gaming, movies, and manga together with books can increase cross-platform interest (Welch, 2008). Velna Rončević (2021a) also pointed out to this while writing about a marketing model called *anime media mix*. According to this model, fans are first introduced to the story and characters through manga, after which they continue their interest through anime and other creations such as games, visual novels, fan prose (*fanfiction*); or first contact with the content is established through anime, and then they explore other creations, although in the 21st century it is increasingly happening that video games pave the way for anime and manga (Rončević, 2021a).

Librarians can take advantage of this tendency of fans to use different media platforms based on their awakened interest in certain content and encourage them to read books by carefully selecting literature. After all, some highly regarded anime works are based on books, such as Hayao Miyazaki's film *Howl no Ugoku Shiro* (Howl's Moving Castle, 2004), which is based on the fantasy novel of the same name by the British writer Diane Wynne Jones or the successful series *Gankutsuou* (*Gankutsuou: The Count of Monte Cristo*, 2004) by Studio Gonzo, which set the action of the French novel of the same name by Alexandre Dumas in the future. Many anime reference fiction and/or historical figures in all sorts of ways, for example in a popular *mecha*⁷ anime *Eighty Six* (86, 2021) the main hero reads *All Quiet on the Western Front*, a novel by the German writer Erich Maria Remarque, while the *Fate series* presents eminent historical figures from different time periods from Alexander The Great and Ceasar all the way to Nikola Tesla and Thomas Edison. This opens a broad set of possibilities for librarians to use in anime clubs for reading promotion and knowledge expansion through fiction, history books, biographies, documentaries etc.

In countries where Japanese and English are not native languages, reading promotion can be substituted with foreign language learning. There is a well-known debate in the anime fan community whether it is better to watch subtitled or dubbed movies/series (sub vs. dub). Free online streaming services usually enable watching anime in two ways: with original Japanese voice acting and subtitles in English/another language or dubbed into English/another language.⁸ Reading subtitles can be frustrating at first because the words disappear from the screen too quickly or a slow reader can not enjoy the animation while focusing on reading, but it all gets better with practice. Regularly watching content with subtitles will make fans quicker readers (Pard, 2020).

In Croatia, fans prefer listening to Japanese voices and reading English subtitles (Tandarić, 2016), which is quite useful for learning English, but also an incentive for learning Japanese. While researching this field, Velna Rončević (2021) discovered that numerous studies have established a link between the growing interest in Japanese popular culture and the motivation to learn the Japanese language. McKevitt (2010) noticed the same thing happening in the USA with some of the early fans as well as with many college students in Japanese language courses today who state that anime and manga inspired them to register. The library can serve as a bridge between interest in anime and learning foreign languages

⁷ A genre of Japanese animation that showcases the use of giant, humanoid robots known as *mechs*.

⁸ For example, *Zorox.to*, *9anime* or *Crunchyroll*.

by acquiring and offering materials for learning English or Japanese and/or by organizing an activity such as *Language Cafe*⁹ among other anime club activities.

The interests of individuals within anime community often extend to the Japanese language, traditional and modern Japanese culture, as well as all other related phenomena such as visual novels, light novels, Chinese and Korean versions of manga, Japanese video games, etc. (Rončević, 2021). Beyond the content of the anime itself, fans are interested in the creators of anime and the voice actors. Fans also like to express themselves through creation so they write fanfiction, draw comics, make mashup videos etc. (Reysen et al., 2020). Although this work focuses on anime, it is important to note that all the above areas of interest can be incorporated into an anime club thereby enriching it and increasing the quality of the program.

Anime club has been present in libraries for decades. According to Pard they started out across the USA as

“gatherings of college students who were passionate about getting to see any sort of English translated version of Japanese animation (something that was rare in the early 1990s). They gathered to watch fan subbed versions on imported anime which were subtitled by groups of fans like themselves. The rise of internet access gave way to more accessible anime viewing, including subscription streaming sites, wider sales of translated content, and even public and school library anime clubs.” (Pard, 2020: p. 7)

Ever since those first gatherings, screenings of episodes and films seem to be a large and expected part of anime club programs. Although each local community adapts the activities of the club to its own interests and needs, a similar structure can be found in most American anime clubs. It usually starts with ten minutes of mingling, followed by either some short craft, game, activity or an hour of conversation on topics related to anime, Japanese culture or pop culture in general, and ends with communal watching of anime (Pard, 2020). Providing a craft or activity in addition to the screening can encourage attendees to bring friends along who are not so much into anime yet, as these extra activities will make them feel more comfortable.

⁹ The idea is to practice your language skills and cultural awareness by talking to native speakers and other learners, informally, over coffee or tea. *Language Cafe* is usually led by a native speaker or a teacher of a particular language, but it can also function well as a place where those interested in learning and practicing will encourage, guide and help each other in mastering a new language.

Anime clubs are not just about watching cartoons and that is why screenings are not really necessary, although they are a common and important part of the club meeting. According to Pard (2020), it is even welcome to sometimes change the routine of the club and devote the entire meeting to a longer activity themed from the favorite show of the members. Some libraries choose to purposely create Screen-Free Anime Clubs to encourage adolescents to spend their time more creatively away from smartphones and computers (Pard, 2020). Games, crafts and activities enable participants to develop a variety of skills and experiences of which meeting people with common interests is a large part. In addition, social engagement can be a strong selling point to those who do not see why the library would want to host such program (Pard, 2020).

Teen services librarians throughout the USA responded early to teens' love for manga and anime which resulted in anime clubs becoming a staple at many libraries by 2007 (Brehm-Heeger et al., 2007). Besides realizing that hosting regular anime nights is a great way to serve an often hard-to-reach user group, they have noticed that anime is getting ever more popular (Brehm-Heeger et al., 2007). A decade later, Pard (Pard, 2020) noted that there are few professional texts available for librarians who want to start their own anime club, despite the high interest. That is why she wrote the manual *Anime Clubs for Public Libraries: A Practical Guide for Librarians* which was published in 2020. Broken into fourteen chapters, Pard's guide allows the reader to dip in at will, with the first half of the book dedicated to the logistics of running a club and the latter half focused on the specific kinds of themed events a club might host.

Programing enables libraries to fulfill one of their most important roles and that is to meet the individual's needs for personal development and purposeful spending of leisure time. By organizing a program like an anime club libraries can provide a safe space for anime fan community and show these young people that libraries understand their subculture and how it extends far beyond watching animated series (Roeser and Pinela, 2014). In the USA, where anime subculture has a long tradition, even more ambitious programing projects are set up in libraries, for instance anime festivals that combine fan gatherings with anime screenings, gaming, reading and discussion, panels, costuming, and more (Czarnecki cited in Exner, 2012, p. 28).

In addition to fulfilling the aforementioned need for autonomy concerning who one chooses to be as a person and choosing one's family, such events provide adolescents with opportunities to immerse themselves into something greater that far outreaches them as individuals. This need for self-transcendence during adolescence, for losing oneself in something beyond self is endangered by the lack of attention from adults and institutions and may lead to substance abuse

and all kinds of risky behavior (Roeser and Pinela, 2014). As cultural institutions libraries have vast opportunities to cultivate healthy forms of self-transcendence in young people through programs based on art, that is music, stories, games, films, manga and anime etc.

4 Anime Club for High Schoolers case study

What makes this *Anime Club for High Schoolers* an interesting subject of a case study is the fact that its structure was inspired by and based on the way a book club functions. The case study focuses on answering basic research questions about how and why the program worked, and what can be learned from that. The data collection techniques used were archival record research and observation with participation, given that the researcher was also a club facilitator and library employee. The archival records included membership and attendance statistics, a facilitator's work diary, WhatsApp group communication, and an evaluation questionnaire at the end of the program year. The Anime Club was observed during the two program years.

In autumn 2021 *The Anime Club for High Schoolers* was launched as a pilot program of a public library. The realization of the pilot started with the assumption that among young library users, both those who read manga and those who do not, many like to watch anime and would gladly participate in an anime club. Why anime? The goal was to search for this hidden group of users, as well as to attract potential young users to the library, and find out more about their needs. Unlike manga, which was well represented in this library's collection, anime was poorly represented due to various problems in film distribution, which made it an even more special and interesting material for working with young people.

The target user group of this program was the adolescents. It is a group of individuals who share the common need to define their own identities. In many cases, this search for their own identity leads them away from previous interests, and this often includes moving away from books and libraries. To counter this trend, librarians launch programs to attract young people back to the library. To achieve this, they need something that is not offered by local associations and is at the same time very interesting to a larger number of young people. As shown in the previous paragraphs, the growing popularity and expansion of manga and anime fan communities is a global phenomenon mainly among tweens, teenagers, young adults, and new adults. The fact that there were no contents in the area specifically intended for manga and anime fans gave the library a great opportunity to offer young people something completely new and in line with their interests.

The theme of the program was narrowed down to anime, the user group was specified as adolescents, but then the scheduling presented a bit of an issue. A large number of secondary schools in the area work in two shifts, which means that one week children are at school from 8 a.m. to 1 p.m., and the following week from 2 p.m. to 7 p.m. At the same time, many schools have classes exclusively in the morning from 8 a.m. to 1 or 2 p.m. In addition, teens engage in various extracurricular activities such as sports training, music school, acting lessons and so on, even on Saturday. The library usually organizes programs for teenagers on Saturday mornings, as the library is open only until 1 p.m. Therefore, scheduling any time meant that a large section of young users was going to be missed. It was finally decided to schedule the anime club pilot from 11 a.m. to 13 p.m. once a month on Saturday. Already at the first meeting, the participants stated that once a month was too rare for them and that they would like to continue meeting on Saturdays at the same time, but every two weeks. The librarians were pleased that these young people were so interested in the club and were happy to fulfill their wish.

Another issue arose with the event venue. The multimedia hall, which was normally used for holding programs with teenagers, was booked months in advance by another organizer. As all this took place during the COVID-19 pandemic, the room designated for reading newspapers was unavailable to users at the time, so the anime club found its temporary home there. Although the library users peeked inside through the glass doors, the club members still had enough privacy to freely express their impressions and thoughts. From November 2021 to March 2022, users over the age of 16 were allowed to enter the library only upon presentation of a valid EU Covid certificate or other appropriate proof of vaccination. Most high school students did not have such certificates, so they could not enter the library. Fortunately, there was a cafe in another part of the library with a separate entrance that did not require a vaccination certificate, so the club moved there. The working conditions in the cafe were far from ideal for an anime club. In order not to disturb the normal business of the cafe, the group had to sit near the bar during a very busy period. The noise made it difficult to communicate, and curious guests of the cafe often interrupted the conversation by asking what was going on or commenting on the content that the club members were displaying on a large portable screen. When this epidemiological measure was finally lifted in March, the anime club returned to the newspaper reading room where it remained until the end of the program year in July. Such detailed descriptions of the time and place of the meetings are intended to serve as evidence showing just how much young people wanted this anime club and how many obstacles they were ready to overcome in order to realize it.

Due to problems with the venue and constant changes in epidemiological measures in the wake of the COVID-19 pandemic, it was decided that the club would

start without posters and media announcements/invitations in order to avoid possible high turnout. Librarians whose children were attending high school at the time asked them to spread the word about starting an anime club among their peers. A professor at the local art school, a close associate of the library, also encouraged some of her students to join the club. With this word-of-mouth approach, 10 high school students gathered at the first meeting, some of whom did not show up again, and some brought a friend the next time.

The work method chosen for the *Anime club for high schoolers* was inspired by and based upon the way the library's *Book club for high schoolers* had been functioning for years. The pilot was therefore outlined with a clear club structure in mind: the meetings are to be managed by a librarian, last for two hours and to be divided into three segments. The first segment is intended for discussion about the watched anime, the second for socializing with activities prepared by the participants, and the third segment is designed for proposing, presenting and selecting anime to watch for the next meeting. The goal was for the participants of the anime club to feel that this group is theirs and for them. The freedom to choose what they wanted to watch and then discuss, as well as the opportunity to lead the conversations during the socializing segment based on activities they have chosen and created, were to give them the feeling of ownership.

Just like in the book club, all members watch the same anime at home and then discuss it during the next meeting. The purpose of this first segment is to create a safe environment where young people can exchange their impressions, thoughts and feelings based on the anime they have watched. It is the leader's task to recognize tangents and bring the discussion back to the anime, along with making sure that everyone has a chance to speak during the meeting. Facilitating discussion is a skill that includes asking prompting questions in a way that encourages and engages participants, but does not pressure them. In order to achieve all that, it was decided that the discussion leader should be a librarian with experience in facilitating the book club.

It was assumed that the conversation about the watched anime could last between half an hour and an hour, depending on the content of the anime, the number of participants who watched it and their willingness to express their impressions. Those who have not watched the anime would also be welcome to the club meetings, if they do not mind spoilers. Even if they would be a bit bored during this first segment, everyone should have fun during the rest of the club meeting.

The second meeting segment is intended as a time for socializing. The design and management of this part should be completely taken over by young people. To ensure this, some time should be left at the end of each meeting for participants

to agree on who will prepare some activity for the next time. The activities could be a quiz related to anime (trivia, music quiz) or a presentation about an element of Japanese culture, etc.

The book club experience has shown that adolescents very much enjoy that part of the meeting when they choose which book is to be read next. So much so, that this has become an unavoidable ending ritual. It was decided to test whether this activity would be just as fun at the anime club, but with the addition of a small twist. The election has been turned into an elimination one, so hand is raised for anime series which one does not want to watch. Participants are to suggest an anime by finding its description on the *My Anime List* (MAL) website. Anyone can suggest one or more anime, but on the condition that it is no more than 12 episodes long so that everyone can watch it until the next meeting, and it must have age appropriate content. Each proposer then presents the anime he suggests for viewing, stating the reasons for recommending it, what genre it is, what topics it deals with, etc. This way of choosing the adolescents found as unusual, instructive and fun. In addition to getting the chance to recommend to someone an anime they like or have on their *plan to watch* list, young people practice presentation skills and how to stand up for something they believe in and find important.

Goals for the pilot were set based on knowledge of previous adolescent event attendance and engagement in library book clubs. The realities of contemporary high school circumstances with limited time for students to pursue extra-curricular activities were also taken in account. Based on the stated, and on the assumption that anime is a popular and interesting content for adolescents, the following goals were set to measure the success of the anime club pilot:

- 1) 5–10 adolescents enrolling;
- 2) 3–5 adolescents regularly attending meetings (at least 50 %) from the beginning to the end of the program year (October to June);
- 3) every regularly attending adolescent providing at least one activity for at least one meeting.

These goals were measured by taking attendance during each anime club meeting and by recording who prepared which activity. There were 20 anime club meetings held during the first program year from October 2021 to July 2022. The following results were recorded:

- 1) 20 adolescents enrolled: 7 individuals/session on average;
- 2) 8 adolescents regularly attended meetings (at least 50 %, that is 10 meetings) from the beginning to the end of the program year (October to July), 5 members skipped only one meeting each (three were members from the beginning, two from February);
- 3) every regularly attending adolescent provided one activity for a meeting.

Considering the stated goals and found results, the pilot program was deemed successful. Among the 20 registered participants, those who appeared only once were also recorded. Young people came and went: they came out of curiosity; they left because of changes in training dates or because of new family obligations, etc. It happened, for example, that one girl brought two of her friends and they then became the most frequent participants, but the girl stopped coming due to a change in her choir's rehearsal schedule. The most visited club was in November 2021 when 11 anime fans participated.

As expected, as the end of the school year and the beginning of summer approached, the number of participants in the meetings began to decrease. However, due to the great interest of the five most loyal members, the program year was ultimately extended to the month of July. Although some of them started working as soon as school ended, they still didn't want to give up the anime club.

From the beginning to the end of the program year, more adolescent boys than girls participated in the meetings, which is the complete opposite of the experience with the book club. In total, there were 12 registered girls and 8 boys, however, among the regular 8 attendees were 2 girls and 6 boys. Twenty anime series were watched and commented upon.

Participant feedback was gathered at the end of the program year via an anonymous paper survey. The evaluation questionnaire entitled "Review of the first year of Anime Club" contained 14 questions. Young people were asked how did they find out about the club and why they joined; what did they expect and to what extent were their expectations met; how satisfied were they with the general club organization (e.g. venue) and the way club functioned (frequency of meetings, quality of structured conversations about watched anime, how many opportunities they had to participate, etc.) as well as to review the leadership performance. After giving the club a final rating in *anime style* from 1 to 10, they were asked to write what anime club means to them. Participant feedback was limited to those who came to the last two meetings which included some of the regulars and some of the occasional partakers. These eight collected responses do not reflect the opinions of all participants, but nevertheless provide important insight.

Young people joined the club expecting to talk about anime and meet new people who love anime, so everyone felt that their expectations were fulfilled to a very large extent. Nobody offered an answer to the questions about what they didn't like and what was missing, except for one participant who apparently likes to sleep longer on Saturdays, so he didn't like the 11 a.m. meeting time. They liked discussing anime, the people who gathered in the club, the atmosphere that prevailed, and the fact that they have discovered and watched a lot of good anime.

Most of them felt that they had enough opportunities to participate in activities during meetings, only one participant thought that they had too many, while one had too few opportunities to participate. Everyone was very satisfied with the conversations about the assigned animes. Leader's work (communication with the participants, leading the discussion, support in the selection of activities, etc.) was rated 10 by 90% of the participants. The technical organization of the club was rated the worst due to the previously mentioned venue problems, but it was actually quite highly rated in the range of 7 to 9.

After reflecting on the individual elements, participants were asked to rate the club overall. The anime club pilot was completed with an average rating of 9.5, for which an explanation was offered by one participant: "The members still need to get to know each other better and relax, and it will be 10." At the end of the questionnaire, participants were asked if they had any suggestions for the following year. There were no concrete suggestions offered; however, one participant thanked the library for organizing the anime club and expressed hope that it would continue.

Information about the intrinsic motivation/ interests and needs of the participants was intended to be obtained through answer analysis to the question "What does Anime Club mean to you?". The participants mostly expressed a strong feeling of satisfaction because they had fun and found a group of people they could easily talk to about their favorite subject. Therefore, the anime club was a place of entertainment in which these young people fulfilled their need to socialize and belong to a group. During the second program year one participant shared with the researcher that the anime club meeting is a highlight of her social life mostly because she was stressed out by the demanding school and had no time to meet with her friends due to different school shifts and the bus schedule issues that all travelling students have.

Considering the success of the pilot, it was understood that the anime club would continue its work, so the second program year lasted from October 2022 to July 2023. The same goals and evaluation criteria were set as in the previous year, 21 meeting was held and the following data collected:

- 1) 23 adolescents enrolled (8 from the pilot year): 11 individuals/session on average;
- 2) 10 adolescents regularly attended meetings (at least 50 %) from the beginning to the end of the program year (October to July), 6 members skipped only one meeting each (four members from the pilot, one from October, one from November);
- 3) every regularly attending adolescent provided at least one activity for a meeting.

At the beginning of the second programming year, a poster in the library next to the manga shelves was added to the word-of-mouth marketing strategy, which resulted in a slight increase in registered participants compared to the first year. The Music Department was chosen as a venue to hold the meetings in, because there, in a secluded corner, is enough privacy for a small group to talk freely and laugh loudly, and the atmosphere is cozy with music in the background. The interest and need for an anime club among new members had been underestimated, so the anime corner was often too cramped, and when 18 participants came to the meeting, they occupied the entire department. This happened, for example, when one member prepared a musical quiz for the central part of the club.

As can be seen from the above data, in the second year, there was an increase in interested young people (three more than during the pilot), and more participants regularly attended individual meetings (four more than during the pilot). By observing the group dynamics, it was noticed that during the second year, the members became more connected; they started playing online games together and going out for walks. They went to the theater together to support the acting ambitions of one member, brought cakes that they had baked themselves on the occasion of their birthday, and went to the cinema together to watch the first anime that came to the local cinema in years. They also started participating in other library programs such as literary meetings.

During the second program year, 22 anime series were watched and commented upon. The conversation about the watched anime included a review of the animation and soundtrack; personality, believability and motivation of the characters; the quality of individual story arcs; and the themes and ideas that the anime deals with. By discussing art and ideas, young people grow intellectually as well as spiritually because they are not taking what is presented to them at face value but digging deeper and understanding the root causes of events – why people do the things they do, what drives them, and how we can improve as people.

The most popular activity in the central socializing part of the meeting was the three by three (3x3) photo collage. This activity was suggested by one of the members who encountered such photo collages in online fan communities. A themed 3x3 collage is made from anime clips. The topic can be your favorite anime, the most annoying characters, your favorite love couples, etc. The collage is shown on a large screen, and its author stands next to the screen and talks about the selected anime. The audience often chimes in with their opinion about an anime or a character, and sometimes a heated discussion ensues because anime encourage fans to talk. On many occasions during the year, the assertion from

professional literature was confirmed that “even a quiet person will talk about his favorite characters with a passion that seems endless” (Reysen and Branscombe cited in Guo and Zeng, 2020: page 484). Young people thus practice public speaking and presentation skills in a friendly environment. This activity helps adolescents to form their own opinions and develop their own taste, as well as critical and creative abilities.

Considering anime as a media platform that indicates the interests of its consumers, as it was discussed in previous chapters, the librarian decided to recommend some books to the members. By observing what kind of anime particular members like and, in those anime, what are they specifically drawn to, the librarian can then select books tailored to their individual interests and thus encourage them to read. For example, to a girl who enjoyed 86, and especially the story of the main male protagonist, the librarian offered a book in which that character became engrossed: *All Quiet on the Western Front* by Erich Maria Remarque. The book *Roadside Picnic* by the Strugacky brothers was recommended for a boy who likes anime that deal with deeper topics and encourage reflection. This led to the establishment of a book club for high school students on their initiative. Six anime club members joined the book club (3 girls and 3 boys), and one girl took on the leadership role with the support of the librarian.

Two years of monitoring the anime club showed that many high school students in Croatia are eager for anime culture content and that they are ready to use the various services of the public library when librarians show that they understand the interests and needs of young people.

5 Conclusion

The popularity of anime is a global phenomenon that libraries worldwide can use to create programs that will attract adolescents and enable them to spend their leisure time creatively. The Anime Club for High Schoolers case study has shown that an anime club, when based on the way a book club functions, is a low-budget program applicable to public libraries. It provides a means of reasserting the library as a still-relevant space for young adults to enjoy their interests in a safe, welcoming, and nurturing physical space. By attracting young anime fans, the library has the opportunity to become a stimulating space for adolescents to explore and test out their identity within anime culture. In addition, by using anime as a media platform to discover the interests of young people, librarians can get the opportunity to put the book back into the hands of adolescents and, with thoughtfully selected books, encourage them to read.

References

- Álvarez, J. and Melguizo, Y. (2020). Duality in the definition of anime. *Online Journal Mundo Asia Pacifico*, 9(16), 126–128. <https://publicaciones.eafit.edu.co/index.php/map/article/view/6385>
- Bennett, J.H. (2010). *A Preliminary History of American Anime Fandom*. Academia.edu, 1–37. https://www.academia.edu/691203/A_Preliminary_History_of_American_Anime_Fandom
- Brehm-Heeger, P., Conway A., and Vale, C. (2007). Cosplay, Gaming, and Conventions: The Amazing and Unexpected Places an Anime Club Can Lead Unsuspecting Librarians. *Young Adult Library Services (YALS)* 5(2), 14 - 16. <https://jenniferfuchikami.wordpress.com/cosplay-in-public-libraries-resources/>
- Campbell, J. (2008). *The Hero With a Thousand Faces*. New World Library.
- Dai Nippon Printing Co., Ltd. Website (2022). *DNP and Akihabara Area Tourism Organization to Collaborate with MyAnimeList*. https://www.global.dnp/news/detail/20167668_4126.html
- Deci, E.L and Ryan, R.M. (2012). Motivation, personality, and development within embedded social contexts: an overview of self-determination theory. In Ryan, R.M. (ed.) *The Oxford Handbook of Human Motivation*. Oxford University Press, pp. 85–107. <https://psycnet.apa.org/record/2012-03687-006>
- Denison, R. (2015). *Anime: A Critical Introduction*. Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing. <https://dokumen.pub/anime-a-critical-introduction-9781847884800-9781847884794-9781472576767-9781472576811-2015016900.html>
- Exner, N. (2012). Anime-zing in North Carolina: Library Views of Anime Fans. *North Carolina Libraries* 70(1), 28–34. <https://www.ncl.ecu.edu/index.php/NCL/article/view/324>
- Guo, C. and Zeng, C. (2020). Anime and Manga Fandom in the 21st Century: A Close-Up View. In: Wang CL (ed.), *Handbook of Research on the Impact of Fandom in Society and Consumerism*, pp. 480–496. IGI Global. https://scholarworks.utrgv.edu/marketing_fac/36/
- Kragič, B., Gilić, N. (ed.). (2003). *Filmski leksikon: A – Ž*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Lanning, F. (ed.). (2006). *Mechademia. An Annual Forum for Asian Popular Culture: Emerging worlds of anime and manga*. <https://archive.org/details/mechademia1emerging0000unse>
- Levi, A. (2001). New Myths for the Millennium. In: Lent, John A. (ed.), *Animation in Asia and the Pacific*, pp. 33–50. Indiana University Press. <https://archive.org/details/animationiasia00john/page/n9/mode/2up>
- Lu, A.S. (2008). The Many Faces of Internationalization in Japanese Anime. *Animation: an interdisciplinary journal*, 3(2), 169–187. https://www.researchgate.net/publication/215595104_The_Many_Faces_of_Internationalization_in_Japanese_Anime

McKevitt, A.C. (2010). "You Are Not Alone!": Anime and the Globalizing of America Source. *Diplomatic History*. 34(5), 893–921. <https://www.jstor.org/stable/24916463>

Meo, A.L. (2016). Aproximaciones al anime: producción, circulación y consumo en el siglo XXI. *Question/Cuestión: Revista científica especializada en periodismo y comunicación*. 51(1), 251–265. <https://perio.unlp.edu.ar/ojs/index.php/question/article/view/3416/2874>

Merriam-Webster.com Dictionary (2024). <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hero>

MyAnimeList. (2023). In Wikipedia: the free encyclopedia. <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=MyAnimeList&oldid=1168313704>

Napier, S.J. (2004). Why Anime? *Japan spotlight: economy, culture & history* 134(2): 20–23. <https://www.jef.or.jp/jspotlight/backnumber/detail/134/>

Pard, C. (2020). *Anime Clubs for Public Libraries: A Practical Guide for Librarians, No 70*. Rowman & Littlefield Publishers.

Reysen, S. et al. (2020). Anime and global citizenship identification. *The Phoenix Papers: A Journal of Fandom and Neomedia Studies*, 4(2), 48–61. <https://osf.io/crb2v>

Roeser, R.W. and Pinela, C. (2014). Mindfulness and compassion training in adolescence: A developmental contemplative science perspective. *New Directions for Youth Development*, 142 9 – 30. 10.1002/yd.20094

Rončević, V. (2021). Croatian anime and manga fans: an encounter with Japanese culture and language. *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli*, 18, 33–50. <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/en/islandora/object/ffzg:3929>

Rončević, V. (2021a). *Recepcija japanske popularne kulture na primjeru obožavatelja anime i manga* [Dissertation]. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Croatia. DOI: 10.17234/diss.2021.220194.

Tandarić, L. (2016). *Otaku subkultura u Hrvatskoj* [Thesis]. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za pedagogiju. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/8005>

Vukadinović, B. (2013). Srpska publika, japanska animacija, filmovi i stripovi. *Kultura* 138, 217–226. <https://scindeks.ceon.rs/Article.aspx?artid=0023-51641338217V>

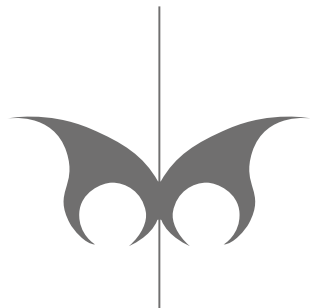
Welch, R. (2008). From Platforms to Books? I'm Game. *Young Adult Library Services (YALS)* 6(2), 30–31.

Žozefina Žentil Barić

Gradska knjižnica Zadar, Stjepana Radića 11b, 23000 Zadar, Hrvatska
e-pošta: zbaric@gmail.com

BIBLIOGRAFIJA

BIBLIOGRAPHY

Slovenske bibliografije v letu 2021

Slovenian bibliographies published in 2021

Mojca Dolgan Petrič, Špela Zupanc

Oddano: 30. 9. 2024 — Sprejeto: 30. 9. 2024

1.24 Bibliografija

1.24 Bibliography

UDK 016(497.4)"2021"

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.68.4.5>

Ključne besede: bibliografije, Slovenija, 2021

Keywords: bibliographies, Slovenia, 2021

1 Uvod

Bibliografija slovenskih bibliografij (v nadaljevanju BSB) vsebuje popis bibliografij, ki so izšle v letu 2021. Upoštevane so tudi bibliografije, ki so izšle v obdobju 2015–2020 in niso bile zajete v preteklih BSB. Te enote so označene z zvezdico (*).

Osnova za pripravo popisa bibliografij je vzajemna bibliografsko-kataložna baza podatkov COBIB (www.cobiss.si), ki jo gradi okrog 930 slovenskih knjižnic. Podatke smo zajeli z iskanjem po različnih parametrih kot so ključne besede, predmetne oznake, UDK vrstilci, kode za vrsto vsebine in kode za tipologijo dokumentov.

Bibliografije so razvrščene v enajst skupin, po sistemu univerzalne decimalne klasifikacije (UDK):

- Splošne bibliografije
- Bibliografije sodelavcev strokovnih in znanstvenih institucij
- Filozofija. Psihologija (v letu 2021 nismo zabeležili nobene bibliografije)

- Bibliotekarstvo. Bibliografska kazala. Bibliografije bibliografij
- Družbene in politične vede
- Naravoslovne in uporabne vede. Medicina
- Založništvo
- Umetnost. Arhitektura. Urbanizem. Gledališče. Glasba
- Jezikoslovje. Književnost
- Osebne bibliografije. Bibliografije več oseb
- Arheologija. Domoznanstvo. Geografija. Zgodovina.

Znotraj posameznega vsebinskega sklopa so enote razvrščene po abecednem vrstnem redu:

- avtorja (oziroma prvega avtorja, kadar sta pisca dva ali trije),
- naslova (pri anonimnih delih, več kot treh avtorjih),
- imena korporacije.

V skupini Osebne bibliografije so bibliografije razvrščene po abecednem redu priimkov osebnosti.

Splošne bibliografije

Majovski, Ksenija. Slovenska bibliografija v Italiji : leto 2019. - V: Koledar - Goriška Mohorjeva družba. - ISSN 1124-6561. - (2021), str. 260-307.

Majovski, Ksenija. Slovenska bibliografija Videnske pokrajine : leto 2019. - V: Trinkov koledar. - ISSN 1124-6790. - (2021), str. 217-227.

Zaugg, Jordan T. U.S., Canadian, and British dissertations and theses in Slovene Studies, 2000-2021 : a first survey. - V: Slovene studies. - ISSN 0193-1075. - Vol. 43, no. 2 (2021), str. 153-170.

Bibliografije sodelavcev strokovnih in znanstvenih institucij

Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2020 = Bibliography of archivists in 2020. - V: Arhivi (Tiskana izd.). - ISSN 0351-2835. - Letn. 44, št. 2 (2021), str. 481-496.

Bibliografija članov akademije v letu 2021 = 2021 bibliography of SASA members. - V: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. - ISSN 0374-0315. - Knj. 72 (2021), str. 154-269.

Bibliografija delavcev inštituta v letu 2020 / zbrala in uredila Špela Velikonja. - V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo. - ISSN 0034-690X. - Letn. 72, št. 2 (apr.-jun. 2021), str. 153-168. - V okviru prispevka Delo Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani v letu 2020.

Bibliografija raziskovalcev v letu 2020 / zbrali in uredili Tinkara Bulovec in Iza Kokoravec. - V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo. - ISSN 0034-690X. - Letn. 72, št. 2 (apr.-jun. 2021), str. 169-185. - V okviru prispevka Delo Inštituta za varstvoslovje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru v letu 2020.

Jamar, Nina. Bibliografska predstavitev Glasbene šole Jesenice : z bibliografijama izdaj 2003-2020 ter člankov o šoli 2017-2020 = Bibliographic presentation of Music School Jesenice : with bibliographies of publications 2003-2020 and articles about the school 2017-2020. - V: Knjižnica (Tiskana izd.). - ISSN 0023-2424. - [Letn.] 65, [št.] 3/4 (2021), str. 125-158. - Dostopno tudi na: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica/article/view/13739/12048> (25. 9. 2024).

Pregled bibliografij visokošolskih učiteljev in raziskovalnih projektov za leto 2020 / uredili Dušica Pahor, Darja Farasin. - Maribor : Medicinska fakulteta, 2021. - 343 str.

Pregled pomembnejših znanstvenih objav v letu 2020. - V: Poročilo za leto 2020 / Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani. - ISSN 1408-9602. - Letn. 23 (2021), str. 158-185. - Dostopno tudi na: <https://www.bf.uni-lj.si/sl/o-fakulteti/informacije-javnega-znacaja/porocila/> (25. 9. 2024).

Račič, Mojca. Bibliografija sodelavk in sodelavcev SEM za leto 2020. - V: Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana, Tiskana izd.). - ISSN 0354-0316. - Letn. 31 = 82 (2021), str. 331-355.

Štoka, Peter. Bibliografija Osrednje knjižnice Srečka Vilharja za leto 2020. - V: Poročilo o delu - Osrednja knjižnica Srečka Vilharja. - ISSN 1580-8408. - (2021), str. 55-59.

Bibliotekarstvo. Bibliografska kazala. Bibliografije bibliografij

Golob, Nataša. Srednjeveški rokopisi in rokopisni fragmenti : Narodna in univerzitetna knjižnica / Nataša Golob ; [prevajalka povzetka Špela Truden ; fotografije rokopisnega gradiva Narodna in univerzitetna knjižnica ; urednik Peter Štih]. - Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti : Narodna

in univerzitetna knjižnica, 2021. - 285 str. - (Biblioteka / Slovenska akademija znanosti in umetnosti = Bibliotheca / Academia scientiarum et artium Slovenica, ISSN 1408-6344 ; 20. Manuscripta et fragmenta ; 2).

Pavletič Lacko, Tjaša, Zupanc, Špela. Slovenske bibliografije v letu 2019 / Tjaša Pavletič Lacko, Špela Zupanc. - V: Knjižnica (Tiskana izd.). - ISSN 0023-2424. - [Letn.] 65, [št.] 1/2 (2021), str. 165-186. - Dostopno tudi na: <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/8157/7648> (25. 9. 2024).

Družbene in politične vede

Bučar, Bojko, Koleča, Iris, Hedžet, Ajda. Izbor založništva do 2020. - V: 60 let študija in raziskovanja mednarodnih odnosov na FDV / uredil Bojko Bučar. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2021. - Str. 201-209.

Jelovšek, Alenka. Pregled obravnav in omemb Recljevega prevoda Gorskih bukev v strokovni literaturi. - V: Gorske bukve 1582. - Ljubljana : Založba ZRC SAZU, 2021. - Str. 91-104.

Udovič, Boštjan, Brglez, Milan, Jana Arbeiter. Kdo (kaj) piše o/v slovenskih diplomatskih študijah? : primerjalna analiza izbranih slovenskih znanstvenih revij. - V: Studia Historica Slovenica (Tiskana izd.). - ISSN 1580-8122. - Letn. 21, št. 3 (2021), str. 889-896. - Dostopno tudi na: <http://shs.zgodovinsko-društvo-kovacic.si/sites/default/files/clanki/SHS-2021-3-23-UdovicBrglezArbeiter-%28scopus%29.pdf> (25. 9. 2024).

Naravoslovne in uporabne vede. Medicina

Bedjanič, Matjaž. Dodatek h gradivu za odonatološko bibliografijo Slovenije XXXVI. - V: Erjavecia. - ISSN 1408-8185. - Št. 36 (2021), str. 113-119.

Čulič, Armin, Bregar, Branko, Macur, Mirna. Raba konoplje v medicinske namene : integrativni pregled literature = Medical use of cannabis : an integrative literature review. - V: Obzornik zdravstvene nege. - ISSN 1318-2951. - Letn. 55, št. 4 (2021), str. 274-286. - Dostopno tudi na: <https://obzornik.zbornica-zveza.si/index.php/ObzorZdravNeg/article/view/3063> (25. 9. 2024).

Doživljanje umiranja z vidika medicinskih sester : pregled literature = Experiencing the dying process from a nurse's perspective : a literature review / Sergej Kmetec ... [et al.]. - V: Obzornik zdravstvene nege. - ISSN 1318-2951. - Letn. 55, št. 4 (2021), str. 264-273. - Soavtorji: Zvonka Fekonja, Svetlana Škrbič, Nataša Mlinar Reljič. - Dostopno tudi na: <https://obzornik.zbornica-zveza.si/index.php/ObzorZdravNeg/article/view/3090>

Publikacije Interne klinike UKC Ljubljana, indeksirane v zbirki PubMed/Medline : za leto 2021. - V: 26. sodobna interna medicina : strokovno srečanje : zbornik predavanj : Ljubljana, 15. decembra 2021 / [strokovna organizatorja Interna klinika, Univerzitetni klinični center Ljubljana [in] Katedra za interno medicino, Medicinska fakulteta, Univerza v Ljubljani. - Ljubljana : Katedra za interno medicino, Medicinska fakulteta, 2021. - Str. 95-124.

Založništvo

Bizilj, Barbara. Publikacije SAZU v sozaložništvu z ZRC SAZU ; Publikacije SAZU v sozaložništvu z drugimi založbami. - V: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. - ISSN 0374-0315. - Knj. 72 (2021), str. 379-381.

Bukla : brezplačna revija o dobrih knjigah. - Ljubljana : Umco, 2021. - Letn. 17, št. 158-163. - Dostopno tudi na: <https://www.bukla.si/revija-bukla/> (25. 9. 2024).

Jakomin Kocjančič, Tanja. Časopisje na Primorskem v letih 1941-1945 in njegova propagandna funkcija. - Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, 2021. - 343 str. - (Zbirka Razpoznavanja = Recognitiones, ISSN 2350-5664 ; 41).

Krapež, Mateja. Založniška dejavnost muzejev in galerij na Slovenskem do konca druge svetovne vojne = Publishing activities of museums and galleries in Slovenia before the end of the Second World War. - V: Knjižnica (Tiskana izd.). - ISSN 0023-2424. - [Letn.] 65, [št.] 3/4 (2021), str. 97-124. - Dostopno tudi na: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica/article/view/13741/12050> (25. 9. 2024).

Publikacije Slovenske akademije znanosti in umetnosti [za leto 2020]. - V: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. - ISSN 0374-0315. - Knj. 71 (2020) [izšlo 2021], str. 298-300.

Skupaj : priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2021 : pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2020 / [urednica Darja Lavrenčič Vrabec]. - Ljubljana : Mestna knjižnica, 2021. - 185 str.

Umetnost. Arhitektura. Urbanizem. Gledališče. Glasba

Bagarič, Alenka. Skladbe Josipa Ipavca v Narodni in univerzitetni knjižnici [Elektronski vir]. - Ljubljana : Narodna in univerzitetna knjižnica, 2021. - 25 str. - E-knjiga. - Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-JKFJFRSH> (25. 9. 2024).

Kerbler, Boštjan, Svirčič Gotovac, Anđelina (ur.). Kakovost bivanja v stanovanjskih soseskah iz socialističnega in postsocialističnega obdobja : primerjalna analiza med Slovenijo in Hrvaško (HESC) : seznam literature po abecednem redu – rezultati prvega in drugega delovnega paketa. - [Ljubljana] : Urbanistični inštitut RS, 2021. - 28 str. - Dostopno tudi na: <http://hesc.uirs.si/portals/hesc/dokumenti/hesc-seznam-literature-po-abecednem-redu-slo.pdf> (25. 9. 2024).

Kerbler, Boštjan, Svirčič Gotovac, Anđelina (ur.). Kakovost bivanja v stanovanjskih soseskah iz socialističnega in postsocialističnega obdobja : primerjalna analiza med Slovenijo in Hrvaško (HESC) seznam literature po tematskih sklopih – rezultati prvega in drugega delovnega paketa. - [Ljubljana] : Urbanistični inštitut RS, 2021. - 28 str.

Kerbler, Boštjan, Šeme, Ajda. Javni prostor za potrebe starejših v velikih večstanovanjskih soseskah v Sloveniji (PUSH) : zbrana literatura po abecednem vrstnem redu - rezultati prvega delovnega paketa. - Ljubljana : Urbanistični inštitut Republike Slovenije, 2021. - 31 str. - Dostopno tudi na: <http://push.uirs.si/portals/push/push-zbrana-literatura-po-abecednem-vrstnem-redu-slo.pdf> (25. 9. 2024).

Kokole, Metoda. Izbrana bibliografija o glasbi 18. stoletja na Slovenskem : (2012-2021). - V: Bilten (Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja). - ISSN 1855-8445. - Št. 13 (2021), str. 31-40.

***Rotar Pance, Branka.** Bibliografija Glasbenopedagoškega zbornika Akademije za glasbo v Ljubljani 1995-2019. - V: Glasbenopedagoški zbornik (Ljubljana, Online). - ISSN 2712-3987. - Letn. 16, zv. 32 (2020), str. 85-146. – Dostopno na: [https://www.hippocampus.si/ISSN/2712-3987/32-2020/2712-3987.16\(32\)85-146.pdf](https://www.hippocampus.si/ISSN/2712-3987/32-2020/2712-3987.16(32)85-146.pdf). (25. 9. 2024).

Jezikoslovje. Književnost

Antloga, Anja. Bibliografija v Slovenskem gospodarju (1927–1941). - V: Leposlovje v časopisu Slovenski gospodar med letoma 1927 in 1941 : diplomsko delo. - Ljubljana : [A. Antloga], 2021. - Str. 26-38. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=148255&lang=slv> (25. 9. 2024).

Belina, Manja. Bibliografija leposlovnih besedil. - V: Leposlovje v glasilu Naša moč med letoma 1905 in 1922 : magistrsko delo. - Ljubljana : [M. Belina], 2021. - Str. 37-57. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=151986&lang=slv> (25. 9. 2024).

Božnik, Kaja. Bibliografija. - V: Leposlovje v Glasu naroda med letoma 1911 in 1915 : diplomsko delo. - Ljubljana : [K. Božnik], 2021. - Str. 40-95. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=143902&lang=slv> (25. 9. 2024).

Gumilar, Nino. Leposlovje v Stopinjah skozi 50 let. - V: Naše stopinje / [uredil Lojze Kozar ml.]. - Murska Sobota : Škofija, 2021. - Str. 80-103.

Hüll, Niki. Bibliografija leposlovja po letnikih. - V: Leposlovje v reviji Žena in dom : 1930-1941 : diplomsko delo. - Ljubljana : [N. Hüll], 2021. - Str. 12-42. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=148736&lang=slv> (25. 9. 2024).

Kastelic, Hana. Leposlovje v Domovini (1918-1931) : diplomsko delo. - Ljubljana : [H. Kastelic], 2021. - [58] str. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=148754&lang=slv> (25. 9. 2024).

Kos, Janko. Bibliografija (Pomembnejše izdaje Krsta pri Savici ; O Krstu pri Savici). - V: Krst pri Savici [Elektronski vir] / France Prešern ; spremna besedila in opombe napisal Janko Kos. - Elektronska izd., 1. objava. - Ljubljana : DZS, 2021. - Str. 26-28. - E-knjiga. - Dostopno na: <https://www.biblos.si/isbn/9789610210504>.

Mehič, Špela. Leposlovje v časniku Slovenec 1939-1945 : diplomsko delo. - Moravče : [Š. Mehič], 2021. - 83 str. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=148256&lang=slv> (25. 9. 2024).

Plantan, Ana. Bibliografija leposlovnih del v Glasu naroda. - V: Leposlovje v Glasu naroda od leta 1931 do 1935 : magistrsko delo. - Ljubljana : [A. Plantan], 2021. - Str. 47-116. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=150181&lang=slv> (25. 9. 2024).

Pregelj, Barbara, Tomsich, Francisco. La recepción de la literatura latinoamericana en Eslovenia en los años 1960-1970 : hacia una lista exhaustiva de entradas bibliográfica. - V: *Ars & humanitas* (Print). - ISSN 1854-9632. - 15, [št.] 2 (2021), str. 109-137. - Dostopno tudi na: <https://journals.uni-lj.si/arshumanitas/article/view/10633/10061> (25. 9. 2024).

Rupert, Veronika. Bibliografija leposlovja v glasilu Glas naroda od leta 1925 do 1930. - V: *Pregled leposlovja v časopisu Glas naroda (1925-1930) s posebnim ozirom na prevajanje kratkih zgodb Marka Twaina : magistrsko delo.* - Ljubljana : [V. Rupert], 2021. - Str. 31-103. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=132307> (25. 9. 2024).

Serban, Nika. Bibliografija. - V: *Leposlovje v časopisu Proletarec med letoma 1920 in 1926: diplomsko delo.* - Ljubljana : [N. Serban], 2021. - Str. 9-21. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=148470&lang=slv> (25. 9. 2024).

Strgar, Katja. Bibliografija. - V: *Tematska analiza pesmi v Kmetijskih in rokodelskih novicah (1853-1863) : magistrsko delo.* - Ljubljana : [K. Strgar], 2021. - Str. 66-73. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=145899&lang=slv> (25. 9. 2024).

Vincek, Kana. Bibliografija leposlovja v Kmetijskih in rokodelskih novicah. - V: *Leposlovje v Kmetijskih in rokodelskih novicah med letoma 1887 in 1903 : diplomsko delo.* - Ljubljana : [K. Vincek], 2021. - Str. 29-38. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=128483&lang=slv> (25. 9. 2024).

Osebne bibliografije

BERNIK, FRANCE

Uran, Mojca. Izbrana bibliografija akademika Franceta Bernika 1950-2019 / pripravila Mojca Uran. - V: *V spomin akademiku Francetu Berniku, slovenskemu literarnemu zgodovinarju in humanistu / [uredil Igor Maver].* - Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2021. - Str. 43-90.

BRENČIČ JELEN, MARIJA

Malovrh, Sonja. Seznam objavljenih pesmi. Literarna dela v knjižni obliki. Objavljene zgodbe. Objavljeni njeni članki. - V: *Vrhniški razgledi.* - ISSN 1408-0583. - Leto 21 (2021), str. 218-271. - V okviru prispevka: *Moja je pesem! : ob 100-letnici rojstva pesnice in pisateljice Marije Brenčič Jelen (1919-2000).*

BRENN, KRISTINA

Jazbec, Janja, Jevc, Katja. Bibliografija Kristine Brenkove. - V: Draga Kristina : zgodba urednice in pisateljice Kristine Brenkove / uredila Alenka Veler in Andrej Ilc ; [leposlovje izbrala Irena Matko Lukan ; fotografirala Sanja Janša ; ilustracije Marlenka Stupica]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2021. - Str. 281-293.

BRENN, TOMAŽ

Bibliografija : Tomaž Brenk (19. februar 1957-17. marec 2004). - V: Izročilo / Tomaž Brenk ; [spremljene besede Dušan Hedl ... et al.]. - 1. natis. - Maribor : Kulturni center, zavod za umetniško produkcijo in založništvo. 2021. - Str. 169-173. (Frontier. Proza, ISSN 2630-1970 ; 198)

CELARC, BOGOMIR

Bavec, Miloš, Gale, Luka, Novak, Matevž. Dr. Bogomir Celarc: izbrana bibliografija (2002–2021). - V: Geologija (Tiskana izd.). - ISSN 0016-7789. - Vol. 64, no. 2 (2021), str. 308-309. - Dostopno tudi na: <https://www.geologija-revija.si/index.php/geologija/article/view/1829/1894> (25. 9. 2024).

DOLŠAK, FRAN

Praprotnik, Nada. Bibliografija dr. Frana Dolšaka. - V: Hladnikia (Tiskana izd.). - ISSN 1318-2293. - [Št.] 48 (nov. 2021), str. 69-74. - V okviru prispevka: Botanik Fran Dolšak (1877-1941) : ob 80-letnici smrti / Nada Praprotnik. - Dostopno tudi na: https://botanico-drustvo.si/files/2021/12/HLADNIKIA-48_2021-2-NET.pdf (25. 9. 2024).

FURLAN, SILVAN

Bertoncelj, Viktor. Izbrana bibliografija ; Filmografija. - V: Silvan Furlan : človek za film / uredili Nil Baskar, Ivan Nedoh, Ana Šturm ; [besedila Nil Baskar ... [et al.] ; bibliografija in filmografija Viktor Bertoncelj ; fotografije osebni arhiv družine Furlan, arhiv Slovenske kinoteke]. - Ljubljana : Slovenska kinoteka, 2021. - Str. 421-423, 425.

GALIČ, CITA

Bibliografija in diskografija Cite Galič. - V: Cita : s citrami po lestvici življenja / Jože Galič. - Šempeter v Savinjski dolini : KUD Glasba iz Slovenije ; Celje : Grafika Gracer, 2021. - Str. 162-174.

GLAVINA, BOJAN

Glavina Bojan, skladatelj : seznam skladb : ob 60-letnici in 30-letnici glasbenega ustvarjanja / [uredila Bojan Glavina in Vito Primožič]. - Tržič : Astrum, 2021. - 84 str.

GOLOB, FRANC

Erjavec, Sabina. Bibliografija. - V: Franc Golob : [pregledna razstava : Grad Kromberk, 19. junij - 31. december 2021] / [avtorji besedil Alenka Domjan, Goran Milovanović, Katarina Brešan ; predgovor Vladimir Peruničič ; življenjepis in seznam razstav David Kožuh ; bibliografija Sabina Erjavec]. - Nova Gorica : Goriški muzej, 2021. - Str. 173-178.

GRUM, JANEZ

Grum, Janez. Bibliography 1973-2020. - V: Contemporary non-destructive testing and monitoring in engineering : selected papers / edited by Janez Grum. - Ljubljana : [selfpublishing] J. Grum, 2021. - Str. 699-720.

HUZJAN, ZDENKO

Geografija tišin : slike : [Galerija Murska Sobota, 4. februar - 24. marec 2021] / Zdenko Huzjan ; uredila Robert Inhof, Milojka Žalik Huzjan ; besedilo Robert Inhof ; reprodukcije Milojka Žalik Huzjan]. - Murska Sobota : Galerija, 2021. - Str. 29-32.

JAZBINŠEK, ERNEST

Dosedanja literarna dela. - V: Brata : roman / Ernest Jazbinšek. - Ljubljana : samozal. E. Jazbinšek, 2021. - Str. [436].

JURČIČ, JOSIP

Bibliografija. - V: Josip Jurčič : (1844-1881) : pripovednik svojega in našega časa / Urška Perenič. - Ljubljana : Beletrina, 2021. - Str. 278-283.

KIRBIŠ, DUŠAN

Samostojne razstave ; Skupinske razstave - izbor. - V: O izvoru podob = On the origin of images : [Galerija mesta Ptuj, razstava, 30. marec - 29. maj 2021] / D. Kirbiš ; [besedilo Nadja Gnamuš ; angleški prevod Saša Ljubec ; fotografije Dušan Kirbiš, Rok Golob, Lenart Kirbiš]. - Ptuj : Galerija mesta, 2021. - Str. 152-159.

KOCEN, BLAŽ

Pregled atlasov Blaža Kocena, izdanih med letoma 1861 in 2021. - V: Geografski obzornik. - ISSN 0016-7274. - Letn. 68, št. 3/4 (2021), str. 10. - V okviru prispevka: 200-letnica rojstva geografa in kartografa Blaža Kocena / Martina Frelih, Rožle Bratec Mrvar, Primož Gašperič.

KONJAR, BREDA

Dosedanje tiskane objave. - V: Sopotnice : zbirka pesmi / Breda Konjar ; [spremnna beseda Miha Mohor, Darja Eterovič ; ilustracije Zmago Puhar]. - Kranj : Narava, 2021. - Zadnji zavihek ovitka.

KOREN, EVALD

Bibliografija Evalda Korena, 1965-2010. – V: Od Antigone do Zolaja : zbrani spisi / Evald Koren ; [uredila Seta Knop ; spremna beseda Tone Smolej ; prevod povzetka Tina Vrščaj]. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021. - Str. 411-416. - (Acta comparativistica Slovenica, ISSN 2335-3376 ; 6). - Dostopno tudi na: <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/view/289/426/6498> (25. 9. 2024).

KREMŽAR, MARKO

Mizerit, Tone. Dr. Marko Kremžar : ustvarjal je med dvema dobama. - V: Meddobje. - Letn. 55, št. 1/4 (2021), str. 175-177. - Vsebuje tudi bibliografijo Kremžarjevih del, ki so izšla v reviji Meddobje.

LEBIČ, LOJZE

Pompe, Gregor. Zveneča metafizika [Elektronski vir] : skladateljski opus akademika Lojzeta Lebiča. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021. - 352 str. - 1. e-izd. - Dostopno na: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/book/303> (25. 9. 2024).

LIČEN KRMPOTIČ, MIRA

Marvin, Nives. Bio-bibliografija. - V: Lux et vox : slike in fuzija stekla = dipinti e vetrofusioni = paintings and fused glass : [Mestna galerija Piran, Galleria civica di Pirano, City Gallery Piran, 9. 7.-29. 8. 2021] / Mira Ličen ; [uvodnik Mara Ambrožič Verderber ; tekst Nives Marvin]. – Piran : Obalne galerija, 2021. - Str. 85-91.

MAČEK, JOŽE

Maček, Jože. Zgodovinska bibliografija akad. zasl. prof. ddr. Jožeta Mačka. - Ljubljana : samozal., 2021. - 27 str.

MAKAROVIČ, SVETLANA

Koršič, Petra. Bibliografija. - V: Zlata mačka preja / Svetlana Makarovič ; [izbrale Svetlana Makarovič, Jasna Merc in Irena Matko Lukan ; ilustrirali Suzi Bricelj ... [et al.] ; spremno besedilo napisal Boris A. Novak ; bibliografijo sestavila Petra Koršič]. - 3. ponatis. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2021. - Str. 373-381.

MAKAROVIČ, SVETLANA

Koršič, Petra. Bibliografija Svetlane Makarovič. - V: Luciferka / Svetlana Makarovič, Matej Šurc in Kotik. - Ljubljana : Beletrina, 2021. - Str. 218-243.

MATIJEVIČ, META

Sadek, Mitja. Ob okroglem jubileju Mete Matijevič. - V: Arhivi (Tiskana izd.). - ISSN 0351-2835. - Letn. 44, št. 1 (2021), str. 9-12. - Vsebuje tudi izbrano bibliografijo.

MIKHAILOV, NIKOLAI, 1967-2010

Pietro Umberto Dini ... [et al.]. Bibliografija Nikolaja A. Mihajlova. - V: Zgodovina slovanske mitologije v XX. stoletju / Nikolaj Mihajlov ; uredila Monika Kropelj Telban in Nejc Petrič. -

Ljubljana : Založba ZRC SAZU, 2021. - Str. 197-210. - (Zbirka Studia mythologica Slavica. Supplementa, ISSN 1581-9744 ; suppl. 16).

MIKLIČ, TJAŠA

Šorli, Metka. Bibliografija Tjaše Miklič = Tjaša Miklič: bibliografija : 1975 – 2012. - V: Linguistica (Ljubljana, Tiskana izd.). - ISSN 0024-3922. - 61, [št.] 2 (2021), str. 7-14. - Dostopno tudi na: <https://journals.uni-lj.si/linguistica/article/view/11929/10622>. (25. 9. 2024).

NEWEKLOWSKY, GERHARD (avstrijski slavist, dopisni član SAZU)

Gerhard Neweklowsky : bibliografija znanstvenih in strokovnih objav 1965-2021. - V: Jezikoslovni zapiski (Tiskana izd.). - ISSN 0354-0448. - 27, [št.] 2 (2021), str. 177-197. - Dostopno tudi: <https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/10707/9824> (25. 9. 2024).

OBLAK-ČARNI, MARIJA

Oblak Brown, Katarina. Marija Oblak-Čarni : osebna bibliografija. - V: Vrhniški razgledi. - ISSN 1408-0583. - Leto 21 (2021), str. 9-29. - V okviru prispevka: Kar sem dosegla, sem dosegla z delom, morda z malo sreče : Marija Oblak Čarni, dolgoletna predsednica, kasneje častna predsednica Muzejskega društva Vrhnika.

OGOREVC, MARJAN

Osebna bibliografija za obdobje 2000-2017. - V: Spreminjamo sebe, spreminjamo svet : priredba cikla šestih predavanj v Cankarjevem domu (Linhartova dvorana), Ljubljana, 2016/2017 / Marjan Ogorevc ; [spremna beseda Eva Senčar, Marko Pavliha ; uredila in po transkripciji priredila Eva Senčar]. - Brežice : Enost, 2021. - Str. 225-230. - 2. izd.

PARTLJIČ, TONE

Mohor, Miha, Partljič, Tone. Bibliografija Toneta Partljiča. - V: Partljič.doc : [izbor besedil Toneta Partljiča] / [izbor besedil, uvodna beseda, biografija in zaključno poglavje, bibliografija Miha Mohor, Tone Partljič ; spremno besedilo Drago Jančar]. - Ljubljana : Rokus Klett : Društvo Bralna značka Slovenije - ZPMS, 2021. - Str. 138-144.

PIBERNIK, FRANCE

Grum, Martin. Izbrana bibliografija Franceta Pibernika. - V: Zvon (1998). - ISSN 1408-645X. - Letn. 24, št. 3/4 (2021), str. 59-62.

PRANČIČ, IVO

O avtorju. - V: Paratimija = Parathymia / Ivo Prančič ; [besedilo Branko Franceschi ; prevod iz hrvaškega v angleški jezik Daria Torre, prevod iz hrvaškega v slovenski jezik Dušanka Zabukovec ; fotografije del Marko Zaplatil, portretna fotografija Arne Brejc]. - Ljubljana : Galerija Bažato, 2021. - Str. 74.

REICHMAN, JELKA

Intihar, Meta. Bibliografija ilustriranih pesniških izdaj Jelke Reichman. - V: Rasla je Jelka : najlepše pesmi s podobami Jelke Reichman / [izbrali Jelka Reichman in Irena Matko Lukan ; napisali Vera Albreht ... [et al.] ; prepesnili Kristina Brenkova, Janez Menart, Sanja Janša ; uvodno besedilo Jelka Reichman]. Ljubljana : Mladinska knjiga, 2021. - Str. 381-383.

REICHMAN, JELKA

Koršič, Petra. Bibliografija ilustriranih knjig Jelke Reichman. - V: Čudežni vrt : zgodbe in pesmi s podobami Jelke Reichman / [napisali Janez Bitenc ... [et al.] ; izbrali in uredili Andrej Ilc, Pavle Učakar, Irena Matko Lukan ; spremni besedili napisali Anja Štefan, Judita Krivec Dragan]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2021. - Str. 263-269.

REICHMAN, JELKA

Koršič, Petra. Od kod je kaj. - V: Rasla je Jelka : najlepše pesmi s podobami Jelke Reichman / [izbrali Jelka Reichman in Irena Matko Lukan ; napisali Vera Albreht ... [et al.] ; prepesnili Kristina Brenkova, Janez Menart, Sanja Janša ; uvodno besedilo Jelka Reichman]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2021. - Str. 374-379.

RODE, JOŽE

Oblak Milčinski, Tatjana. Dela ustvarjalnega opusa Jožeta Rodeta. - V: Vrhniški razgledi. - ISSN 1408-0583. - Leto 21 (2021), str. 35-39. - V okviru prispevka: Ostali so samo še spomini --- : Jože Rode, častni občan Občine Vrhnika : 17. marec 1936 - 31. maj 2020.

ROZMAN, ANDREJ

Jevc, Katja. Bibliografija : poezija, proza, priredbe za otroke in mladino. - V: Rozimnica : zgodbe, pesmi in uganke / Andrej Rozman Roza ; [izbrala Andrej Rozman Roza in Irena Matko Lukan ; ilustrirali Zvonko Čoh ... [et al.] ; spremno besedilo napisal Matej Bogataj ; bibliografijo sestavila Katja Jevc]. - 1. natis. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2021. - Str. 376-383.

SAMAEŁ AUN WEOR

Prevodi del Samaela Auna Weorja v slovenski jezik. - V: Priročnik praktične magije / Samael Aun Weor ; [prevod Janko Urbanc]. - Ljubljana : samozal. J. Urbanc ; Žirovnica : Medium, 2021. - Str. 100.

SCHNABL, BOJAN-ILIJA

Schnabl, Bojan-Ilija. Bibliographie : Stand Juli 2021. - [S. l. : samozal.], 2021. - 66 str.

SIVEC, IVAN

Sivčeva bibliografija. - V: Visoški gospod : vse ljubezni pisatelja Ivana Tavčarja / Ivan Sivec ; [spremna beseda Miha Naglič ; fotografije Ivan Sivec ... et al.]. - Mengeš : ICO, 2021. - Str. 269-272.

STEINER, RUDOLF

Prevodi predavanj Rudolfa Steinerja v slovenski jezik. - V: Filozofija, kozmologija in religija v antropozofiji : cikel predavanj / Rudolf Steiner ; [prevod Jani Urbanc]. - Ljubljana : samozal. J. Urbanc ; Žirovnica : Medium, 2021. - Str. 186-188.

STEINER, RUDOLF

Prevodi del Rudolfa Steinerja v slovenski jezik. - V: Življenje med smrtjo in ponovnim rojstvom v odnosu do kozmičnih dejstev : cikel predavanj / Rudolf Steiner ; [prevod Jani Urbanc]. - Ljubljana : samozal. J. Urbanc ; Žirovnica : Medium, 2021. - Str. 189-191.

SUHODOLČAN, LEOPOLD

Suhodolčan, Marija. Bibliografija. - V: Rumena podmornica [Elektronski vir] / Leopold Suhodolčan ; [ilustriral Uroš Hrovat ; spremna beseda Marija Suhodolčan-Dolenc]. - E-knjiga. - Ravne na Koroškem : samozal. P. Suhodolčan, 2021. - Str. 80-85. - Bibliografija je objavljena tudi v drugih e-knjigah Leopolda Suhodolčana. - Dostopno na: <https://www.biblos.si/isbn/9789617140781> (25. 9. 2024).

SUŠEC MICHIELI, BARBARA

Milohnič, Aldo. Bibliografija del Barbare Sušec Michieli. - V: Hočem osvojiti svet 2.1 / [uredili Aldo Milohnič, Maja Šorli, Maja Weiss]. - Ljubljana : Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, 2021. - Str. 12-17.

SVIT, BRINA

Du même auteur. - V: Le dieu des obstacles / Brina Svit. - Paris : Arléa, 2021. - Str. [6].

ŠALI, FRANCI

Pesniške zbirke Francija Šalijs. - V: Tesnoba / Franci Šali ; [spremna beseda Tone Virant]. - Vavta vas : samozal., 2021. - Str. [60].

ŠTIRN, JOŽE

Faganeli, Jadran. In memoriam : prof. dr. Jože Štirn (1934-2021). - V: Annales. Series historia naturalis (Tiskana izd.). - ISSN 1408-533X. - Letn. 31, št. 2 (2021), str. 321-324. Dostopno tudi na: https://zdjp.si/wp-content/uploads/2021/12/ASHN_31-2021-2_FAGANELI_in-memorial.pdf (25. 9. 2024).

ŠTIRN, JOŽE

Faganeli, Jadran. Selected bibliography of professor Štirn. - V: Acta biologica slovenica (Spletna izd.). - ISSN 1854-3073. - Vol. 64, št. 2 (2021), str. 7-8. - V okviru prispevka: The issue of Acta Biologica Slovenica honouring Professor Jože Štirn = Številka revije Acta Biologica Slovenica posvečena prof. Jožetu Štirnu / Jadran Faganeli. - Dostopno tudi na: http://bijh-s.zrc-sazu.si/ABS/SI/ABS/Cont/64_2/ABS_2_2021_1Faganeli.pdf (25. 9. 2024).

TURNŠEK, DRAGICA

Goričan, Špela. Akad. dr. Dragica Turnšek: bibliografija 1962–2019. - V: Geologija (Tiskana izd.). - ISSN 0016-7789. - Vol. 64, no. 2 (2021), str. 304-305. - V okviru prispevka: V spomin akad. dr. Dragici Turnšek / Špela Goričan. - Dostopno tudi na: <https://www.geologija-revija.si/index.php/geologija/article/view/1828/1893> (25. 9. 2024).

URŠIČ, MARKO

Ščelkov, Marjetka. Izbrana bibliografija red. prof. dr. Marka Uršiča za obdobje 1972-2020. - V: Misli svetlobe in senc : razprave o filozofskem delu Marka Uršiča / uredili Maja Malec, Olga Markič. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021. - Str. 247-276.

VIŠNOVEC, BORIS

Beseda o avtorju. - V: Začudenje / Boris Višnovec. - Ljubljana : Buča, 2021. - Str. 133-134.

VOVK, MELITA

Pregl Kobe, Tatjana. Ilustrirane knjige Melite Vovk. - V: Melita Vovk osebno. 2, Ustvarjanje / [uredila Ana Marija Kunstelj]. - Bled : Zavod za kulturo, 2021. - Str. 366-370.

ZAKONJŠEK, JONI

Papež, Ana. Bio-bibliografija. - V: Joni Zakonjšek : iz knjige spokojnosti = dal libro della serenità = from the book of serenity : slike = dipinti = paintings : Mestna galerija Piran, Galleria civica di Pirano, City Gallery Piran, 17. 12. 2021-13. 2. 2022 / [uvodnik Mara Ambrožič Verderber ; tekst Miklavž Komelj, Ana Papež]. - Piran : Mestna galerija, 2021. - Str. 48-56.

ZUPANČIČ, MITJA

Dakskobler, Igor. Izbor slavljenčevih objav v zadnjih petih letih. - V: Hladnikia (Ljubljana, Tiskana izd.). - ISSN 1318-2293. - [Št.] 48 (nov. 2021), str. 64-67. - V okviru prispevka: Akademik dr. Mitja Zupančič - devetdesetletnik / [besedilo in] foto Igor Dakskobler. - Dostopno tudi na: https://botanico-drustvo.si/files/2021/12/HLADNIKIA-48_2021-2-NET.pdf (25. 9. 2024).

Domoznanstvo. Zemljepis. Zgodovina. Arheologija

Bätzing, Werner. Alm- und Alpwirtschaft im Alpenraum : eine interdisziplinäre und internationale Bibliographie = Alpicoltura nelle Alpi : una bibliografia interdisciplinare e internazionale = Économie pastorale dans les Alpes : une bibliographie interdisciplinaire. - Augsburg ; Nürnberg : context, 2021. - 348 str. - Slovenski soavtorji: Barbara Lampič, Špela Ledinek Lozej, Lucija Miklič Cvek, Žiga Zwitter.

Samec, Drago. Radeška bibliografija za leto 2020. - V: Radeške novice. - Letn. 18, št. 1 (sep. 2021), str. 32.

Udovič, Danijela. Pregled slovenskih arheoloških publikacij 2020. - V: Arheologija v letu 2020 / [uredila Andrej Gaspari in Predrag Novaković]. - Ljubljana : Slovensko arheološko društvo, 2021. - Str. 66-71. - Dostopno tudi na: <https://www.arheologija.si/files/2021/12/Arheologija-v-letu-2020-WEB.pdf> (25. 9. 2024).

Žepič, Vid. Izbrana bibliografija o pravni zgodovini 18. stoletja na Slovenskem : (2013-2021). - V: Bilten (Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja). - ISSN 1855-8445. - Št. 13 (2021), str. 27-30.

Žnidaršič Golec, Lilijana. Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije [Elektronski vir] : 5. zvezek : popis na novo evidentiranih urbarjev, zbir podatkov o urbarjih v vseh petih zvezkih in skupno imensko kazalo. - Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2021. - 306 str. - 1. e-izdaja. - Dostopno na: <https://www.gov.si/>

assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Zalozba/e-publikacije/Vodnik-po-urbarjih-5.pdf (25. 9. 2024).

Mojca Dolgan Petrič, spec., nižja bibliotekarska svetnica

Narodna in univerzitetna knjižnica, Nacionalni bibliografski center
e pošta: mojca.dolgan@nuk.uni-lj.si

mag. Špela Zupanc, nižja bibliotekarska svetnica

Narodna in univerzitetna knjižnica, Nacionalni bibliografski center
e pošta: spela.zupanc@nuk.uni-lj.si

LIBRARY

Journal of Library and Information Science

Aims and Scope

LIBRARY was inceptioned in 1957 by the Association of Slovenian Librarians. As in 1984 the association changed its name, LIBRARY became the official journal of the Slovenian Library Association. LIBRARY publishes refereed articles and short communications presenting recent scientific and professional achievements in library and information science, book studies and related fields. LIBRARY aspires to support and stimulate the development of theory and practice and to raise the knowledge and skills of professional staff. The LIBRARY is published three times per year (two single issues and one double issue).

It is indexed in:

LISA (CSA), LISTA (EBSCO), European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS), Proquest Research Library, ProQuest Library Science and IBZ. The journal is open access, fulltext articles are available at journal's web page, LISA, Google Scholar, dLib and COBISS/OPAC.

Previous Editors of LIBRARY:

Maks Veselko 1957–1958

Branko Berčič, PhD 1958–1962

Maks Veselko 1963–1964

Jože Munda 1965–1969

Maks Veselko 1970–1971

Vlasta Pacheiner 1972–1973

Bruno Hartman, PhD 1974–1979

Jože Šifrer 1980–1985

Jelka Gazvoda 1986–1999

Melita Ambrožič, PhD 2000–2005

Eva Kodrič-Dačić, PhD 2005–2009

Primož Južnič, PhD (Ed.-in-Chief) 2010–2011

Branka Badovinac (Man. Ed.) 2010–2011

Alenka Kavčič-Čolić, PhD (Ed.-in-Chief) 2012–2015

Ines Vodopivec, PhD (Man. Ed.) 2012–2015

Gorazd Vodeb, PhD (Ed.-in-Chief) 2016–2019

Damjana Vovk (Man. Ed.) 2016–2020

Irena Eiselt, PhD (Ed.-in-Chief) 2019–2020

Mojca Rupar Korošec, PhD (Man. Ed.) 2021–2023

LIBRARY. Journal of Library and Information Science

Volume 68, Number 4 (2024)

UDK 02

ISSN 0023-2424 (print edition)

ISSN 1581-7903 (electronic edition)

Founded by: Slovenian Library Association

Published by: Slovenian Library Association and University of Ljubljana Press

For the Publisher: Damjana Vovk, president of the Slovenian Library Association and Gregor Majdič, PhD, the Rector of the University of Ljubljana

Issued by: Slovenian Library Association and Ljubljana University Press, Faculty of Arts

For the issuer: Damjana Vovk, president of the Slovenian Library Association and Mojca Schlamberger Brezar, PhD, Dean of the Faculty of Arts

Editor: Polona Vilar, PhD

Technical editor: Mojca Preglau

Editorial Board: Melita Ambrožič, PhD, Branka Badovinac, M.A., Doris Dekleva Smrekar, PhD, Romana Fekonja, Dunja Legat, M.A., Sabina Fras Popović, PhD, Jan Pisanski, PhD

International Editorial Board: Boris Bosančić, PhD, Sveučilište J. J. Strossmayerja u Osijeku (Croatia), Wolfram Horstmann, PhD, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Gottingen (Germany), Sofija Klarin Zadravec, PhD, Nacionalna i sveučilišna knjižnica (Croatia), Günter Mühlberger, PhD, Leopold-Franzens-Universität Innsbruck (Austria), Kornelija Petr Balog, PhD, Sveučilište J. J. Strossmayerja u Osijeku (Croatia), Abigail Potter, M.A., Library of Congress (USA), Jurgita Rudžionienė, PhD, Univerza v Vilniusu (Lithuania), David Bawden, PhD, City, University of London (United Kingdom), Drahomira Cupar, PhD, Sveučilište u Zadru (Croatia), Jasmina Ninkov, Biblioteka grada Beograda (Serbia)

Editorial Advisory Council: Polonca Kavčič (Chair), Marijana Abe, Jerneja Ferlež, PhD, Branka Kerec Prekošek, Tanja Merčun Kariž, PhD

Slovene language editing: Anja Muhvič

English language editing and translations of English: Lea Greenberg

Translations of Croatian: Polona Vilar, PhD

Croatian language editing: Renata Petrušić

Fee for print-on-demand issue: 33 EUR (only entire volume is printed).

For members of regional library associations and LIS related institutions print fee is included in the annual membership fee of the Slovenian Library Association.

Editorial office address: Revija Knjižnica, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Turjaška 1, SI 1000 Ljubljana, Slovenija

E-mail: revija.knjiznica@zbds-zveza.si

Official web page: <https://journals.uni-lj.si/knjiznica>

Cover design: Miha Golob

Logo design: Zdravko Vatovec

Designed by: Grafični atelje Visočnik

Printed by: Dravski tisk

Printrun: 500 copies

The journal is published with the support of: Ministry of Culture, Slovenian Research and Innovation Agency, members of regional library associations and Slovenian Library Association

Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)